

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GECEKONDU'DA KADININ KONUMU : ELAZIĞ-
KARŞIYAKA MAHALLESİ ÖRNEĞİ

102038

102038

DANIŞMAN

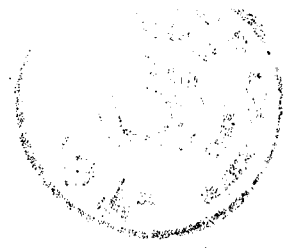
Yrd.Doç.Dr.Mehtap YEŞİLORMAN

HAZIRLAYAN

Dilek ULU

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ELAZIĞ / 2000

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gecekondu'da Kadının Konumu: Elazığ-Karşıyaka Mahallesi Örneği

Bu tez 31/08/2000 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Halil NARMAN

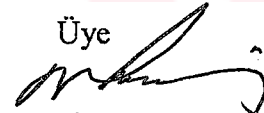
Üye

(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mehtap YEŞİLOĞLU

Üye

Doç. Dr. Mehmet GÜROL

Yukarıdaki Jüri Üyelerinin İmzaları Tasdik Olunur.

Doç. Dr. İbrahim YILMAZÇELİK

Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Gecekondu Kadının Konumu (Statüsü): Elazığ

Mahallesi Karşıyaka Örneği:

Dilek ULU

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

2000, Sayfa 131

Bu çalışma “Gecekondu Kadınının Konumu” konulu bir alan araştırmasıdır. Bir gecekondu mahallesi olan Karşıyaka Mahallesinde yaşayan ve oy verme davranışında bulunan kadınlar, araştırma örnekleminizi oluşturmaktadır. Örneklem gücünü arttırmak amacıyla sistematik tesadüfi örnekleme tekniği kullanılmıştır. 112 kadın üzerinde, 63 soruluk görüşme formu uygulanarak yapılan bu çalışmada; kadının yaş, medeni durumu, eğitim durumu, aile yapısı, evlilik şekli vb. gibi demografik özelliklerinin yanı sıra, kadının sosyal ve ekonomik yaşamdaki yeri ele alınıp incelenmiştir.

Araştırmanın sonucunda gecekondu kadınların büyük bir kısmının doğum yerinin ve göç ettiği yerin köy olduğu görülmüştür. Kadınların yarısından fazlası okur-yazar değildir, örneklem grubunu daha çok genç yetişkin kadınlar oluşturmaktadır ve kadınların tamamına yakını herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Ekonomik yaşam boyutunda kıra özgü olan geleneksel tutum ve davranışlarda bulunan kadının, sosyal yaşam boyutu bakımından kıra oranla statüsünün üstün olduğu ve kente uyum sağladığı görülmüştür.

Netice olarak denilebilir ki, gecekondu kadını, kıra özgü olan tutum ve davranışlardan görece olarak uzaktır ancak ,bu uzaklık, kente özgü olan tutum ve davranışlar için de geçerlidir.

ANAHTAR KELİMELER: Göç, kentleşme, kentleşme, sosyo-kültürel yaşam, sosyo-ekonomik yaşam, modern yaşam.,kadının konumu, cinsiyet eşitsizliği, cinsiyet ayrımı, kadın eşitsizliği, gecekondu kadını , kentte kadın , göçmen kadın,

SUMMARY

Postgraduate Study

Status of women in slums : Sample of Elazığ- Karşıyaka district.

Dilek Ulu

**Firat Universty
Institute of Social Sciences
Department of Sociology
2000 , Page : 131**

This is a field study on "Status of women in slums". Women who have been living in Karşıyaka district, one of the slums of Elazığ and have rights to vote are the subject of our research. To support the sampling systematical coincidence sampling method has been used.

In this study, status of women in the social and economical life have been searched adding to their ages, marital status, education levels, family structures, marriage types and other demographical features by applying a poll containing 63 questions to 112 women.

At the end of the research, it was seen that most of the women who are living there were born in the villages and migrated from the villages. More than half of those women who are composed of young adults were uneducated and most of them are not working.

They have adapted to urban life and gained a better status in comparison with to the rural life in terms of social life standards; in spite of their keeping traditional rural style on the aspect of economical life.

As a result it can be said that, the women in the slums are relatively away from the behaviors peculiar to rural area, but this is also valid for the attitudes and behaviors peculiar to the urban life style.

Key words: Migration, to be urbanized , socio-cultural life, socio-economical life, modern life, status of women, gender inequality, gender gap, women inequality, women in slum, women in urban.

ÖNSÖZ

Kadın hakkında bir çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı feminist yaklaşımlar çerçevesinde ortaya konulurken, bir kısmı da erkeği ön plana çıkaran söylemlerden oluşmuştur.

“Gecekonuda Kadının Konumu: Elazığ-Karşıyaka Mahallesi Örneği” başlığı adı altında yaptığımız bu araştırma kadın ve erkek söylemleri dışında kalarak, gecekondu bölgesinde yaşayan kadınların konumlarını ölçmeye yönelik olarak yapılmış bir durum analizi çalışmasıdır. Temmuz 1999-Ağustos2000 tarihleri arasında yaptığımız bu araştırmanın hazırlanmasında bana sürekli yardımcı olan tez hocam Sayın Yrd.Doç.Dr.Mehtap YEŞİLORMAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca yüksek lisans çalışmam süresince kendilerinden destek gördüğüm ve yapıcı eleştirilerinden yararlandığım Sayın Prof.Dr.Halil NARMAN, Sayın Prof. Dr. Mahmut ATAY, Sayın Doç. Dr. Y.Cemalettin ÇOPUROĞLU, Sayın Yrd. Doç .Dr. Bahadır KÖKSALAN , Sayın Yrd. Doç. Cengiz YILDIZ ve arkadaşım Esra GÜLMEZ'e teşekkür ederim.

Elazığ, Ağustos-2000

Dilek ULU

I

İÇİNDEKİLER

ÖZET

SUMMARY

ÖNSÖZ

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ

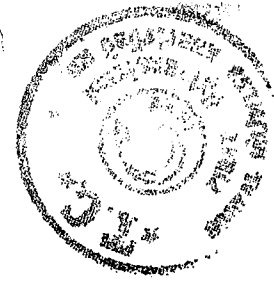
KISALTMALAR LİSTESİ

I.GİRİŞ	1
1.1.Kuramsal Çerçeve	3
1.1.1.Kent ve Kentleşme	3
1.1.1.1.Kentleşmenin Tarihsel Gelişimi	5
a. Sanayi Öncesi Kentleşme	5
b. Sanayileşme Sonrası Kentleşme	7
i .Gelişmiş Ülkelerde Kentleşme	7
ii .Gelişmekte Olan Ülkelerde Kentleşme	8
1.1.2.Göç Olgusu	9
1.1.3.Kentlileşme	11
1.1.4.Gecekondu Olgusu	13
1.1.5.Gecekondu Ailesi	16
1.1.6.Gecekondu Kadını	19
1.2.Gecekondu İle İlgili Araştırmalar	22
II.ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	29
2.1.Araştırmanın Konusu	29
2.2.Araştırmanın Amacı ve Varsayımları	30
2.3.Araştırmanın Önemi ve Özelliği	32
2.4.Araştırmanın Yöntemi	32
2.5.Araştırmanın Sınırlılıkları	33
2.5.1.Evren ve Örneklem Seçimi	34
2.5.2.Veriler Toplama Teknikleri	34
2.6.Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi	35

II

III.BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	36
3.1.Demografik Özellikler	36
3.1.1.Yaş, Doğum Yeri	36
3.1.2.Kadının Medeni Durumu	39
3.1.3.Çocuk Sayısına İlişkin Bilgiler	40
3.1.4.Aile Reisinin Çok Eşlilik Yapma Durumu (Kumalılık)	42
3.1.5.Evlenme Şekli ve Akraba, Hemşehri Evliliği	44
3.2.Aile Biçimi ve Büyüklüğü	47
3.3.Eğitim Durumu	49
3.4.Kadının Dini Tutumu ve Mezhep Durumu	54
3.5.Gecekinduda Yaşayan Kadının Konumunu (Statüsünü)	
Tanıtıcı Bulgular	56
3.5.1.Ekonomik Yaşam ve İşgücü Yapısı	57
3.5.1.1.Çalışma Durumu, Çalışmaya Karşı Takınılan Tutum ve Davranışlar	57
3.5.1.2.Ev İçi Üretim ve Tasarruf Yapma	61
3.5.2.Sosyo-Kültürel Yaşam ve Toplumsal Yapı	63
3.5.2.1.Kente Gelme Nedeni ve Kadının Göçe İlişkin Tutumu	64
3.5.2.2.Köyle İlişki	67
3.5.2.3.Modern Kurumlardan Yararlanma	69
3.5.2.4.Kente ve Kent Yaşamına İlişkin Tutum ve Beklentiler	73
3.5.2.5.Çocuk Sahibi Olma ve Aile Planlaması	77
3.5.2.6.Ev İçi Davranış Kalıpları ve Karı-Koca Arasındaki İletişim-Etkileşim	79
3.5.2.7.Suçla İlişkin Tutum ve Davranışları	82
3.5.2.8.Ailede Yetke Dağılımı: Kadının Tutum ve Davranışları	86

III

3.5.2.9.Değişime İlişkin Eğilimleri	89
a. Eşler Arası Eşitlik	89
b. Çocukların Eşitliği ve Ailede Çocuk Sayısı	90
c. Kadının Konumu	92
d. Kadının Çalışma Yaşamına Katılması	92
3.5.2.10.Boş Zamanları Değerlendirme ve Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma	93
3.5.2.11.Oy Verme Davranışı	95
IV.SONUÇ VE ÖNERİLER	98
4.1.Sonuç	98
4.2.Öneriler	107
BİBLİYOGRAFYA	110
EKLER	117
EK 1- İZİN BELGESİ	118
EK 2- GÖRÜŞME CETVELİ FORMU	119
EK 3- ÖZGEÇMİŞ	133

IV

TABLolar LİSTESİ

1-Kadınların Yaşları	36
2-Kadınların Eşlerinin Yaşları	37
3-Kadınların Doğum Yerleri	38
4-Kadınların Doğum Yerine Göre Yaşları	38
5-Kadınların Medeni Durumu	39
6-Çocuk Sayısı	40
7-Kadınların Eğitim Durumuna Göre Çocuk Sayısı	41
8-Kuma Durumu	42
9-Kadınların, Üzerlerine Kuma Gelmesi Karşısında Gösterecekleri Tepki	42
10-Kadınların Eğitim Durumuna Göre Kumalılığa Karşı Gösterecekleri Tepki	43
11-Kadınların Eşlerini Seçme Şekli	45
12-Çocukların Evliliğinde Yetki Sahipliği	46
13-Akraba Evliliği	46
14-Aile Büyüklüğü ve Aile Biçimi	48
15-Kadınların Yaş Durumlarına Göre Eğitim Durumları	50
16-Kadınların Eşlerinin Eğitim Durumu	51
17-Kadınların Doğum Yerine Göre Meslek Kurslarına Katılma Durumları	51
18-Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Meslek Kurslarına Katılma Durumları	52
19-Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Çocuklarının Eğitim Görmeleri Hususunda Cinsiyet Farkı Gözetip-Gözetmediği	53
20-Çocukların Eğitim Görmelerinde Cinsiyet Farklılığı Gözetilmesinin Nedenleri	53

V

21-Kız Çocuklarının Meslek Kurslarına Katılma Durumu	54
22-Kadınların Mezhep Durumu	55
23-Kadınların Dini İbadetlerle İlgili Tutumları	56
24-Kadınların Yaşlarına Göre Çalışma Durumları	58
25-Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Çalışma Nedenleri	59
26-Kentte Kalış Süresine Göre Kadınların Çalışma Durumları	60
27-Kadınların Ev İçi Yaptığı Üretim Faaliyetleri	62
28-Aile Reisinin Eşine Harçlık Bırakma Durumu	62
29-Kadının Harçlık Yoluyla Tasarruf Ettiği Geliri Harcama Şekli	63
30-Göç Edilen Yer	65
31-Göç Nedenleri	66
32-Köyle Olan İlişki Durumu	68
33-Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Resmi Kurumlara Başvurma Durumu	70
34-Kadınların Doğum Yerine Göre Resmi Kurumlara Başvurma Durumu	71
35-Kadının Ailesinin Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Üye Olma Durumu	71
36-Ailenin Üye Olduğu Sosyal Güvenlik Kurumları	72
37-“Şehirli Olmak-Şehirli Gibi Davranmak” Kavramları Hakkında Kadınların Düşünceleri	73
38-Kadınların Köy ve Şehir Hayatı Hakkındaki Yaklaşımları	74
39-Kadının Kente Gelmeden Önceki Durumu İle Şimdiki Durumu Hakkındaki Düşüncesi	75
40-Kadının Köylü, Gecekondu, Kentli Kadın Tipolojisi Hakkındaki Düşüncesi	75
41-Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Kent Merkezine Taşınma İsteği	76
42-Doğum Yerine Göre Kadının Aile Planlamasına İlişkin Tutumu	77
43-Eğitim Durumuna Göre Kadının Aile Planlamasına İlişkin Tutumu	78

VI

44-Kadınların Doğum Kontrol Yöntemlerini Uygulama Durumları	79
45-Aile Reisinin Ev İşlerine Yardım Etme Durumu	80
46-Aile Reisinin Ev İşleriyle İlgili Olarak Eşine Yardım Ettiği Hususlar	80
47-Elektrik, Su, Telefon Faturalarını Ödeme Durumu	81
48-Kadınların Şiddete Karşı Tepkisi	82
49-Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Suç İşleme Durumu	84
50-Kadınların Doğum Durumuna Göre Suç İşleme Durumu	84
51-İşlenen Suçun Niteliği	85
52-Kadınların Yaş Durumlarına Göre Kıyafet Alımları ve Tercih Etme Durumu	87
53-Kadınların, Eşlerine Danıştığı Hususlar	88
54-Kadının, Büyümüş Olduğu Aile (Anne-Baba Ailesi) İle Kendi Kurmuş Olduğu Aile Arasında, Karı-Koca Eşitliğini Karşılaştırması	90
55-Çocukların Eşit Eğitim Alma ve Karar Verme Özgürlüğü Bakımından; Kadının Anne-Baba Ailesi İle Kendi Kurmuş Olduğu Aileyi Karşılaştırması	91
56-Çocuk Sayısı Bakımından; Kadının Anne-Baba Ailesi İle Kendi Kurmuş Olduğu Ailenin Karşılaştırılması	91
57-Kadının Aile İçerisindeki Konumu Bakımından; Anne-Baba Ailesi İle Kendi Kurmuş Olduğu Aileyi Karşılaştırması	92
58-Kadının Çalışma Hayatına Katılması Bakımından; Anne-Baba Ailesi İle Kendi Kurmuş Olduğu Aileyi Karşılaştırması	93
59-Kadınların Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumu	94
60-Kadınların Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma Durumu	94
61-Kadınların Televizyon Programlarını İzleme Durumu	95
62-Kadınların Partilere Göre Oy Verme Durumu	96
63-Kadınların Aktif Olarak Siyasetle İlgilenmesine; Kadının Bakış Tarzı	97

VII

KISALTMALAR LİSTESİ

Age. : Adı Geçen Eser

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

s : Sayı

S : Sayfa

Üniv. : Üniversite

vb. : Ve Benzeri

vd. : Ve Diğerleri

vs.: Vesaire

TODAİE: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü

Yay. : Yayımları, Yayınları, Yayınevi

I.GİRİŞ

Sanayileşme ve modernleşme programı ile başlayan değişim süreci, sosyo-kültürel ve ekonomik yapıda önemli değişikliklere neden olmuştur. Son 35-40 yıldır toplumumuzun yapısal değişiminde gözlenen en çarpıcı olay, kırsal yörelerden kentlere (özellikle büyük kentlere) doğru yaşanan göç hareketi ve bu hareketin ortaya koyduğu yeni oluşumlardır.

Ülkemizde, 1960'lı yıllardan itibaren başlayan kırdan-kente göç hareketinin, toplumsal yapıda kendini ilk hissettirdiği alan, aile kurumu olmaktadır. Zira, kentleşme ve kentlere göç neticesinde aile, "kır ailesi" konumundan sıyrılıp, kentle entegre olmaya çalışan "gecekondu ailesi" ya da kentlileşerek, "kent ailesi" konumuna geçiş yapmıştır.

Köyden kente göç eden ve "kentlileşme" süreciyle karşı karşıya kalan göçerlerin ilk mekanı, genellikle gecekondu olmaktadır. Gecekondu, sadece bir gecede yapılan derme-çatma binaların yer aldığı bölgelere verilen bir ad olmayıp, aynı zamanda sosyo-kültürel ve ekonomik alandaki değişimlerin yaşandığı mekanlar için de kullanılan bir deyimdir.

Kente uyum sürecinde gecekondu insanı, cinsiyet rollerine göre, daha zor veya daha kolay uyum sağlayabilmektedir. Bunda, toplumun cinsiyetlere atfettiği değerlerin ve normların önemli bir etkisi vardır. Örneğin, bizim toplumumuzda kadının birinci planda üstleneceği rol, ev içi faaliyetlere yönelik iken, erkeğin rolü daha çok ev dışı faaliyetlere yöneliktir.

Buna paralel olarak, kırdan-kente göç sürecinde, kente ilk göç edenin, çalışmak amacıyla-erkek olması ve erkeğin ev dışı üretim faaliyetlerinde bulunması, yani herhangi bir işte çalışması, kentlileşme boyutunda, kadın ile erkeğin kente uyum sağlamalarını birbirinden farklı kılmaktadır. Zira erkek, yukarıda belirtilen elverişli koşullara da bağlı olarak, kadına oranla, kente daha çabuk uyum sağlayabilmektedir.

Öte yandan, kente göç etmede, kadınların erkeklere oranla daha istekli oldukları da ifade edilebilir. Çünkü, köydeki kadının ev içi ya da ev dışı çalışma yaşamları ile kentteki kadının ev içi ya da ev dışı çalışma yaşamları birbirinden farklıdır ve bu durumdan, köydeki kadın haberdardır. Yine köyde sunulan imkanların, kente kıyasla çok sınırlı olması; eğitim konusunda, köydeki kadının geri planda tutulması gibi faktörler, kadını kente göç etmeye istekli kılmaktadır.

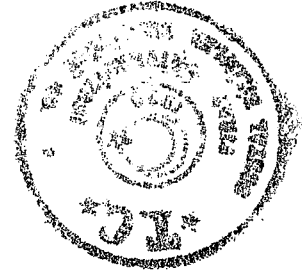
Köyden kente göç eden kadının ne derecede kente uyum sağladığı ya da köydeki konumundan farklılaştığını tesbit etmek, gecekondulu kadınının durumunu ya da konumunu incelemekle mümkündür. Bu amaçla, yaptığımız çalışma , “Gecekondudaki Kadının Konumu” başlığı altında, gecekondudaki kadının durumunu-konumunu ya da statüsünü araştırmaya yönelik olup, bir takım hipotez üretip test etmekten ziyade, mevcut durumu ortaya koymaya yöneliktir.

Anket, görüşme ve gözlem tekniklerine bağlı olarak Elazığ’ın Karşıyaka Mahallesinde saha araştırması yöntemiyle ortaya konulacak olan bu çalışma, dört ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünü, kuramsal çerçeve oluşturmakta olup; bu bölümde **kent, kentleşme, kentlileşme, gecekondulu, gecekondulu ailesi, gecekondulu kadını** gibi hususlara değinilmiştir.

Araştırmanın konusu, amacı, önemi, sayıtları, sınırlılıkları ile yöntemi ikinci bölümde verilmiştir. Üçüncü bölüm ise, “bulgular ve yorum” kısmından oluşmaktadır. Bu bölümde, gecekondulu kadınının mevcut durumunu-konumunu belirlemek amacıyla yaş, doğum yeri, mezhep ve medeni durum gibi bir takım bağımsız değişkenlerle; tasarruf yapma, aile içi iletişim, değişme eğilimleri gibi yine bir takım bağımlı değişkenlere ve bağımlı-bağımsız değişken ilişkisine yer verilmiş, böylece gecekondulu kadınının durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölüm ise, araştırmanın “sonuç” ve “kaynakça” kısmından oluşmuş olup, bu bölümde, araştırma bulgularının genel bir değerlendirmesine ve konuyla ilgili önerilere yer verilmiştir. Ayrıca, çalışmada yararlanılan kaynakların listesi de bu bölümde “kaynakça” kısmında yer almıştır.

1.1.Kuramsal Çerçeve

1.1.1.Kent ve Kentleşme

Kent, milli sınırlar itibariyle dar bir sahada yerleşmiş, çok nüfuslu, kendisine has yönetimi olan bir cemiyettir. Kenti, diğer yerleşim birimlerinden ayıran kesin bir kriter olmamasına karşın, her disiplin dalının kendi görüşleri açısından bir tanımlama yolunu seçtiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, genel olarak, demografik, idari, morfolojik kriterler yanında, sosyolojik ve iktisadi kriterlerin ağır bastığı çeşitli tanımlamalara rastlamak mümkündür.

Kentin tanımlanmasında kullanılan kriterlerden biri, “nüfusun miktarı”dır. Bu yaklaşıma göre, nüfusu belli bir sayıya kadar olan yerleşim yerleri köy, bu büyüklüğün üstünde yer alan yerler ise, kent olarak nitelendirilmektedir. 4442 Sayılı Köy Kanununun 1.Maddesinde; “nüfusu ikibinden aşağı olan yerleşim birimlerine köy; nüfusu ikibin ile yirmibin arasında olan yerleşim yerlerine de şehir-il denir. Nüfusu ikibinden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiyeye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba kabul edilir” hükmü kabul edilerek hangi idari birimlerin “şehir” olarak kabul edileceği belirlenmiştir. 1960’dan sonra bu hüküm, “10.000 ve daha fazla nüfuslu yerler kent olarak adlandırılır” şekline dönüşmüştür.

Kenti, sadece barındırdığı nüfus açısından değerlendirmek mümkün değildir. Kenti, kent yapan özellik, yerine getirdiği sosyal, iktisadi ve kültürel fonksiyonlarıdır.

İdari açılardan yapılan ayrıma göre, il ve ilçe merkezleri, bir dönem kent olarak düşünülmüştür. Ayrıca, belediye sınırları içinde yer alan alanlar dahi, kent olarak düşünülmüştür. İktisadi faaliyetler, denetim işlevleri açısından ise, Türkiye’de kent sayılamayacak birçok il ve ilçe merkezleri bulunduğu gibi, bu fonksiyonlara sahip olan birçok bucak ve köy yerleşim yerleri mevcuttur. Böylece, idari bölünüş açısından sınırlamalar ve kır-kent ayrımı, nüfusta olduğu gibi, kent tanımı açısından yeterli değildir.

Kent tanımlaması açısından diğer bir kriter ise, “istihdam birleşimi”dir. Buna göre, bir yerleşim alanına kent denilebilmesi için o yerleşim alanındaki, belirli bir oranın, hatta büyük bir çoğunluğun, tarım dışı sektörlerde, yani sanayi ve hizmetler

alanında istihdam edilmiş olması gerekmektedir. Yukarıda değerlendirilen kriterler gibi kent tanımlaması için bu kriter de yeter şart değildir.

Son olarak, sosyolojik özellikler açısından, heterojenlik, teşkilatlanma, bütünleşme ve uzmanlaşma gibi kriterler esas alınarak, kent tanımlamaları yapılmıştır. Ancak, bu da diğerleri gibi, tek başına yetersiz olup kent gibi karmaşık bir olguyu tamamen açıklayamamaktadır. Zira, Goldthorpe'nin tabiriyle, "kent eşittir medeniyet" demektir (Sezal, 1992: 11).

Tek faktöre dayanarak kenti yeteri düzeyde açıklamakta güçlük çekilmesine karşın ; "Fustel Coulanges dini faktör, Maline hukuki yapı, C.Maitlan askeri faktör ve Rietschal Pazar müessesesi" (Görmez, 1991: 2 ; Yeşilorman, 1997 :17) şeklinde tek bir faktörle kenti izah eden sosyal bilimciler de vardır.

Buraya kadar, doğrudan ya da dolaylı yönlerden kent için öne sürülen kriterlerin hepsine bağlı kalınarak, bir tanımlama yapılacak olunursa, kenti, "tarım ve tarım dışı üretimin denetlenip dağıtıldığı, iktisadi faaliyetlere dayanan, teknolojik gelişme ve sosyal değişmeye paralel olarak teşkilatlanma, işbölümü, ihtisaslaşmanın en yüksek olduğu, çok fazla nüfus büyüklüğü ve buna bağlı olarak, nüfus yoğunluğuna ulaşmış, sosyal yönden heterojen ve entegrasyon düzeyine ulaşmış, karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın olduğu ve içinde insanın yaşadığı yerleşim alanları..." (Çezik, 1982 : 27) şeklinde tanımlamak mümkündür.

Bu tanımlamaya dayanarak, kentleşme ya da şehirleşme tarif edilebilir. Şehirleşme, şehir sayısının ve şehirlerde yaşayan nüfusun artması (Keleş, 1993: 19) şeklinde dar anlamda tanımlanabileceği gibi, "bir ülkede, tarımsal olmayan üretimin, görece olarak ağırlık kazanmasına koşut biçimde, kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, nüfus birikimi olayı" (Kartal, 1992 : 23) şeklinde de tanımlanabilir.

Genel olarak, tüm dünyada ve ülkemizde büyük yankılar uyandıran kentleşme, iş ve sanayi merkezlerinin, şehir merkezine yakın alanlarda kurulması, köy-kent arasındaki gelir farklılığı, nüfusun baskısı, kentlerde daha iyi eğitim ve yüksek hayat standardı, ulaşım ağının gelişmesi ve iş bulma ümidi, kentin cazibesine bağlı olarak, köyden kente göç gibi, bir takım faktörlere bağlı olarak, ortaya çıkan bir olgudur. Kemal Kartal kentleşmeye etki eden faktörleri, dört ana başlık altında toplamıştır (Kartal, 1978 : 6).

- 1.İletici Sebepler
- 2.İtici Sebepler
- 3.Çekici Sebepler
- 4.Siyasi Sebepler

“Kentlerin nüfusundaki artış, kent sayısındaki artıştan hızlı olduğu için, ortalama kentlerin büyüklükleri de dikkati çekecek biçimde artmaktadır. Köyün itiş ve buna karşılık kentlerin çekişi ile ortaya çıkan kentleşme olgusunda özellikle iten faktörlerin daha büyük bir ağırlığa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Hatta böyle bir gelişmenin aynı hızla devam etmesi halinde diyebiliriz ki, köyler boşalıp kentlere yığılacaktır” (Erdoğan, 1996 : 23) şeklindeki bir yaklaşım Kartal’ın öne sürdüğü faktörleri destekler niteliktedir.

1.1.1.1.Kentleşmenin Tarihsel Gelişimi

Kentleşmenin tarihsel gelişimi incelendiğinde bütün devirlerde ya da toplumlarda aynı düzeyde gerçekleşmediği görülmektedir. Kentleşme farklılığını ortaya çıkaran en önemli faktör sınai gelişmelerdir. Bu bakımdan kentleşmenin gelişmesini iki ana bölümde incelemekte yarar vardır: Sanayi öncesi kentleşme ve sanayileşme sonrası kentleşme.

a.Sanayi Öncesi Kentleşme:

Kentleşmenin tarihsel gelişimine bakıldığında ilk kentleşmenin Yakın Doğu’daki Mezopotamya, Peru ve Çin’deki Sarı Nehir havzalarındaki tarımla uğraşan toplumlarda ortaya çıktığı görülmektedir. M.Ö.5000 ile 3000 yılları arasında Mezopotamya’daki ilk şehirleşmeyi tekerlekli taşıma araçları, karasaban, nehir kayıkları, sulama kanalları ve madenleri işleme sanatının gelişmesi, toplumdaki ekonomik, sosyal ve fiziki değişiklikleri oluşturmuştur. Özellikle tarım üretimindeki

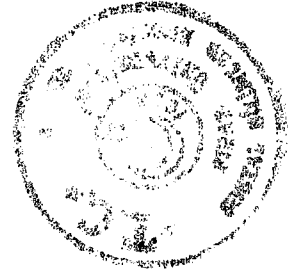
artış, taşımacılık ve ulaşımdaki gelişmeyle birlikte bu ürünlerin değişik bölgelerde depolanması, dağıtımı ve değişimi için yeni teşkilatlar kurulmasını gerektirmiştir.

Kentleşmenin tarihi akışı içerisinde kent nüfusunun muazzam büyüklüğü de dikkat çekmektedir. Örneğin, “Yunan şehirlerinin nüfusu çoğu zaman 100.000’i geçtiği, Kartaca’nın nüfusunun 700.000’i bulduğu ve Roma’nın nüfusunun yarım milyonu bulduğu” (Kıray, 1985: 9) ifade edilmektedir. Ortaçağ Avrupa’sında ise Pazar ve mübadeleye bağlı olarak kentlerin büyümesinden ziyade kent sayısının artışı önem kazanmıştır. Bununla ilgili olarak Jones, “Doğu Avrupa’da şehirleşme M.Ö.3000 ile 2000 yılları arasında kendini hissettirmiş ve yeni zanaat çeşitleriyle birlikte, Doğu Akdeniz Bölgesinde ticarete de gelişmeler kaydedilmiştir. Deniz taşımacılığında kullanılan araçların geliştirilmesi ve ticaretin parayla yapılması kuzey-batı Avrupa’ya şehirleşme hareketini getirmiştir. Ortaçağ Avrupa’sında çok yavaş bir tempoda yürüyen kentleşmenin karakteristiğini kentlerin sayı olarak artması meydana getirir. Kentleşme olayının ortaya çıktığı yerler daha çok haberleşme, ticaret, kültür ve idare merkezi olan şehirlerdir. Bu çağda kentleşmeyi doğuran iki ana faktör, üretilen malların satıldığı pazar ve çarşıların öneminin giderek artması ve belirli bir yerde yaşayanların kendilerini dışarıdan gelecek tehlikelere karşı koruma arzularıdır.” (Jones, 1976 ; İsbir, 1991: 17) demektedir. Diğer taraftan Ortaçağ Avrupası’nda şehirleşme, şu üç prensip çerçevesinde şekillenmiştir.

- “ i. Yayılan ve ticarete dayanan kapitalist ekonominin gelişmesi prensibi
- ii. Milli Devlet prensibi
- iii. Fiziki bilimlerin esaslarını ortaya koyan fikir sisteminin doğması prensibi

Bu üç prensip içerisinde en önemli olanı milli devlet kavramıdır. Çünkü, böylece farklı mekanlarda bulunan yerleşme alanları (site-polis) tek tek sahip oldukları siyasi iktidarı, toplumun siyasi teşkilatlanma şekli olan devlete devretmişlerdir. Bütün devlet bürokrasisi az sayıdaki şehirlerde, hatta bir tek şehirde toplanmak suretiyle yerleşme alanları ekonomik, sosyal ve kültürel fonksiyonlar kazanmaktaydı ” (İsbir, 1991:17).

Netice olarak sanayileşme öncesi kentleşme, büyük ölçüde tarımın ilerlemesi ve elde edilen üründe artış olmasının etkisinde kaldığı gibi değişik kültürlerin izlerini de taşımaktadır.

b.Sanayileşme Sonrası Kentleşme

Sanayileşmenin başlaması ile birlikte kentlerde nüfus artışı, işbölümünün olması, uzmanlaşmanın artması ve işlerin farklılaşması gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Ancak bu gelişmeler bir takım ülkelerde daha önce, bir kısmında da daha sonra gerçekleşmiştir. Dolayısıyla sanayileşme sonrası kentleşme “gelişmekte olan ülkelerde kentleşme” ve “gelişmiş ülkelerde kentleşme” olmak üzere ikili bir sınıflandırma şeklinde ele alınmalıdır.

i.Gelişmiş Ülkelerde Kentleşme

Kuzeybatı Avrupa’da sadece tarım girdilerinin değişmesi ile birlikte, önce yavaş yavaş sonra çok hızlı, aşağı-yukarı aynı zamanlarda, iki oluşum gözlemlenebilir. 13. ve 14.yüzyıllardan sonra tarımda artı ürünün artması ile mümkün olan memleketler arası yoğun ticaret ve bunun Kuzeybatı Avrupa ülkelerinde sağladığı sermaye birikimi giderek hem bu ülkelerin kentlerine yeni yönler getirdi hem de ticarete giriştikleri toplumların kentlerini değiştirdi. 18. ve 19.y.y.da sanayi dediğimiz yani tarımsal olmayan üretimin Kuzeybatı Avrupa şehirlerinde ve toplumlarında hakim hale gelmesi bütün yerleşmelere yeni biçimler verdi. Özellikle demiryolu, buharlı gemi ve örgütsel sanayi ile birlikte yirminci yüzyılın ilk yarısında gözlemlenen ve anlatılan yeni yerleşmeler etkileşim aşamasının ortaya çıkışı, gelişmiş ülkelerde görülen şehirleşmenin bir görünümü olmaktadır (Kıray, 1998: 154).

Sanayileşmesini büyük ölçüde tamamlamış ülkelerdeki kentlerin diğer ülkelerdeki kentlere oranla çekici faktörlere bağlı olarak fazla bir nüfusa sahip olduğu da gözlenmektedir. Öte yandan bu ülkelerdeki şehirleşmenin bir başka karakteristik özelliğini, sıralar halinde ve tek bir bina görünümünü veren dikdörtgen şeklindeki blok yapılar meydana getirir. Daha sonraları ulaşım ve haberleşme alanlarında kaydedilen ilerlemeler, şehirleşmenin başlangıcında beliren yerleşme alanlarının merkezlerinde toplanan nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin (üretim, ticaret) dağılmasına ve daha sonra göreceğimiz çevre kentlerin (banliyöler) meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu gelişme sonucunda şehir merkezlerindeki alım, satım ve üretim merkezlerinin yerlerini,

bölge veya daha doğru bir deyimle çevre kent alım, satım, ticaret ve üretim merkezleri almaya başlamıştır (İsbir, 1991: 19).

ii. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kentleşme

Her şeyden önce gelişmekte olan ülkelerde, kişi başına düşen milli gelir çok azdır. İkinci bir özellik ise, tarıma dayalı bir insan gücü istihdamının söz konusu olmasıdır. Üçüncü olarak, hızlı bir şehirleşme içerisinde olmalarına karşılık esas nüfus, şehir dışı yerleşme alanlarında yaşamaktadır. Dördüncü özellik ise, doğum oranının ölüm oranından fazla olması dolayısıyla, toplam nüfus içerisinde ve 15 yaşın altında üretici olmayan nüfusun büyük bir miktar oluşturmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde bir başka özellik ise okuma yazma oranının düşük olmasıdır (İsbir, 1991: 21).

Öte yandan az gelişmiş ülkelerin kentleşmesi söz konusu olduğunda, “hızlı”, “çarpık”, “aşırı”, “sahte”, “dengesiz” ve “tek yönlü” kentleşme gibi terimlerin sık sık kullanıldığı görülmektedir. Bütün bu terimlerin özünde, kentleşmenin belli özelliklerine dikkat çekilmek istenir.

Aşırı, sahte ya da hızlı kentleşme terimleriyle tanımlanmaya çalışılan kentleşmenin özellikleri şöylece sıralanabilir:

- a. Kentleşmenin demografik bir süreç olan sanayileşmiş ülkelere oranla, hızla artan, hiç olmazsa azalmayan bir yol izlemesi.
- b. Büyük ve çok büyük kentlerin, orta büyüklükteki ve küçük kentlere oranla daha hızlı büyümesi.
- c. Kentleşme hareketlerinin kimi coğrafik bölgelerdeki kentlere yönelmiş olması nedeniyle, kimi bölgelerin kentleşme oranının düşük düzeyde kalması.
- d. Kentleşen nüfusun kent ve kamu hizmetleri gereksinmelerinin karşılanmasında yetersizlikler baş göstermesi.
- e. Kentleşen nüfusun çalıştırılmasına olanak verecek temel sanayi yatırımlarının yapılmaması yüzünden, işgücünün marjinal mesleklerde ve türlü hizmet dallarında yığılması. (Keleş, 1997: 29)

Bu özelliklere bağlı olarak denilebilir ki, gelişmekte olan ülkelerdeki şehirleşme, gelişmiş ülkelerdeki şehirleşmeden demografik, ekonomik ve sosyal yönlerden farklılık gösterirler.

1.1.2.Göç Olgusu

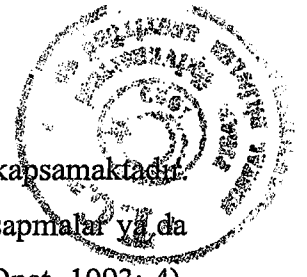
Toplumumuzda değişimin en önemli boyutlarından birinin hızlı kentleşme ve kentlileşme olduğu söylenebilir. Bu bakımdan kentleşme ve kentlileşme olgularını tanımlayan, analiz eden araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalarda göç olayını ısrarla vurguladıkları görülmektedir. Onlara göre insanı kırdan kopararak kente getiren göç olgusuna ve insanların göç etmelerindeki nedenlere bakmakta yarar vardır. Bu açıdan bakıldığında, gecekondü kadını tanımlamak için belki de en başta yapılması gereken şey, kadını kırdaki konumundan kopararak kente getiren göç olgusunu açıklama lüzumu doğmaktadır. Genel bir tanım yapmak gerekirse göç insanların kendilerine özgü nedenlerle, yaşamlarının bir kısmını veya tamamını geçirmek üzere yaşadıkları mekandan bir başka mekana doğru yer değiştirmesidir.

Yüceuluğ göçü “nüfusun çeşitli sebeplerin etkisi altında oldukça uzun bir zaman için yer değiştirmesi” şeklinde tanımlarken (Atay, 1985: 15) ; Erder, göç eden kişiyi, “bir yönetsel sınır aşarak asıl oturma yerini temelli olarak değiştirip başka bir yere yerleşen kişi” olarak tarif etmektedir (Erder ve Tekeli, 1979 ; Atay, 1985 :15).

Kentlerin çekimi ve kırsal itimi sonucunda ortaya çıkan göç olgusunun sebepleri, göçü tarif etmede etkili olabilmektedir. Bu nedenle göçün nedenlerine bakmakta yarar vardır. İnsanların göç etmesindeki nedenler çok çeşitli olmakla birlikte sosyal bilimciler başlıca dört farklı neden üzerinde tartışmaktadırlar.

Birinci neden, ekonomistlerin öne sürdükleri görüştür. Bu görüşe göre göç; sosyal sistemin bozulan dengesini yeniden sağlamak için oluşturulan bir mekanizmadır (Wolpert, 1966 ; Onat, 1993: 3). Göç alan ve veren yerler arasındaki ücret farkları ve göç alan yerlerdeki işsizlik ile göç edenin bulunduğu yerdeki işsizlik oranının farklı olması dengenin bozulmasına ve göçe neden olmaktadır.

Eames ve Schwab, Hindistan ve Afrika kırsal bölge sakinlerinden eğitim seviyesi yüksek olanların, eğitimlerine uygun bir iş bulmak için kente göç ettiklerini tespit etmişlerdir (Eames, E. And Schwab, 1964: 527 ; Erdoğan, 1977:3).

İkinci gruptaki göç analizleri, toplumdaki tüm yer değiştirmeleri kapsamaktadır. Buna göre net bir göç etkisi yoktur. Toplumdaki belirlenen dengelerden sapmalar ya da evrimsel bir gelişme yönü var olmasa bile göç olacaktır (Toley, 1963 ; Onat, 1993: 4). Bu tür göçler çok sayıdaki değişik nedenin teker teker ortaya konması ile açıklanamaz ve toplumun dengesinde değişmeyi sağlayamayacak türdendir.

Üçüncü neden, sosyal sistemde siyasal süreçler sonunda uygulanan göç politikalarıyla ilgilidir. Toplumda siyasal kararları etkileme gücüne sahip olan gruplar, çıkarları doğrultusunda net göç akımını azaltacak politikalar üreterek toplum üzerinde baskı grupları vasıtasıyla söz sahibi olurlar. Sanayileşmiş bölgelere geri kalmış bölgelerden yapılan işgücü akımını azaltacak yönde teşvik programlarının uygulanması böylesi politikalarındandır.

Göçe etki eden dördüncü bir neden de, göçün toplumsal değişim sürecine bağlı olarak ortaya çıkmasıdır. Bu tip göçlerin en bilineni, aynı zamanda konumuzun da odağını oluşturan, toplumlarda sanayileşme ile ortaya çıkan ve kırdan kente olan göçtür. Bu bağlamda, W.Arthur Lewis'in göç modeli bu tip bir göç nedenini açıklayıcı olabilir. Lewis, "geleneksel sektör" ve "modern sektör" olmak üzere ekonomiyi iki sektöre ayırmaktadır. Lewis'e göre kırsal geçimlik sektör de diyebileceğimiz geleneksel sektörde, üretime katılanların artı değer yaratımı ya sıfırdır ya da sıfıra yakındır. Kentsel endüstri sektörü olan modern sektör ise yüksek üretim kapasitesine sahiptir. Bu durum kırsal sektörden modern sektöre işgücünün kaymasına sebep olur (Tatlıdil, 1989: 8).

Bu durumu Todaro, kır ve kent arasındaki gelir dağılımı ve bu dağılımda bireye düşen pay ile açıklamaya çalışır. Yani göçen birey gideceği yerdeki durum, kazanç ve çevre koşullarına ilişkin beklentilere bağlı olarak göç etmeyi göze alır. Bir kişinin beklentilerini gerçekleştirebileceği bir göç yapması için, şu üç karar aşamasından geçmiş olması gerekir:

- 1.“Önce kişinin kendisi göç etmeye karar verecektir.
- 2.Göç eden kişi alternatif varış noktalarındaki fırsatlar arasından birini seçecektir.
- 3.Göç eden her kişi, kendisi gibi fırsatları elde etmek isteyen kişilerle yarışacaktır. Bu konudaki kararı işveren verecektir” (Onat, 1993 : 5).

Göçleri, iç göçler ve dış göçler olmak üzere iki kategoride ele almak mümkündür. Bir ülkenin kendi siyasal sınırları içindeki geçici veya devamlı göç hareketleri “iç göçler” terimi ile tanımlanır. Bu hareketler kentin içinde kademeli, uzun mesafeli, devamlı ve sezonluk gibi alt tiplere ayrılırlar. Dış göçler ise, herhangi bir ülkeden başka ülkelere olan göçlerdir (Doğanay, 1991 : 68).

Bu çalışmada, söz konusu olan göç sorunu iç göçler boyutunda ele alınmış olup, Türkiye’de iç göçlerin yarattığı sorunlardan birisi olan gecekondululuk olgusu üzerinde yoğunlaşmıştır.

Çalışmanın konusunu oluşturan iç göçlerin nedenleri ülkemiz açısından değerlendirilecek olursa bir çok neden sıralanabilir. Bunlardan birincisi kırsal kesimin iticiliği, ikincisi de kentin çekiciliğidir. Son yıllarda nüfusun hızla artması çiftçi ailesi sayısının da artmasına neden olmuş bu durum kişi başına düşecek olan tarım alanını daraltmış ve toprakların aileleri geçindirmesini güç duruma sokmuştur. Öte yandan tarımda, daha çok makine daha az insanla üretimin yapıldığı enstansif tarıma geçilmesi, sulama kanallarının yetersizliği gibi etmenler topraktan kopmaya neden olmuştur.

Ancak kırsal alandaki göç hareketlerini sadece geçim sıkıntısına bağlamak yanlış olur. Az sayıda da olsa kırsal kesimde zenginleştiği için kente göç eden, kentin daha iyi yaşam olanaklarından yararlanmak için ya da çocuklarına daha iyi öğrenim ve yaşam imkanı kazandırmak için kente yerleşenler de vardır. Yine kan davası, terör, aileler arası geçimsizlik gibi faktörler de göç etmeyi gerekli kılan faktörler arasındadır.

Tüm bu faktörlere ve nedenlere bağlı olarak ülkemizde gerçekleşen iç göçler, çarpık kentleşmeye ve gecekondululuk sorununa neden olmaktadır. Bu sebeple izleyen bölümde kentleşme konusu üzerinde durularak kentleşmenin tanımı ve gecekondululuk olgusuna değinilecektir.

1.1.3.Kentleşme

Kentleşme ekonomik, demografik, toplumsal anlamlara sahip bir olgu, bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Kentleşmenin bir sektörden diğer sektörler, tarımdan sanayi ve hizmet sektörlerine işgücü transferini içerdiği için ekonomik anlamı vardır; kırsal yerleşme birimlerindeki nüfusun kentsel yerleşme birimlerine hareketini ifade ettiği için demografik bir anlamı vardır; toplumsal ilişkiler örtüsünün değişmesini, farklı

bir toplumsal yaşam biçimini ifade etmesi nedeniyle sosyolojik bir anlamı vardır. (Özen, 1990; 15).

Kentlileşme ise kentleşme olgusundan tamamen ayrılmaktadır. “Kentleşme, bir ülkenin nüfusunun kentlerden yaşamaya gelen nüfus oranının artması sürecini ifade ederken; kentlileşme, özellikle geniş kentsel merkezlerde bulunan yaşam biçimini ifade etmektedir” (Özen, 1990; 16). Buna göre kentleşmenin ekonomik ve demografik boyutu, kentlileşmenin daha ziyade sosyolojik boyutu yansıttığı belirtilebilir.

Günümüzde her toplumda adı geçen kentleşme süreci bir yandan kente gelen şahısların hayatlarında değişiklikler meydana getirirken; bir yandan da nüfusun toplanması ve faaliyet dallarının değişmesiyle insan ilişkilerinde ve davranışlarında bir değişiklik (kentlileşme) meydana getirmektedir. Kartal, kentleşmenin önemini onun iki özelliğinden kaynaklandığını söylemektedir. “Birincisi kentleşme tarımdaki ve sanayideki değişmelerin ortaya çıkardığı bir sonuçtur. İkincisi ise, kentleşme toplumsal değişme sürecini önemli ölçüde etkileyen ve bazı toplumlarda hızlandıran bir olgu olarak kabul edilmektedir” (Kartal, 1978: 4-5).

Mübeccel Kıray'ın da ifade ettiği üzere gelişmiş sanayi toplumlarında kentleşme, sanayileşme ile eş zamanlı ilerlemekte iken gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme ile kentleşme arasında bağlantı kurmak zor görülmektedir. Gelişmekte olan toplumlarda hızlı bir kır-kent göçü yaşanarak kentleşmenin gerçekleşmesi, bazı kent merkezlerinin aşırı kentleşmeye sahne olmasına neden olmakta, bu merkezlerde konut, istihdam, alt yapı, sektörler arası dengesizlik gibi sorunların yanı sıra farklı kentlileşme derecesinde tabaka ve grupların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Kentleşme süreci büyük kentlerimizde, farklı kentlileşme düzeyinin en açık göstergesi olan mekansal ve sosyal birimleri, gecekonduları ortaya koymuştur.

Sencer, kentleşmenin temel dinamiğini, kırsal alanda oluşan yapısal değişmelere ve diğer faktörlere bağlamaktadır (Sencer, 1979: 37).

Kentleşme ve kentlileşme olgularını analiz eden Kartal, yaptığı çalışmada (1983: 52) göç ve kentleşmenin aynı aşamada olmadığını belirterek göç ve kentleşme dönemlerini şu şekilde sıralamaktadır.

- 1.Dönem: Kentle Çalışma İlişkisinin Olmadığı Dönem
- 2.Dönem: Kente Çalışmak İçin Gidiş-Geliş Dönemi
- 3.Dönemi: Kente Göç Yılı

4.Dönem: Göçten Sonraki Yıllar (25-30 Yıl)

5.Dönem: İkinci Kuşak ve Sonrakiler Dönemi

Kentleşme ve kentlileşme sürecini yukarıdaki dönemlere göre izah eden Kartal'a (1983: 52-53) göre kente göç eden insan zaman içinde kentlileşebilmektedir. Birinci aşamada kente ilk geliş; ikinci aşamada ise kente gidiş-geliş söz konusu olmaktadır. Üçüncü aşama kente temelli yerleşme ile sonuçlanmaktadır. Köyden kente göçen insan, kentte kalış süreci ne kadar uzun olursa olsun, ancak belli bir düzeye kadar kentlileşebilmekte, kimi yönleriyle köylü kalmaktadır. Ancak ikinci kuşağın oluşturduğu dönemde kentlileşme süreci tamamlanabilmektedir.

Kentlileşme olgusuna, kentleşme gerçekleşirken ortaya çıkan toplumsal değişimin, insan davranış ve ilişkilerinde, değer yargılarında, maddi-manevi yaşam biçimlerinde farklılaşmalar oluşturması olarak yaklaşanlar da bulunmaktadır (Keleş, 1980: 71).

Şenyapılı, kentlileşme olgusunu iki yönü ile almıştır : Ekonomik bakımdan kentlileşme, sosyal bakımdan kentlileşme.

Ekonomik bakımdan kentlileşme kişinin geçimini tamamen kente özgü işlerden sağlıyor duruma gelmesi ile gerçekleşir.

Sosyal bakımdan kentlileşme ise kişinin çeşitli konularda kente özgü tavır ve davranış biçimlerini ,değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşir (Şenyapılı, 1983: 49-52).

Ekonomik ve sosyal bakımdan kentlileşmeyi açıklarken Şenyapılı, kentlileşmeyi, ekonomik mekan ve sosyal mekan kavramları üzerine oturtmuştur. Kartal da kentlileşmeyi açıklarken bu iki kavramı ölçüt almaktadır. "Ekonomik mekan kişinin alt yapısını oluşturan tüm ekonomik ilişki ve faaliyetleri kapsarken ; sosyal mekan kişinin üst yapısını oluşturan benimsediği tüm sosyal ve tinsel değerleri, tutum ve davranışları içermektedir. Kentlileşme sürecinde bu iki mekanın kapsamı kırdan kopmakta ve kenti kapsar duruma gelmektedir" (Kartal, 1978: 1-4).

1.1.4.Gecekondu Olgusu

Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde gecekondu “Belediyeden izinsiz olarak, hemen bir gecede çatılıveren bir yapı” olarak tanımlanmakta ve acele ile yapılmış, derme çatma konut niteliğine değinilmektedir. Yerli ve yabancı kaynakların birçoğunda gecekondu “barınma sorunu” olarak ele alınmıştır. Halbuki gecekondu bundan daha fazla, daha geniş bir konudur. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin birçoğunun büyük kentlerinde gecekondu olgusu vardır. “Meksika’da jacale, Panama’da rancho, Brezilya’da mocambo, Arjantin’de favela, Tunus’ta gourbeville, Cezayir’de casbah, Fas’ta bidonville, Hindistan’da bustee gibi adlar alan gecekondu, bu ülkelerde büyük kentler nüfusunun %20 ile %70’i arasında kalan bir kesiminin yaşamını simgelemektedir. Gerçekten, kent nüfusunun, Lima’da %36’sı, Caracas’ta %35’i, Manila’da %35’i, Calcutta’da %33’ü, Ankara’da %65’i, İstanbul’da %45’i, İzmir’de %35’i gecekondu bölgelerinde yaşar” (Keleş, 1972: 186).

Gecekondu, dar anlamıyla köylerden kentlere göç eden nüfusun, gelir yetersizliği ve kentlerdeki konut sayısının yetersizliği gibi nedenlerle barınma ihtiyaçlarını en ucuz yoldan gidermek için buldukları çözüm yolu olarak ifade edilse de daha geniş bir kapsamı olduğu kesindir. Gecekondu bir konut sorunu olmakla birlikte toplumun ekonomik ve sosyal yapısıyla ve bu yapıdaki değişmelerden doğan kentleşmenin hızı ve biçimine ilişkin bir kalkınma ve sanayileşme sorunudur.

Sosyal yapı açısından bakıldığında gecekondu, değişimin hem aracı hem de ürünü olmaktadır. Çünkü, özellikle 19.asırda toplumlara damgasını vuran teknolojik gelişmeler ve sanayileşme neticesinde, kırdan-kente göç hareketliliği yaşanmış ve kente göç eden insanlar yerleşim mekanı olarak gecekonduları tercih etme durumunda kalmışlardır. Ancak “gecekondu” olgusu bütün göçerler için tercih yeri olamayacağı gibi tüm ülkeler için de geçerli ve eşdeğer düzeyde bir olgu değildir. Gecekondu olgusu genellikle gelişmekte olan ülkeler için geçerli bir kavramdır.

Gelişmekte olan toplumlardaki değişime bağlı olarak ortaya çıkan gecekondu olgusu kentleşme açısından bir tampon mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır. II. Dünya Savaşından sonra köylülüğün köklü değişimlere uğraması kentleşme olgusunu özellikle gelişmekte olan ülkelerde ön plana çıkarmıştır.

Önceleri öküz ve sabana dayanarak yapılan tarımsal faaliyetler, bu süreçten sonra yerini makinalaşmaya bırakmıştır. Tarımda makinalaşmayla birlikte ortaya çıkan

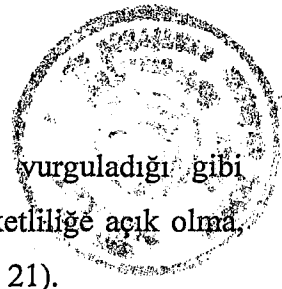
yeni üretim süreci, üretilenin pazarlanması ihtiyacını doğurmuş, bu da üreten insanı tüketen insanın daha yoğun olarak bulunduğu kente çekmiştir. Öte yandan tarımda makinalaşma sadece üretilen ürünlerin pazarlanması ihtiyacını ortaya çıkarmamış, aynı zamanda insan emeğinin yerini makinelerin almasıyla, işsizliğin ortaya çıkmasına neden olmuş ve kır kökenli insanlar ürünlerini pazarlamak için gittikleri kentlere bu defa iş bulmak ve yerleşmek amacıyla gitmeye başlamıştır.

Bu süreç içerisinde kente göçedenler, bir yandan kent tarafından özümsememiş, diğer yandan da sanayi ve hizmet sektörü içinde eritememiştir. Bu durum karşısında göçerler, öncelikle konut gereksinimlerini ya kamu ya da şahıs arsaları üzerinde kötü koşullu binalar inşa ederek yeni bir yaşam biçimi oluşturmuşlardır. Bu yaşam biçimi bir taraftan içinde yaşayan bireyi kent yaşamına karşı korumakta, diğer taraftan da bireyi kent yaşamına entegre olmaya itmektedir. Böyle bir yaşam biçimi karşısında göçerler, iki arada bir derede kalma sendromuyla kendilerine yeni ve farklı bir geçiş kültürü oluşturmuştur.

Ülkemizde gecekonduların ortaya çıkışı 1945'lere kadar uzanmaktadır. Bu dönemde tarımda makinalaşma, toprak parçalanması gibi faktörlere bağlı olarak birçok insan yeni imkanlar aramak amacıyla kente göçetmiştir. Kırdan kente olan göçte dikkat çeken bir husus, ilk etapta aile reislerinin tek başlarına kente göç etmeleri ve yerleşeceği konuta sahip olduktan belli bir süre sonra ailelerini yanlarına almalarıdır. Göç edilen bölgede çoğunlukla akraba ve yakınların bulunması da dikkat çeken bir başka husustur.

Gecekondular olgusunu iki açıdan değerlendirmek mümkündür. Birincisi, "konut ihtiyacı olarak gecekondular", ikincisi de "yaşam tarzı ve kırsal uzantısı olarak devam eden ve kente entegre olmaya çalışan bir yaşam tarzı ve kültür biçimi olarak gecekondular" dur.

Gecekondular olgusunu bir yaşam ve kültür biçimi olarak ele aldığımızda; kırdan kente göçen insanın kentle bütünleşmesini içeren bir süreci incelemek gerekmektedir. Bu süreç kırdan koparak kente gelen insanın iki farklı kültür içerisinde yer almasını içermektedir. Bu nedenle kentsel yerleşim alanlarında yaşayan gecekondular ailelerini anlayabilmek için kır ve kent yaşamındaki farklılıklara bakmakta yarar vardır. Karpat, (1976: 78) kentleşmenin etkin, tarihsel, ekonomik ve kültürel faktörler üzerine dayanan farklı biçimler ve anlamlar olduğunu söylemektedir. Karpat'a göre kente göçme daha önceden kabul edilen bir ideal değişme değil, aynı zamanda göçenin çevresinde egemen koşulları da kapsamaktadır. Çünkü kent , gecekondular insanından kentli gibi düşünüp, davranmasını beklemektedir. Kentin kırsal yaşam biçiminden farklı olan tarafı, sosyal

ve fiziki hareketliliğin hızlı olmasıdır. “Anderson (1959: 3)’un vurguladığı gibi kentleşme, bir yaşam biçimi olarak hem kompleks ve sosyal hareketliliğe açık olma, hem de bu yaşam içinde çok daha etkin olma eğilimidir” (Onat, 1993: 21).

Kırın geleneklere ve akrabalığa bağlı olan yapısından, kentin açık görüşlü ve geleneklere daha az bağlı yapısına geçeden gecekondulu insanı, Türkdoğan’ın (1974: 4) ifade ettiği inançları, değerleri ve tutumları ile yaşam tarzları yönünden birbirlerine benzeyen insanların oluşturduğu bir çevre ve yan kültürü oluşturur. Öyle ki bu kültürü oluşturan insanlar aynı memleketten oldukları kişilerden ve onların yaşama tarzlarından kopmakla, yabancı kent kültüründe yalnız kalacaklarını ve kente uyum sağlamakla benliklerini yitireceklerini düşünürler. Gecekonduların bu gibi toplumsal özellikleri olduğunu vurgulayan Heper (1978: 56)’ın, sosyal konuta göçme durumunda kalmış gecekondulu, gecekondulu ailelerinin tekrar gecekondularına döndüklerini sergileyen örneği, bir bakıma Türkdoğan’ı doğrulayan bir bulgudur. Bu geri dönüşün nedenini Tekeli (1976: 231), sürekli ve güvenli bir işe sahip olmayan gecekondulu yaşayanlarının belirli bir gelir düzeyine sahip olmamasına bağlamaktadır. Ancak gecekondulu insanının kent konutunda kalmama nedeni sadece gelir durumuyla alakalı değildir. Gecekondulu insanı kırsal yaşayış tarzını bahçesi, kümes hayvanları ve iki göz odasıyla gecekonduda sürdürebilmektedir. Bu konutta halen bağımsız, başına buyruk ve tanıdık çevresiyle güvencededir. Buna karşın gecekondulu insanı kent konutunda bu imkanların hiçbirine sahip olamamaktadır. Oysa gecekondulu, kentin insanlara sunamadığı sosyal ve ekonomik güvenceyi, yaratmış olduğu değer ve normlar aracılığıyla sağlayabilmektedir (Kandiyoti, 1984).

Konut ihtiyacı açısından bakıldığında gecekondular çoğu türdeş görünüşlü, tek katlı, tek odalı, bahçeli, ağaçları, kümesi, ahşap eklentileri olan barınak görünümündedir. Bir kesimi sağlık ve sağlamlık yönünden çok iyi, öteki bir kesimi ise, içinde oturulamayacak niteliktedir (Keleş, 1976: 119).

1.1.5.Gecekondu Ailesi

Fertlerin ve sosyal grupların meydana getirdiği, sosyal ilişkilerden ve sosyal müesseselerden oluşan toplum; içerisinde barındırdığı küçük grupları adeta bir ağ gibi sarmaktadır.

Toplumda yer alan her bir kurumun farklı fonksiyonları ve rolleri vardır. İşte bu fonksiyon ve roller, toplumun ahenkli işleyişini sağlayıcı temel nitelikler olmaktadır.

Toplumda yer alan kurumların fonksiyonları ne kadar güçlü olursa ve kurumlar arası diyalog ne kadar uyumlu olursa, toplum da o kadar sakin ve istikrarlı olur. “Toplumun sosyal yapısını meydana getiren müesseseler ve bunların fonksiyonları dolayısıyla sosyal sistem ahenkli bir şekilde işler” (Erkal, 1987: 76).

Ancak toplumda kurumlararası dengesizliğin olduğu zamanlarda vardır. Bu dengesizliği bütüncü karakteriyle düzenleyecek olan da yine toplumdur. Nitekim, “Sosyal sistemde zamanla denge ve ahenkli işleyişten zaman zaman uzaklaşılsa dahi, sistemin bütüncü özelliği dolayısıyla tekrar ve yeni dengelere varılabilir” (Erkal, a.g.e.: 76). Toplumsal yapıda işlevi olan, toplumun dengesini sağlamada ve yapısını muhafaza etmede önemli bir yeri olan kurumlardan birisi de ailedir.

Ailenin bazı temel fonksiyonları insan neslinin devamı, çocuk yetiştirme, aile üyelerine bakım, sevgi, gelişme ve disiplin sağlamak ve destekleyici bir çevre temin etmek olarak söylenebilir. Gelişme aşamasına, yerel koşullara, kültür ve ailenin yapısına dayalı olan diğer fonksiyon ve ilişkiler giderek ailenin yapısına dayalı olan etkileşimi ile gerçekleşmektedir. Bunlar üretim faaliyetleri, ev işleri, sosyal ve kültürel normları, beklentileri öğrenme, eğitim, sağlık ve beslenme, sosyal faaliyetler ve ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için başvurduğu diğer faaliyetlerdir. Bunların yanı sıra diğer aile fonksiyonları, değerlerin yeni kuşaklara aktarılması, muhafazası ve değişmesi, iletişim ve problem çözümü gibi faaliyetleri içerir (Kut, 1987: 5-6).

Toplumun temel birimi olan ailenin fonksiyonları, toplumların yapısı ve aynı toplumda zaman, mekan ve tabakalaşmaya göre farklılaşabilmektedir. Nitekim, Durkheim, Marx, Engels, Morgan ve Mauss, evlilik ve aile kurumunu, onu oluşturan parçalar tarafından ayakta tutulan bir organizma ve bir sistem olarak ele almış ve bütünsel toplum içine yerleştirmişlerdir. Günümüzde ise Zimmerman, Sussman ve Sirjamak, bunlara ek olarak ailenin diğer kurumlar ve kültürle olan ilişkilerinden de söz

etmektedirler (Sayın, 1987: 77). Bu yaklaşımlar ailenin yapısının ve fonksiyonlarının farklı zaman ve mekanlara göre değişebileceğini ifade ettiği gibi, toplumsal yapıya göre de değişebileceğini de varsayar. Zira her toplumsal yapının kendine has sosyal normları ve değerleri vardır. Buradan hareketle köy toplumunun, kent toplumunun ya da gecekondulu toplumunun kendine mahsus aile yapılarının olduğu ifade edilebilir. Kocacık'ın, bir araştırmasında (1991: 269) Türk toplumundaki aile biçimini köy ailesi, kasaba ailesi, kent ailesi ve gecekondulu ailesi olmak üzere belli başlı dört aile biçiminde sınıflaması, bu hipotezimizi destekler mahiyettedir.

“Köy ailesi genelde tarım ve hayvancılık yapan ve bugün değişen ölçülerde de olsa, kendi tüketimi için yapan bir ailedir ” şeklinde köy ailesini tarif eden Ozankaya (1984: 291), kasaba ailesini ise “genelde küçük esnaf ve zanaatkar, küçük tüccar, toprağı kendisi işlemeyen çiftçi, küçük memur ve kısmen de aile işçilerinden oluşur” biçiminde tanımlamaktadır. Buna karşılık olarak Ozankaya, kent ailesi hakkında ise “Tarımdan tümünden kopmuş işçi, bürokrat ya da küçük ve büyük serbest meslek sahiplerinin oluşturduğu aile biçimidir ” (1984; 291) diyerek kenti köy ve kasabalılardan ayıran unsurun işgücü biçiminin tarıma değil, tarım dışı etkinliklere (sanayi, hizmetler gibi) dayalı olmasının olduğunu belirtmektedir (1984: 304).

Gecekondulu ailesi ise bugün çarpık bir şekilde gelişen kentlerimizde yoğun bir şekilde rastlanan ve kent ile köy değer yargılarının çakıştığı noktada ortaya çıkan değerlere sahip olan bir aile tipidir.

Gecekondulu ailesi Türkiye’de özellikle kırsal kesimin nüfusunun, toprak azlığı, toprak verimsizliği, ücret azlığı gibi itici nedenlerle (kısmen de kentteki imkanların çekiciliği nedeniyle) büyük kentlere göç etmesiyle ve büyük kentlerin çoğunlukla kıyılarında oluşan gecekondulu bölgelerinde görülen aile biçimidir (Gökçe, 1976: 57).

Kırdan kente göç sosyal değişimin önemli bir belirleyicisi olarak (Kağıtçıbaşı, 1990: 154) kırdan kente göç eden ailelerin yapısını değiştirmektedir. Atalay ve arkadaşları yaptıkları bir araştırmada (1992 : 48) aile büyüklüğünü Türkiye’de kırdan 5.39, kentte 4.27 olarak saptarken; (1982 : 274) gecekondulu ailesinin büyüklüğünü İstanbul için 4.72, Ankara için 5.22 olarak saptamıştır. Öte yandan Sencer (1979 : 35-36) göç öncesinde 6.2 olan aile büyüklüğünün göçten sonra 4.9’a düştüğünü ifade etmektedir. Alpar ve Yener (1991: 26)’in araştırmalarında aile büyüklüğü Ankara’da 5.05, İstanbul’da 4.82, İzmir’de 4.44 olarak saptanmıştır. Bunun yanı sıra Şenyapılı, gecekondulu ailelerinin İstanbul’da %72’sinin, Ankara’da %77’sinin çekirdek aile

olduğunu belirtmektedir (Şenyapılı, 1982 : 275). Bu bulgulara bakılarak gecekondu ailesinin kentleşme sürecinde çekirdek aileye dönüştüğü söylenebilir.

Gecekondu ailesinin rol ve fonksiyonlarında da bir takım değişimler olmuştur. “Genel olarak çocuk sahibi olmadan başlayan ve çocuk yetiştirmeye kadar giden bir bilinçlenme, geleneksel baba otoritesinin zayıflaması, çocuklara tanınan serbestlik, karı-koca arasındaki açık ve olumlu bir iletişimin başlaması, ev işlerini, çocuk bakımını paylaşma gibi kentsel tutum ve davranışlar ailenin farklılaşmasının yanı sıra ailenin bir bireyi olan kadının aile içi statü ve rollerini değişime uğratmıştır. Kadın ailede daha çok kararlarda söz sahibi olmuş ve ev içi rollerin hiç değilse bir bölümünü koca ve çocuklarda paylaşır hale getirmiştir” (Onat, 1993 : 25). İmam nikahının yerini medeni nikah almış, evlenme yaşı köy ailesi ile kent ailesi yaşları arasında tutulmuştur. Ailenin günlük yaşantısı, alışkanlıkları, tutumu, köy ailesine oranla değişmiş ve toplumsal çevresi genişletilmiştir. Çocuklar için eğitim imkanları artmıştır (Kocacık, 1991 : 271).

1.1.6. Gecekondu Kadını

Toplumun en temel kurumu olan aile, birbirlerine kan bağıyla bağlanmış iki insanın birlikteliğinden oluşur. Bu birlikteliğin sınırlarını, ailenin içerisinde bulunduğu sosyal yapı belirler. Buna paralel olarak aileyi oluşturan üyelerin oynadıkları roller de ailenin süreklilik ve sosyal çevreye uyumunda etkilidir. Bu açıdan bakıldığında sosyal yapı ve aileyi kuran üyelerin konumları ve rollerinin, temel bir kurum olarak ailenin bütünselliğinde etkili olduğu ifade edilebilir.

Hızlı bir değişim sürecinden geçen ülkemizde de yukarıda belirtilen faktörlere bağlı olarak ailenin de değişmesi kaçınılmazdır. Hızlı bir değişime bağlı olarak ülkemizde ortaya çıkan kırdan kente olan göç hareketi çarpık kentleşmeye ve beraberinde gecekondu problemine neden olmuştur. Kır ve kent kültüründen farklı olarak bu defa bir yan kültür alanı olarak gecekondu kültürü oluşmuştur. Ortaya çıkan bu tablo tabii olarak kır ve kent ailesinin yanı sıra gecekondu ailesinin oluşturulmasına neden teşkil etmektedir.

Öte yandan sosyal değişimin etkisinden sadece ailenin yapısı etkilenmemiş aynı zamanda aileyi oluşturan kadın ve erkekte bu değişimden nasibini almıştır.

Gecekondu ailesinin birer ögesi olan kadın ve erkek artık, yaşadığı kültürel yapı ve ona uygun aile yapısı içinde biçimlenerek sosyal statülerine uygun rollerin yerine getirecektir.

Ailede oynanan rolün belirlenmesinde güç, önemli bir faktördür. “Bütün düşünürler gücün en soyut kavramlardan biri olduğu konusunda hem fikirdirler. Güç, bir aktörün, isteyerek veya istemeyerek, arzu edilen bir yönde diğerinin davranışını yönlendirme potansiyeli veya aktörün yeteneği olarak tanımlanır” (Kellerhals, 1984 : 209 ; Sayın, 1987 : 86). Göçün oluşturulmasında bireyin yeteneklerinin yanı sıra toplumun bireye yüklediği roller ve değerler de etkilidir. Örneğin gelişmekte olan ülkelerde kadın ve erkek rolleri karşılaştırıldığında; ailenin gelirini sağlayan ya da daha çok para kazanan, ailede egemen konumdadır ve bu toplumlarda bu rolü üstlenen kişi genellikle erkek olmaktadır. Böyle bir durum, kadınları erkeklere göre ikinci bir plana itmiştir.

Eğitim ve bilgi düzeyi de göçün elde edilmesinde önemli bir güç kaynağıdır. Eğitim düzeyi düşük olan eş, aile içi ve dışı konularda karar verme açısından ikinci derecede söz sahibi olur. Göçün sonuçlarını karar alma ve uygulama mekanizmalarında gözleyebiliriz (Sayın, 1987; 85). Bu hususla ilgili olarak yapılan çalışmalar (Şenyapılı, 1982 ; Alpar ve Yener, 1991; Ecevit, 1995; İlkaracan, 1998) eğitim seviyesi düşük olan kadınların statülerinin düşük olduğunu ve aile içi kararlarda kadınların daha az söz sahibi olduklarını göstermektedir.

Gecekondu kadınının eğitim düzeyi kente göre düşük olsa da kır’a göre yüksek düzeyde olduğu ya da en azından eğitime bakış açısının kırdaki bakış açısına göre daha olumlu olduğu bir gerçektir. Şenyapılı (1982)’nın yaptığı bir çalışmada gecekondu kızların hemen hemen hepsinin, ilkokula gittiğini, belirli bir kesiminde daha üst düzeydeki eğitim kurumlarına gittiğini belirtmektedir. Konuyla ilgili olarak Alpar ve Yener (1991: 50)’de ikinci kuşağın anne ve babalarından daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip olduklarını söylemektedir. Bu, sonuçta, köyden kente göç eden kadının kendisi okumasa da çocuklarını okutma eğiliminde olması, hatta sırf bu nedenle kente göç etmesi etkili olmaktadır.

Gecekondu kadınının eğitim düzeyi, onun çalışma hayatında da etkilidir. Zira herhangi bir iş yerinde veya kurumda çalışabilmek eğitim düzeyine bağlıdır. Gecekondu kadının düşük eğitim düzeyine sahip olması ve aile reisinin ya da aile büyüklerinin kadının ev dışında çalışmasına olumlu bakmaması gibi faktörlere bağlı olarak

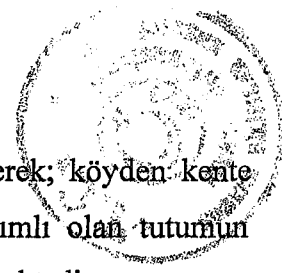

gecekondu kadınının ev dışı çalışma hayatına katılmadığını söylemek yanlış olmaz. “Gecekondu kadınları arasında kentli kadınlara oranla düşük olan çalışan kadın sayısı, kadının ev içi alandan çıkararak erkeğe bağımlı olmadan hareket edebilmesini engellemektedir. Gecekondu kadını göçten önce aile ekonomisi için parasız işgücü olarak çalışmakta, kente geldiğinde ise; bu durum işçi piyasasının emniyet subabı ya da yedekler ordusu niteliğine dönüşmektedir. Bu nedenle kadın kentte bağımsız bir statü elde etmekten çok aile statüsünü tamamlayıcı ikinci bir uğraş olarak çalışmaktadır (Onat, 1993 : 28). Şenyapılı (1982 : 279) yaptığı araştırmada, İstanbul’daki gecekondu kadınların %5.5’inin , Ankara’daki gecekondu kadınlarının %6’sının işgücüne katıldığını belirtmektedir. Ekim, 1990 Hane Halkı İşgücü Anketi (HİA) sonuçlarına göre Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranı kırdan %53.1, kentlerde %17’dir (DİE, 1990 : 82). Bu oranlara göre Türkiye’de kadınların işgücüne katılımlarının düşük olduğu ifade edilebilir.

Gecekondu kadının işgücüne katılımının düşük düzeyde olması, onun aile içi ekonomideki fonksiyonunu azaltmaktadır. Bu husus kadının ailedeki rol ve statüsü, karar verme ve görevleri paylaşmadaki payı açısından önemlidir.

Ailede günlük kararların birçoğu ailenin temel ekonomik ve sosyal konulardaki kararlardır. Temel ekonomik kararlar ailenin amaçlarını ve kaynaklarını yönetirken, kaynakların kullanımı ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunları kapsar. Temel sosyal kararlar ise, kadın ve kocası arasında sosyal alanlarda paylaşılan faaliyetler ve duygu modelleridir. Bu kararlar psiko-sosyal ve yönetsel alt sistemler ve aile ile diğer sosyal kurumların etkileşim alanlarını etkiler. Özellikle de çocukların yetiştirilmesi ve alışkanlıklar kazandırılması konusunda ağırlık taşır. Ailenin temel ekonomik ve sosyal kararlarının alınma biçimi kadın ve kocasını arasında paylaşılan faaliyet alanlarını, duygu ve düşünce modellerini, birbirlerinin davranışlarını etkileyebilme becerilerini gösterir. Temel konulardaki karar biçimi ailede olduğu kadar, toplumla aile arasındaki çok yönlü ilişkileri de kapsar ve etkiler (Ferber, 1972; Mannino, 1978; Terzioğlu, 1988 ; Onat, 1993: 30).

Timur (1972), Güçbilmez (1972) ve Şahinkaya (1981)’in yaptığı araştırmalarda elde edilen ortak bulgu, aile içi karar alma biçimlerinden olan ekonomik kararlarda erkeğin, kadınlara oranla daha çok söz sahibi olduğudur. Buna karşın çocukların bakım ve yetiştirilmesi hususunda Kağıtçıbaşı (1984 : 136), gelir düzeyi, eğitim ve kırdan kente hareketlilik arttıkça ailedeki mevcut çocuk sayısının azaldığına ve çocuğun sevgi

sağlayıcı, aileyi tamamlayıcı işlevinin önem kazandığını ifade ederek; köyden kente göçle birlikte kadının, ataerkil düzende büyüklere ve erkeğe bağımlı olan tutumun azaldığını ve çocukların yetiştirilmesinde söz sahibi olduğunu belirtmektedir.

Kentte meydana gelen bir değişim de ailenin daralmasıyla aile büyüklerinden ayrı yaşama, kadına ev dışındaki akrabalarla ilişkileri düzenleme gibi yeni bir görev eklemiştir. Akraba ve yakınları arama, komşularla görüşme, yardım yapma, hediye alma, ailece faaliyetler düzenlemede kadınlar ağırlıklı bir rol üstlenmektedir. Ev içi düzende ise harcamaların planlanması, temizlik, çamaşır, alış-veriş vs. gibi işlerde işbölümünün hala erkeklerle anlamlı paylaşıldığını söylemek zordur. Aile küçüldüğünde bazı işlere erkek çocuk ve eşlerin katıldığı görülse de bu durum dikkate değer değildir (Kandiyoti, 1978).

Öte yandan kent yaşamında, kadına kırdaki rolünden farklı olarak yeni bir rol daha yüklenmiştir. “Büyük kent düzeninde gerekli olan çocukların okul sorunlarının çözümü, hastanelere, devlet dairelerine başvurular, su-elektrik makbuzlarının ödenmesi gibi bürokratik ilişkilere girişmek, köyden gelen giden akrabayı karşılayıp, uğurlamak, hep kadının üstüne kalmıştır” (Kıray, 1984 : 73).

Köyden kente göçen kadının yukarıda anlatılan değişimleri ve kente entegre oluşu kısa bir süreç içerisinde gerçekleşmemektedir. Bu entegre oluş uzun bir zaman dilimi içerisinde olduğu gibi, bölgeden bölgeye değişim arz etmektedir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki köyden kente göç eden ailenin ve kadının kentleşmesi ile Türkiye'nin batısında kalan bölgelere ve büyük kentlere uyum süreci birbirinden farklı olmaktadır. Bunda, bölgelerin ve kentin gelişme düzeyi ve yapısıyla birlikte sosyal yapı da etkilidir. Gecekondu ailesinde karar verme, cinsiyet rollerinin değişimi ve görev dağılımı açısından gecekondu kadını inceleyen çalışmalar literatürde çok az sayıdadır. Bununla beraber gecekondu kadının statüsü, kadın ve erkeğin güç ilişkileri, karar verme süreçleri, rol dağılımı, kadının kente özgü düşünce ve davranışlar geliştirmesi gibi hususlarda kadının değer ve tutumlarını inceleyen araştırmaların (Kağıtçıbaşı 1979, 1981; Kağıtçıbaşı ve Kansu, 1976-1977; Kandiyoti, 1977,1979,1982,1984; Kıray, 1976, 1979; Kuyuş, 1982; Özbay, 1982, 1989, 1990, 1991; Timur, 1972, 1979; Onat, 1993) ortak bulgusu erkeğe kıyasla kadının aile içindeki düşük statüsüdür. Statü ve rol farklılaşması özellikle karar verme süreçlerinde, tüketim ve maddi imkanlarda, çevre ile ilişkilerinde ve hareket özgürlüğünde kendisini gösterir (Kağıtçıbaşı, 1981, 1982 ; Onat, 1993 : 30). Bu amaçla kadının statüsü ve

kente uyum ya da uyumsuzluğu önemli bir konudur ve yaptığımız bu araştırmaya temel oluşturmuştur.

1.2.Gecekondu ve Kadınla İlgili Araştırmalar

Ülkemizde toplum bilimciler kentleşme, gecekondu, kentleşme olgularını, toplumsal değişme ile olan ilişkiler ve sonuçları yönünden ele alarak; kentlerin sosyal görünümünü, sınıfsal farklılıklarını, zenginlik ve fakirliğini ve çok değişik imajlarını ortaya koymaya özen göstermişlerdir.

Kentleşme konusundaki çalışmaların gecekondu, kadın sorunu, aile içi etkileşim ve iletişim boyutlarında ele alındığı görülmektedir. Gecekondu genelde barınma sorunu; tasviye, islah ve önleme, arsa ve spekülasyon, sağlık ve toplumsal değişme ve siyasal davranışlar bakımından incelenmiştir. Yapılan araştırmalarda aile reisi odak noktası olurken; gecekondu kadınının konumu ve aile içerisindeki yeri hakkında-Kartal (1983) ve Onat'ın (1993) çalışmaları dışında-herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle bu bölümde, önce kentleşme konulu araştırmalar, daha sonra da gecekondu odaklı çalışmalar, kır ve kent ayrımında ailede kadın ve erkeğin kararlara katılımı ve rol dağılımı ile aileler arası dayanışmanın yapısal özelliklerini açıklayabilmek açısından, bu kısımda yer almıştır.

Gecekondu konusu özellikle, ülkemize mahsus bir olgu olduğu için yabancı literatürde, bu konuyla ilgili çalışmalar çok az olup, daha çok kır, kasaba, kent üçlemi ile ilgili araştırmalar yer almaktadır. Bu nedenle aşağıda verilen yabancı literatüre ait çalışmalar kır, kasaba ve kentlerde yapılan araştırmalarla ilgilidir.

“Wells (1959), Newyork'un Tompkins Country kasabasında yaşayan ailelerle yaptığı çalışmada eşlerin birlikte karar verme durumunun evlilik süresi ile ilişkili olduğunu saptamıştır. Beş yıl ve daha fazla süredir evli olanlarda birlikte karar verme oranı artmaktadır.

Millar (1961), Michigan eyaletinde üç kuşak ile yaptığı çalışmada, birinci kuşakta ailenin kararlarını daha çok kadınların, ikinci ve üçüncü kuşakta ise karı-kocanın birlikte verdiğini saptamıştır” (Onat, 1993: 41).

Kıray (1964) Ereğli kasabasında yaptığı araştırmada evlilik yılı arttıkça kadının karar verme etkinliğinin arttığını ancak parayla ilgili konularda etkinliğinin fazla olmadığını belirlemiştir. Ona göre kırdaki geleneksel olarak kadına ait olan ev işleri ve

annelik rolü, kentte özellikle çalışma yaşamına katılan kadınların sahip olduğu ailelerde her iki cins arasında paylaşılmış ve kadının yeni roller alması söz konusu olmuştur.

Yasa (1966) Ankara'da 916 gecekondü ailesiyle yaptığı araştırmada, erkeklerin %51'inin sıkışık zamanlarda eşlerine yardım ettiğini bulmuştur. Yardımın türü en fazla yemek hazırlama, çocuklarla meşgul olma ve evi düzene sokma işleridir. Bunları çeşmeden su getirme ile çayı, kahvaltıyı hazırlama izlemektedir.

Çulpan (1968) Ankara'da ilk ve orta öğretimde çalışan, 20-25 yaş grubundaki kadın öğretmenler üzerinde yaptığı çalışmada, kadının ailede karar verme yetkisinin erkeklerle dengeli bir durumda olduğunu tespit etmiştir.

Yasa (1969)'nın Hasanoğlan köyünde yaptığı araştırmada başlıca karar organının aile reisi olduğu görülmüştür. Ailede önemli olan konularda karar alınırken %75'inde aile reisinin, %12'sinde karı-kocanın birlikte etkin oldukları saptanmıştır. Kız ve erkek çocukların eğitimden on yaşına kadar kadınlar; on yaşından sonra özellikle erkek çocuklardan aile reisi sorumludur.

Lamouse (1969)'un Alman aileleri ile yaptığı araştırmada, aileyi ilgilendiren konularda ailelerin %48.3'ünde eşlerin birlikte, %15'inde ise kadınların tek başına karar verdiği görülmüştür. Ayrıca ailede verilen kararlarda erkeklerin kadınlara oranla daha etkin olduğu görülmüştür. Öte yandan saptanan önemli bir bulgu da, ailelerin ancak %5'inde erkeğin ev işlerine yardım ediyor olmasıdır (Onat, 1993 : 42).

Oppong (1970), Afrika'nın Accra kentsel alanında yaptığı araştırmada, ailelerde temel konularda karar vermenin aynı veya yakın yaştaki eşlerde %61; aralarında 6 ve daha fazla yaş farkı olan eşlerde ise %43 oranında birlikte gerçekleştirildiğini saptamıştır. Farklar istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrıca eşlerin eğitim düzeyi yükseldikçe birlikte karar verme eğilimi de artmaktadır (Onat, 1993 : 42-43).

Michel (1970) Paris kentsel alanında ailelerin %44.65'inde eşlerin birlikte karar verdiğini saptamıştır. Ev işlerinde yardım etme açısından ise; kocanın %30.3 oranında katılımı vardır (Onat, a.g.e.: 43).

Cambell'in (1970) Detroit metropoliten alanında yaptığı araştırmada, parayı harcama sorumluluğu ailelerin %39.8'inde kadının, %37.6'sında kocanın. Çocukların yetiştirilmesi konusunda ise ailelerin yarısından fazlasında ev kadını etkindir (Onat, a.g.e.: 43).

Şahinkaya (1970)'nın Hatay'da yaptığı araştırmada kentsel ailede gelirin harcanmasından ailelerin %63.23'ünde erkeğin, %22.56'sında kadının, %10'nunda karı-

kocanın birlikte sorumlu olduklarını saptamıştır. Kır kökenli ailelerin %74.75'inde erkeğin, %3.47'sinde kadının %12'sinde eşlerin birlikte sorumlulukları vardır. Ayrıca eve misafir kabul etmede karı-koca birlikte karar vermektedir.

Güçbilmez (1972) Ankara'nın Yenimahalle ve Kayadibi köylerinde yaptığı araştırmada, tasarruf etme, gelirin harcanması ve tasarruf edilen paranın harcanması gibi hususlarda erkeğin daha etkin karar verdiğini saptamıştır.

Kongar (1972) İzmir'de kentte yaşayan ailelerle ilgili araştırmasında, ailenin karı-kocanın eşitliğine doğru gelişmekte olduğunu belirtmektedir.

Timur (1972)'un "Türkiye'de Aile Yapısı" adlı araştırmasında aile büyüklüğünü kent için 4.9, kasaba için 5.6, köy için 6.1 olarak saptanmıştır. Ekonomik kararlarda %58.1 kocanın, %6.1 kadının, %15.6 karı-kocanın birlikte, %20.2 evdeki büyüklerin sözü geçmektedir. Mutfak harcamaları için %40 koca karar verirken, kadın %24 oranında etkindir. Dayanıklı tüketin malzemelerinin alımında %44 koca, %11 kadın, %23.3 birlikte, %20 büyükler karar vermektedir. Akraba ve yakınlarla görüşmede %53.6 koca, %4.5 kadın, %22.4 birlikte, %19.5 büyükler karar verir.

Kağıtçıbaşı ve Kansu (1976-1977)'nin İstanbul'da oturan orta ya da düşük sosyo-ekonomik düzeye mensup 97 aile ile yaptıkları çalışmada, pahalı bir şeyin satın alınmasında kadınlar %24 kendilerinin, %32 kocalarının; erkekler %37 kendilerinin, %25 kadınlarının karar verdiğini söylemişlerdir. Evde önemli bir husus hakkında karar verirken eşlerin aynı fikirde olmaması durumunda kadınların %20'si kendilerinin, %29'u kocalarının; erkeklerin %29'u hanımlarının, %50'si kendi sözlerinin geçtiğini belirtmişlerdir. Ailede erkeğin ev işlerine yardım etme hususunda ise kadınların %36'sı zaman zaman, %20'si nadiren, %44'ü hiç etmez derken; erkeklerin %8.3'ü hep, %33.3'ü zaman zaman, %41.7'si nadiren yardım ettiğini, %16.7'si hiç etmediğini söylemiştir.

Mangır'ın (1976) Ankara'da, çalışan ve evli olan kadınlar üzerine yaptığı çalışmada kadınların yarıya yakınının ev işleri için eşlerinden yardım aldığı saptanmıştır. Yemek yapma ve sofraya hazırlama-toplama en çok yardım yapılan konulardır. Mangır, eğitim düzeyinin artması ile yardımcı olma davranışının arttığını tespit etmiştir.

Şenyapılı (1978)'nin Ankara ve İstanbul gecekondularını içine alan çalışmasında; Ankara'da aile büyüklüğü 5.22, İstanbul'da 4.72 bulunmuştur. Kadınların Ankara'da %50.5'i, İstanbul'da %48.7'si okur-yazar olmayıp, okuma bilenler ise

ilkokul üstüne geçememektedir. Şenyapılı, kız çocuklarının annelerine göre daha fazla eğitim gördüğünü saptamıştır. Kadınlar ekonomik güçlükler ortaya çıktığında teredditlen işgücüne katılmaktadırlar. Ankara'da %6, İstanbul'da %5.5 oranında işgücüne katılan kadın tespit edilmiştir ki bunlar da düşük gelirli, örgütsüz ve düşük statülü işlerde çalışmaktadır.

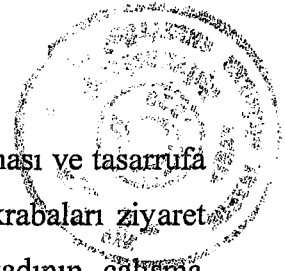
Kartal (1978) Çankırı köylerinden 1976 yılı sonuna kadar göç eden 399 kişinin tutum ve davranışlarında meydana gelen değişimleri konu edindiği araştırmasında kentte kalış süresi arttıkça kocalar, eşlerinin çalışmasını daha kolay kabullenmekte, kız ve erkek çocuk arasında eğitim-öğretim açısından fark gözetmeme tutumunun görüldüğünü belirtmektedir.

Atauz (1978) köyden kente göçle birlikte ortaya çıkan tutumsal farklılıkları ortaya çıkarmak için köyde yaşayan 91 ve kentte yaşayan 123 hane başkanı ve eşiyile yaptığı çalışmada; aile büyüklüğünü köyde 5.91, kentte 4.82 bulmuştur. Araştırmada hem köyde hem de kentte tutumsal düzeyde baba otoritesinin yıkıldığı ve aile içi ilişkilerde demokratikleşme sürecine girdikleri saptanmıştır. Köyde yaşayan kadınların %78.4'ü, kentte yaşayan kadınların %53'ü kadının ev dışında çalışmaması gerektiğini savunmuştur. Öte yandan köyde yaşayanların %71.4'ü kentsel yaşantıya karşıyken, kente karşı olanların oranı %32.4'e düşmüştür. Kentte yaşayıp da kendini kentli olarak görenlerin oranı ise %42'dir.

Sencer (1979) İstanbul gecekondularındaki "Türkiye'de kentleşme" adlı araştırmasında; erkeklerin ailenin geçimini sağlama, kadının ise ev içi uğraşları yürütme görevi olduğunu saptamıştır. Gündelik aile işlerini yapmakla kadını yükümlü görenlerinin oranı %81.2, aile yönetiminde rolü olduğu söyleyenler %6.2, aile geçimine katkıda bulunması gerektiğine inananlar %4.8'dir. Ayrıca olağan dışı aile harcamalarıyla, çocukların eğitim ve meslek seçimleri ile ilgili kararların %71 oranında erkeklere ait olduğu da saptanmıştır.

Kağıtçıbaşı (1981) "Çocuğun Değeri" adlı araştırmasında ailede kadının, karar verme hususunda daha az etkili olduğunu ve erkeklerin %39.7'sinin zaman zaman, %17.4'ünün her zaman eşlerine yardımcı olduklarını, %36.2'sinin ise hiç yardım etmediklerini saptamıştır.

Kartal (1983) Çankırı'nın 27 köyünden Ankara'ya göç etmiş 402 kişi ile yaptığı çalışmada; gelirin kullanılış biçimi, köy ile ilişkiler, kadının çalışma yaşamına katılması ile kentte kalış süresi arasında bir ilişkinin olduğunu saptamıştır. Kentte kalış

süresi arttıkça, yiyecek, giyecek, eğitim, kültür, eğlence, elektrik harcaması ve tasarrufa ayrılan pay artmaktadır. Buna karşılık köye gidiş sıklığı azalmakta, akrabaları ziyaret nedeni ön plana çıkmaktadır. Ayrıca kentte kalış süresi arttıkça kadının çalışma yaşamına katılmasını isteyenlerin sayısı da artmaktadır.

Atay (1985) "Keban Barajı Nedeniyle Elazığ'ın 1800 evler Mahallesi'ne Göç Edenlerin Kentleşme Sorunları" adlı araştırmasında; aile başına ortalama 4.96 çocuk düştüğünü, kız çocukların öğrenim görmelerinde ebeveynin eğitim düzeylerinin etkili olduğunu saptamıştır. Atay söz konusu araştırmasında, köyden-kente göç eden ailelerin giderek çekirdekleştiğini ve ailenin çekirdekleşmesinin yaş faktörünün değişmesine bağlı olarak değiştiğini belirtmektedir.

Çelebi (1991), 11 ilde toplam 1000 kadın üzerine cinsiyet tutumlarına ilişkin yaptığı çalışmada, kadının eğitim düzeyi yükseldikçe ailede cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutumlarının arttığını ortaya koymaktadır.

TÜSİAD'ın (1991) Türkiye örneğinde yaptığı "Türk Toplumunun Değerleri" adlı çalışmada kadınların %88.3'ü, asıl amaçlarının evleri ve çocuklarına bakmak olduğunu belirtmiştir. Yine kadınların %80'ni, ev kadını olmanın iş kadını olmak kadar insanı doyurucu olduğu kanısındadır. Ancak ailenin ekonomik durumunda kadınların payı ve özgürlüğü konusunda verilen yanıtlar değişmektedir. Kadın için bağımsızlığın en iyi yolunun, bir işte çalışmak olduğunu benimseyenlerin oranı %58'dir. Evin gelirin hem kadın hem de erkeğin katkıda bulunması gerektiğini savunanların oranı ise %86'dır.

Alpar ve Yener'in (1991) Ankara, İstanbul ve İzmir gecekondularında yaptıkları çalışmada aile büyüklüğü Ankara için 5.19, İstanbul için 4.92, İzmir için 4.54 olarak saptanmıştır. Kentte kalış süresi arttıkça kız çocukları için lise eğitimini, erkek çocuklar için üniversite eğitimini isteyen aile reislerinin sayısı genel olarak artmasına karşın çocuklar için istenen eğitim düzeyi iller ve cinsiyete göre değişmektedir.

Esmer (1991)'in İstanbul'daki kadınlar üzerine yaptığı çalışmada, kadınların yaklaşık dörtte üçü aile reisinin ve aileyi yönetenin erkek olduğu görüşünde olduklarını söylemektedir. Buna karşın kadınların beşte dördü cinsler arasında doğuştan bir fark olmadığı görüşündedir. Söz konusu araştırma bulgularına göre aile içi kararlarda, mutfak masrafları ile ilgili olarak kadınların sözü %63 oranında ağırlıklı olarak geçerli iken; bir ev alınması gibi önemli bir konuda kadının sözü %18 oranında geçerlidir. Genel olarak ailede kocanın %50, kadının %5 sözü geçmekte, %45 ise ortak karar

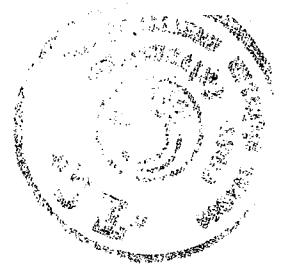
verilmektedir. Kadınların ancak %26'sı çalışmaktadır ve fazla yüksek işlerde çalışmadıkları gözlenmiştir. Kadınların %29'u ev kadını olmayı tercih ederken, %24'ünün kocası çalışmasına izin vermemekte; %14'nün paraya ihtiyacı yoktur; %7'si geleneklere göre kadının çalışmayacağı inancındadır.; %3'nün de babası izin vermektedir. Çalışan kadınların %23.5 işçi, %33'ü memurdur.

DPT (1992) aile araştırma sonuçlarında, aile içi rol ve statü dağılımında erkek ve kadının görevleri açısından geleneksel tavırlarının önemini koruduğu görülmektedir. Kadının aile açısından en önemli görevi ev işleri yapmak ve çocuklarını yetiştirmek iken; erkek açısından ailenin geçimini sağlamak ve konut ihtiyacını temin olarak görülmektedir. Çocukların meslek tercihinde ise cinsiyeti dayalı meslekler ön plandadır.

Gökçe (1993) kente uyum sürecini incelediği gecekondu ailelerinde, geleneksel davranışların modern davranışlardan daha fazla olduğunu; çocukların derslerine yardım, okul öğretmen ilişkileri ve alış-verişin kadınların rol alanları arasına hızla girmekte olduğunu belirtmektedir.

Onat (1993) Ankara'da gecekondu kadınlarının kente özgü düşünce ve davranışlar geliştirme süreçlerini incelediği çalışmasında, ailede karar verme süreci, işbölümü, etkileşim ve iletişim konularında kadınların halen geleneksel tutum ve davranışlara sahip olduklarını, buna karşın kentte yaşama yılı ve öğrenim düzeyi yükseldikçe kadınlarda sosyal yaşamda kente özgü düşünce ve davranışların yerleştiği saptamaktadır.

Netice olarak denilebilir ki; literatür incelemesinde göze çarpan en önemli husus, gecekondu kadınına yönelik araştırmaların olmadığı ve kadının aile reisine bağlı olarak tanımlanmasıdır. Gelişmiş ülkelerde, ülkemizde olduğu gibi çarpık kentleşmenin fazla olmaması ve slumların gecekonduya farklı bir yapı ve özelliğe sahip olması gibi faktörlere de bağlı olarak yabancı literatürde gecekonduya ilişkin araştırmalara pek rastlanmamaktadır. Türkiye'de gecekondu üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu ise aileyi betimlemeye ve aile reisinin kentlileşmeye ilişkin tutum ve davranışlarını tespit etmeye yönelik çalışmalardır. Bu çerçevede kadına yönelik tespit edilen değişkenler genellikle yaş, eğitim, aile planlaması, cinsi yapıya ilişkin bulgular, kentte kalış süresi, aile kararlarında etkinlik vb. gibi değişkenler olmaktadır.

II. ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

2.1. Araştırmanın Konusu

Sanayileşme ve modernleşme hareketleri tüm toplumları etkilemiş ve sosyal yapı değişime uğramıştır. Bazı toplumlar değişime çabuk ve düzenli ayak uydururken; bazıları ise değişime geç ayak uydurmuştur. Bunda sanayileşme ve teknolojik gelişmeleri çok geriden takip etmenin büyük bir rolü vardır.

Sanayileşmesini tamamlayan ülkelere gelişmiş ülkeler; tamamlayamayan ya da tamamlamakta olan ülkelere ise gelişmekte ya da üçüncü dünya ülkeleri adı verilmektedir. Gelişmiş ülkelerin en önemli özelliklerinden birisi, gelişmekte olan ülkelere kıyasla düzenli bir sosyal ve fiziki hareketliliğe ya da kentleşmeye sahip olmasıdır.

Sanayileşmenin bir ürünü ve sonucu olan kentleşme ve kentleşme olgusu gelişmiş ülkelerde düzenli ve oturmuş bir yapıya sahip olmakla birlikte, toplumda yabancılaşıma, slumlaşma gibi sosyal yapıda çözülmeye neden olabilecek bir takım unsurlara da sahne olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle de ülkemizdeki kentleşme yapısı ise gelişmiş ülkelerin kentleşme ve kentleşme olgusundan daha farklı ve karmaşıktır. Zira henüz alt yapısını tamamlayamamış mekanların kent haline getirilmesi ve kırdan kente olan yoğun göç çarpık kentleşmeyi ve beraberinde bir yan kültür alanı olarak gecekonduları ortaya çıkarmıştır.

Kırın iticiliği ve kentin çekiciliğine bağlı olarak kırdan kente göç eden insanlar, kır ve kent arasında tampon bir mekanizma olan gecekondulara yerleşmişlerdir. Kır kültüründen henüz koparak gelen bu insanlar, kente göçle birlikte bu defa da kent kültürüne uyum sağlama problemiyle yüz yüze kalmaktadırlar.

Kırdaki geleneksel yapıya uyum sağlamış olan göçerler, zamanla kent kültürüne entegre olmaya çalışmaktadır.

Kente uyum sağlama gecekondudaki aile için söz konusu olduğu gibi ailenin bir üyesi olan kadını da ilgilendirmektedir. Kırdaki görev dağılımının olmamasına bağlı olarak hem evde hem de dışarıda ve tarlada çalışan kadın, kırdan kente göçle birlikte sadece evi ve çocukları ile ilgilenir hale gelmiştir. Buna paralel olarak aile içi kararlarda

kadının söz sahibi olması, karı-koca arasındaki iletişimin artması, sağlık sorunları, çocukların okul problemleri, alış-veriş gibi hususlarla kadının ilgilenmesi, gecekondulu kadını açısından bir değişimin ifadesidir. Bu değişimi etkileyen çeşitli sosyo-demografik faktörlerden bahsetmek mümkündür. Bunlar içinde göç nedeni, kentte kalış süresi, kadının doğum yeri, eğitim durumu, yaşı, kır ile olan ilişkiler, en önemli değişkenlerdir.

Kırdan kente göç ederek gecekonduya yerleşen gecekondulu kadınının geçirdiği değişim ve şu andaki konumu veya statüsü araştırmanın temel problemi ve konusudur.

2.2.Araştırmanın Amacı ve Varsayımları

Kırdan kente göç ve gecekondulaşma süreci, sosyal bilimcilerin dikkatini çeken konulardandır. Zira, göç edenlerin geldikleri yerlerle, yeni yerleştikleri çevrenin ekonomik faaliyetlerinde, gelir düzeylerinde ve yaşam biçimlerinde farklılık vardır ve göçle birlikte, göç eden insanlar, farklılık ve değişimle karşı karşıyadır. Gecekonduda yaşayanlar için bu değişimin adı, kentleşme olmaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, kentleşme sürecinde, gecekondulu kadınının konumunu tespit etmektir. Gecekondulu kadınının konumu, bu çalışmada kadının yaşı, medeni durumu, eğitim durumu, aile yapısı, evlilik şekli vb. gibi demografik özelliklerinin yanı sıra sosyal ve ekonomik yaşam boyutları çerçevesinde ele alınıp incelenmiştir. Bu sınırlama Kartal, Şenyapılı ve Onat'ta da mevcuttur.

Ekonomik yaşam boyutunda; kadının çalışma durumu ve çalışmaya karşı tutum ve davranışlar, evdeki harcamaları düzenleme ve ev içi üretim konuları ele alınıp incelenmiştir. Bu konular çerçevesinde gecekondulu kadınının kır ve kent özelliklerinden hangisini yansıttığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sosyal yaşam boyutunda ise; çocuk sahibi olma ve aile planlaması, ev içi davranış kalıpları ve kocanın eşine yardım etme durumu, karı-koca arasındaki iletişim, kentte yaşama yılı, köyle ilişki, modern kurumlardan yararlanma ve değişme eğilimleri gibi alt başlıklara bağlı olarak kadının kentleşme sürecinde geçirdiği değişim gözlenmeye çalışılmıştır.

Kadının yaşı, öğrenim durumu, doğum yeri gibi bir takım demografik özellikleri ile kentte kalış süresi, kente göç nedeni gibi hususlar araştırmada bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

Yapılan bu araştırma bir durum tespiti yapma amacını taşımakla birlikte, konuyla ilgili bir takım hipotezler de sınanmıştır. Literatür tarama çalışmasına bağlı olarak sınanan hipotezler şunlardır:

A)Ekonomik Yaşam Boyutunda Sınanan Hipotezler:

- 1.Gecekondu kadınına tarımsal üretimle uğraşmadıkları için köylü değildir, diyebiliriz. Ancak, kentte de ev dışında ya çalışmadığı ya da düşük statülü işlerde çalışacağı için tamamen kentli de diyemeyiz.
- 2.Eve alınacak eşyalarda ya da paranın tasarruf edilmesinde kadının rolü köydekinden fazladır. Ev dışı çalışma yaşantısı yeteri düzeyde olmayan kadın, ev içi üretimde (ekmek yapımı, giyeceklerin dikimi ya da örülmesi, günlük ve kişilik yiyeceklerin hazırlanması gibi) aktif olarak çalışır.
- 3.Aile reisi kadının çalışmasını kabul eder.

B)Sosyal Yaşam Boyutunda Sınanan Hipotezler:

- 1.Kadın çocuk sahibi olmada bilinçli olarak davranır ve gerekirse doğum kontrol yöntemlerini uygular.
- 2.Çocukların bakım ve yetiştirilmesinde karı-koca birlikte hareket eder. Öğrenim hususunda çocuklar içerisinde cinsiyet farkı gözetilmez.
- 3.Ev içi davranış kalıplarında belirli bir iş bölümü vardır. Ancak en büyük pay kadına düşer. Erkek daha çok çalışma yaşantısıyla ilgilidir, eşine pek yardımcı olmaz.
- 4.Aile içi önemli konularda karı-koca birlikte söz sahibidir. Erkek kadına fazla şiddet uygulamaz.
- 5.Kadın kırdan geldiği ve de öğrenim durumu düşük olduğu için kentte suç işleme davranışlarında bulunabilir.
- 6.Kadın kitap, gazete, dergi okur. Ancak daha çok televizyon izleme ve radyo dinleme davranışında bulunabilir.
- 7.Kadın kırdan-kente göç ettiğine memnundur. Ancak bir kentli ile bulunduğu durumu kıyasladığında durumundan memnun değildir ve kendini ne köylü ne de kentli olarak görür.

Sınanacak olan bu denencelere bağı olarak gecekondunun, kırsal ekonomik ve sosyal yapısıyla kentin ekonomik ve sosyal yapısını bütünleştirdiği söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında gecekondular, göçerlerin kente uyumunda etkin bir yapıdır.

2.3.Araştırmanın Önemi ve Özelliği

Köyden kente göç, hızlı ve çarpık kentleşme gibi nedenlere bağı olarak kentlerde gecekonduların bölgeleri ve bu bölgelere mahsus kültürel yapı ortaya çıkmıştır. Gecekondular olgusu üzerine pek çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmaların pek çoğu gecekonduları mekansal ve fiziksel yapı ve barınma sorunu olarak ele alıp incelemektedir. Buna paralel olarak, gecekondular ailesini tanımlamaya yönelik olarak yapılan çalışmalarda ise, daha çok aile reisi ön plana çıkartılmış, buna karşın ailenin bir üyesi olan kadın göz ardı edilmiştir. Oysa kırsal kente göç eden ve yeni bir kültür alanı oluşturan gecekondular ailesini tanımlayabilmek sadece aile reisinin durumunu tespit etmekte tamamlanmış olmaz.

Aile reisi olarak erkeğin yanı sıra kadının da araştırma kapsamına alınıp sorgulanması gecekondular ailesinin açıklanması için gereklidir. Bu açıdan yapılan bu çalışma önemlidir. Öte yandan sırf kadına yönelik olarak yapılan çalışmalarda ise kırsal-kente göç eden kadının geçirdiği değişim ya da kadının kentleşme düzeyine değinilmemektedir. Kadın hakkında yapılan çalışmalar ya sadece köy kadınının durumunu ve yaşam koşullarını ya da sadece kent kadınının durumu ve yaşam koşullarını yansıtmaktadır. Gecekonduların kırsal ile kent arasında bir köprü olması, gecekondular kadınının konumunun açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Zira kırsal ile kent arasındaki değişimin ve geçişliliğin fark edilebilmesi için gecekondular odaklı çalışmalar şarttır. Bu çalışma kırsal kente göç eden kadının değişimini yansıtmaları bakımından ayrı bir özelliğe sahiptir.

Ayrıca bu çalışma, gecekondular kadınının problemlerini yansıtmaları yönüyle bu hususta alınması gereken yeni tedbirler ve hizmet programlarının geliştirilmesini motive etme bakımından önemli bir özelliğe sahiptir.

2.4.Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel bir araştırma, bilimin amaçlarını gerçekleştirecek bilgilere ulaşmak üzere başvurulan sistemli bir uğraşdır. Araştırma gelişi güzel, dağınık, kuralsız ve ilkesiz bir çalışma değildir. Bu anlamda bir araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğinden bahsedebilmek için belirli bir sisteme sahip olması gerekmektedir.

Yapılan bir çalışmada, izlenecek olan sisteme ya da sistemli yola metod veya yöntem adı verilir. Araştırmanın mahiyetine göre, izlenecek yöntem değişebilmektedir. Uygulamalı araştırmalarda özellikle de sosyolojik araştırmalarda, araştırmanın niteliğine göre kalitatif ve/veya kantitatif yöntemler kullanılmaktadır.

Matematisel yaklaşıma dayanan kantitatif yöntem, istatistiksel ölçme, hipotezleri test etmeye, bulguların analiz edilip değerlendirilmesinde kullanılmaktadır. Kalitatif yöntem ise "araştırmacının herhangi bir peşin hükümlü araştırma planına ve bu araştırma planının gerektirdiği istatistiki ölçme, analiz ve değerlendirmeye bağlı kalmaksızın alana gitmesini; üzerinde araştırma yaptığı şahısların (aktörlerin) araştırma konusuna verdikleri anlamı bulup aydınlatmasını temel şart olarak görmektedir" (Erdoğmuş, 1978; 10).

Yapılan bu çalışmada, araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini arttırmak amacıyla her iki yöntem de kullanılmıştır. Araştırmanın teorik kısmında daha çok kalitatif yöntem kullanılırken; uygulamaya yönelik olan kısmında ise kantitatif yöntem daha ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

2.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın amacı doğrultusunda gecekondü kadınının konumu, ekonomik ve sosyal yaşam boyutu ve belirli alt başlıklarla sınırlı tutulmuştur.

Araştırma yapılacak olan bölgeye hızlı bir göç akımının yaşanması, göçerlerin ikametlerini bildirmemeleri ve konuyla ilgili olarak yerel yönetimin yetersiz çalışması örneklem seçimimizi zorlaştırmıştır. Bu nedenle bazı sınırlamalar yapılmıştır. Buna göre kadınların 18 yaşını doldurmuş ve evli olması şartı kabul edilmiştir.

Bölgede alan araştırmasının daha önceden hiç yapılmaması, ve buna paralel olarak aile reislerinin, eşleri ile ilgili olarak yapılan bu çalışmadan tedirgin olması ve

görüşme yapılırken çoğu zaman sorulan sorulara kendilerinin cevap vermek istemesi araştırmanın zorlu geçmesine neden olmuş ve zaman zaman görüşme yarıda kesilmiştir.

Araştırma alanına göç eden ve araştırma örnekleme kapsamındaki 112 kadından, 3'ü Mersin'den, 1'i Adana'dan, 1'i Denizli'den olmak üzere toplam 5'i Akdeniz Bölgesinden göç etmiş, diğerleri Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden göç etmiştir. Buna bağlı olarak kadınların bir kısmının Türkçe bilmemesi ve büyük çoğunluğunun okur-yazar olmaması, araştırmanın uzamasına ve Kürtçe yada Zazaca bilen birinin aracı kılınmasına neden olmuştur.

Alan araştırmasında, görüşme formunun uygulanmasına 1999 yılı Kasım ayında başlanmış, araştırma Ocak 2000'de bitirilmiştir.

2.5.1.Evren ve Örneklemin Seçimi

Araştırmanın evrenini, başta kırsal bölgeler olmak üzere ilçelerden ya da kentlerden göç ederek, bir gecekondu bölgesi olan Karşıyaka Mahallesi yerleşen kadınlar oluşturmaktadır.

Gecekondu bölgelerine hızlı göç akımının olması, sözkonusu gecekondu bölgelerinde sağlıklı nüfus sayımının yapılmasını güçleştirdiği için, yaptığımız bu çalışmada, 1998 Seçimlerinde oy kullanan ve Karşıyaka Mahallesi seçmen kütüğüne kayıtlı 797 kadın nüfusu, araştırma evrenini teşkil etmektedir. Araştırma bölgesi 20 sokaktan oluşmaktadır. Bu çalışmada örneklem sayısı 120 olup, sokak başına düşen örneklem sayısı 6'dır. Sistemik, tesadüfi örneklem yoluyla mahalleden seçilen 120 kadından 8'i, tutarsız ya da yanlış cevap vermeleri nedeniyle araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Görüşme formu geriye kalan 112 kadına uygulanmıştır.

Bu araştırmada, örneklem grubumuzun evreni temsil etme özelliğine sahip olduğu ve evren için geçerli olabilecek özellikleri taşıdığı söylenebilir.

2.5.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın, konuyla ilgili temel kavramların açıklamasının yer aldığı teorik kısmında kaynak tarama tekniğine başvurulmuştur. Araştırmanın uygulamalı olan bölümünde ise anket, görüşme, kısmen katılımlı ve katılımsız gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır.

Anket soruları ve görüşme formunun hazırlanmasında, Kongar (1972), Onat (1993) ve Gökçe vd.(1993) 'nin çalışmalarından yararlanılmıştır. Araştırmayı uygulama süresi içerisinde araştırmacının söz konusu bölgedeki Karşıyaka Lisesi'nde öğretmen olması, zaman zaman (okul-aile işbirliği çerçevesinde) çevrenin katılımlı ya da katılımsız olarak gözlenmesine ve gezilmesine imkan tanımıştır.

Görüşme formunun uygulanması 3 ay sürmüştür, hafta içi her gün yapılmıştır. Kadının yaşı, medeni durumu, doğum yeri, kente uyum durumu, kente göç nedeni gibi hususlar sorulan sorulardan bir kaçıdır. Formdaki sorulara yeterli yanıt alınmaması durumunda, mülakat konusu çerçevesinde bir takım ilave sorular sorulmuş ve verilen cevaplar not olarak kaydedilmiştir.

2.6. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Görüşme formunun uygulanmasının tamamlanmasından sonra, açık uçlu ve birden fazla seçenekli sorulara verilen cevaplar kodlanmıştır. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar, belirli bir sınıflandırmaya tabii tutulmuş ve kodlaması yapılmıştır.

Sorulara verilen cevapların kodlaması yapıldıktan sonra veriler bilgisayara aktarılmıştır. Sayısal formatta bilgisayara aktarılan verilerin çözümlemesi, SPSS/6 ve SPSS/7 paket programında yapılmıştır. Değişkenlerin frekans dağılımı ve değişkenler arası ilişkiyi ölçmeye yönelik olarak oluşturulan çapraz (Cross) tablolar, araştırmanın bulgular kısmında teorik çerçevede değerlendirilmeye alınmıştır.

III. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. Demografik Özellikler

3.1.1. Yaş, Doğum Yeri

Bireyin temel özelliklerinden olan yaş faktörü, bireyin tüm sosyal ilişkilerinde ve davranış kalıplarında etkili olabilmektedir. Her geçirilen yaş, kişi için farklı bir pozisyon ve tecrübedir. Öte yandan araştırmamızda yaş faktörü, diğer değişkenlerin tespiti ve tanımlanması için ayrı bir öneme sahiptir. Araştırma örneklemini kapsamında olan kadınların yaş dağılımı Tablo-1’de verilmiştir.

Tablo 1: Kadınların Yaşları

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde (%)
20 yaş ve aşağısı	7	6,3
21-30 yaşları arası	31	27,7
31-40 yaşları arası	33	29,5
41-50 yaşları arası	22	19,6
51 yaş ve yukarısı	19	17,0
Toplam	112	100

Kadınların yaş dağılımına bakılacak olursa, kadınların 19-72 yaşları arasında yer aldığı görülmektedir. Kadınların yoğunluklu olarak bulunduğu yaş grubu, 31-40 yaş grubudur (%29.5). 20 yaş ve daha aşağısı yaş grubu ile 21-30 yaş grubu genç; 31-40 yaş grubu genç yetişkin; 41-50 yaş grubu orta yaş ve 51 yaş ve daha yukarısı yaş grubu yaşlı olarak nitelendirilecek olursa, elde edilen veriler, kadınların büyük bir kısmının genç ve genç yetişkin olduğunu ve de doğurgan yaşta olduklarını göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre yaşlı ve birinci kuşak göçmen kadın olarak kabul edebileceğimiz 51 yaş ve daha yukarı yaş grubunda yer alan kadınların oranı ise %17’dir.

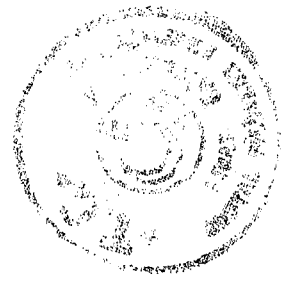

Tablo 2 :Kadının Eşinin Yaş Durumu

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde (%)
20 yaş ve aşağısı	-	-
21-30 yaşları arası	28	25,0
31-40 yaşları arası	30	26,8
41-50 yaşları arası	25	22,3
50 yaş ve yukarısı	27	24,1
Cevap yok (Eşi ölmüş)	2	1,8
Toplam	112	100

Geleneksel toplumlarda, kadının sosyal çevreye, özellikle de eşine bağımlı olarak davranışta bulunduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Kıra yakın, ancak kırdan farklı özelliklere ve sosyal yapıya sahip gecekondu bölgelerinde de geleneksellik ve sosyal değerler baskın olarak yerini almaktadır. Bu bakımdan kadının sosyal ilişkilerinde ve rol beklentilerinde kendi yaşı kadar eşinin yaşı da önemlidir. Bu nedenle Tablo-2’de örneklem kapsamındaki kadınların, eşlerinin yaş dağılımı verilmiştir. Erkeklerin yaşları, 21 ile 77 yaşları arasında değişmektedir. 31-40 yaş grubu kadınlarda olduğu gibi eşlerinin de en çok yığılım gösterdiği yaş grubudur (%26.8). Buna karşın, evli kadınlar 20 yaşın altında olabilirken, kendileri ile evli olan eşleri 21 yaş ve daha fazla yaş grubunda yer almaktadır. Yapılan görüşmelerde kadınların büyük bir çoğunluğu evlendiklerinde 16-17 yaşları arasında olduklarını, eşlerinin ise 19 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldığını belirterek, eşlerinin “bizdeki adetlere göre kız 20 yaşını geçmesine rağmen evlenmemişse evde kalmış demektir ve o kızı bu yaştan sonra hiç kimse gidip istemez” demişlerdir. Buna göre gecekonduda yaşayan kadınlar erken yaşta evlenmekte ve eşleri ile aralarında en az 2 veya 3 yaş farkı vardır.

Bir sosyalizasyon ve etkileşim sürecinde yetişen birey üzerinde, yaşanılan çevre önemli bir fonksiyona sahiptir. Bu bakımdan doğum yeri, araştırmamız için gerekli ve önemli bir değişkendir. Kadının doğum yeri Tablo-3’te verilmektedir. Tablo-3’e göre görüşme cetveline cevap veren kadınların %80.4’ü köy doğumludur.

Tablo 3: Kadının Doğum Yeri

Doğum Yeri	Sayı	Yüzde (%)
Köy	60	80,4
İlçe	8	7,1
İl	14	12,5
Başka	-	-
Toplam	112	100

Tablo-4'te verilen kadının yaşı ile doğum yeri değişkeni arasında kurulan çapraz ilişkide, orta yaş ve yaşlı kadın nüfusunun 3/4'den fazlası köy doğumlu olduğu, ikinci kuşak gecekondü kadın nüfusunu oluşturan genç kadın nüfusunun ise % 42,9'nun ilçe ve yine % 42,9'nun il merkezi olmak üzere diğer yaş gruplarına kıyasla daha çok kent merkezi doğumlu oldukları görülmektedir. Bütün yaş gruplarında köy doğumlu olan kadınların oranı % 80,4'tür. Buna göre görüşme cetveline cevap veren kadınların tamamına yakınının kırdan kente göç ettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Kadının Yaşı / Doğum Yerine Göre Dağılım

Kadının Yaşı	Doğum Yeri				Toplam
		Köy	İlçe	İl	
20 yaş ve aşağısı	S	1	3	3	7
	%	14,3	42,9	42,9	100
21-30 yaşları arası	S	25	1	5	31
	%	80,6	3,2	16,1	100
31-40 yaşları arası	S	25	3	5	33
	%	75,8	9,1	15,2	100
41-50 yaşları arası	S	21	--	1	22
	%	95,5	--	4,5	100
51 yaş ve daha yukarısı	S	18	1	--	19
	%	94,7	5,3	--	100
Toplam	S	90	8	14	112
	%	80,4	7,1	12,5	100

3.1.2. Medeni Durumu

Gecekondu kadının konumunun tespit edilebilmesi ve toplumdaki pozisyonunun belirlenebilmesi için, onun medeni durumunun bilinmesi gerekir. Zira kadın, medeni durum kategorilerinden her biri için farklı pozisyonda veya konumda bulunabilmektedir. Örnekleme yapısının 19 ve daha üstü yaşta kadınları kapsamaması ve bölgede kız çocuklarının genellikle 16 yaşından sonra evlendirilmesine bağlı olarak, elde edilen bulgularda görüşme yapılan kadınların tamamına yakınının (%93.8) evli olduğu görülmüştür. (Tablo-5) “Başka” seçeneği içerisinde yer alan kadınlardan 4’ü ilk eşleri öldüğü için ikinci evliliklerini yapmış, 1’i ise iki eşlidir. Söz konusu bu 1 kadının hem kendisinin hem de kocasının çift eşli olması, herhangi bir yorumda bulunmamızı zorlaştırmaktadır.

Tablo 5: Kadının Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı	Yüzde (%)
Bekar	--	--
Evli	105	93,8
Boşanmış	--	-
Eşi ölmüş	2	1,8
Başka	5	4,5
Toplam	112	100

Elde edilen bulgulara göre boşanma oranı %0’dır. Boşanma oranının DİE’nin 1993 verilerine göre Batı Bölgeleri için % 1.2 ; Doğu Bölgelerimiz için % 0.3 olması, elde ettiğimiz sonucu destekler niteliktedir.* Boşanma oranının % 0 olması, kadınların boşanma sonrası kendi güvenliklerini ve ekonomik yeterliliğini sağlayamayacakları, ailelerinin ve yaşadıkları çevrenin baskısına ve şiddete maruz kalacakları, çocuklarını bir daha göremeyecekleri gibi endişelere bağlı olduğu gibi, yaşanılan çevrenin gelenek ve değerlerinde boşanmanın olumsuz-sapma bir davranış olarak görülmesi de boşanma davranışının hiç olmamasında etkilidir.

* Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri , DİE , 1998 ; 1993 Nüfus ve Sağlık Araştırması ham verilerinden hesaplanmıştır.

3.1.3.Çocuk Sayısına İlişkin Bilgiler

Ülkemizde Doğu'nun , Batı'ya kıyasla daha az sanayiye dayanan üretim yapısına sahip olması, bölgede insan gücüne dayanan emeği zorunlu kılmaktadır. Özellikle kırsal alanda insan gücüne duyulan ihtiyaç, ailelerin çocuk sayısında sınırsız davranmalarına neden olmaktadır. Özellikle bu tutum kırsal yörelerde daha belirgin olarak kendini göstermektedir.

Kırdan kente göç edip gecekondu bölgesine yerleşen göçerlerin, kente ne düzeyde entegre olduklarını ölçme bakımından çocuk sayısına bakmakta yarar vardır. Zira kırsal alanlardaki ailelerde çocuk sayısı fazla iken, kentlerdeki ailelerde çocuk sayısı azdır. Öte yandan çocuk sayısı, ailede kadının ne derece bilinçli olarak hareket ettiğinin ya da söz sahibi olduğunun tespiti açısından belki bize bir fikir verebilir.

Tablo-6'da, örneklem dahilindeki gecekondu kadınların kaç çocuğa sahip olduklarına ilişkin elde edilen bulgular verilmiştir. Elde edilen verilere göre kadınların tamamına yakını çocuk sahibidir (%93.7)

Tablo 6: Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde (%)
Çocuk yok	7	6,3
1-2 çocuk	28	25,0
3-4 çocuk	35	31,3
5-6 çocuk	21	18,8
7-8 çocuk	19	17,0
9 ve daha fazla	2	1,8
Toplam	112	100

Çocuk sahibi olan kadınlar içerisinde, 1-2 çocuklu olanlar 1/4'lük bir paya sahiptir. 9 ve daha fazla çocuklu olan kadınların dağılımdaki oranı % 1.8'dir. 3-4 çocuklu olan kadınlar dağılımda en büyük paya sahip olmakla birlikte dağılımdaki oranı % 31.3'tür. "Çocuğum yok" seçeneğine cevap veren kadınların 4'ü yeni evli, 3'ünün ise çocuğu olmamaktadır. Ancak bunlar da, ileri ki yıllarda çocuklarının olmasını istemektedir.

Görüşme çizelgesine cevap veren 112 kadının, 214'ü kız çocuk, 236'sı erkek çocuk olmak üzere toplam 450 çocuğa sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna göre 4.01'ine başına düşen çocuk sayısı 4.01'dir.

Tablo 7 : Çocuk Sayısı /Eğitime Göre Dağılım

Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı							Toplam
		Çocuk yok	1-2 çocuk	3-4 çocuk	5-6 çocuk	7-8 çocuk	9ve daha fazla çocuk	
Okur-yazar değil	S	3	13	21	14	13	1	65
	%	4,6	20,0	32,3	21,5	20,0	1,5	100
Okur-yazar	S	2	2	3	3	1	--	11
	%	18,2	18,2	27,3	27,3	9,1	--	100
İlkokul mezunu	S	2	12	9	4	5	1	33
	%	6,1	36,4	27,3	12,1	15,2	3,0	100
Lise mezunu	S	--	--	1	--	--	--	1
	%	--	--	100	--	--	--	100
Üniversite mezunu	S	--	1	1	--	--	--	2
	%	--	50,0	50,0	--	--	--	100
Toplam	S	7	28	35	21	19	2	112
	%	6,3	25,0	31,3	18,8	17,0	1,8	100

Örneklem kapsamındaki kadınların öğrenim durumlarına göre çocuk sayısının verildiği Tablo-7'de, beklenen düzeyde anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Bunda, görüşme yapılan kadınların büyük bir kısmının öğrenim görmemiş olması ve başka faktörler etkili olabilir.

Tablo-7'de okur –yazar olmayan kadınların daha çok 3-4 çocuklu oldukları görülmektedir (% 32.3). 9 ve daha fazla çocuğa sahip olma oranı okur-yazar olmayan kadınlarda % 1.5'tir. Okur-yazar olan kadınlarda “çocuğum yok” diyenlerle, “1-2 çocuğum var” diyenlerin oranı aynıdır (% 18.2). Aynı zamanda “3 - 4 çocuğum var” diyenlerle “5 - 6 çocuğum var” diyen okur-yazar kadınların oranı da birbirine eşittir (% 27.3). İlkokul mezunu olan kadınlarda, 1-2 çocuklu olanların dağılımındaki oranı % 36.4'tür ve bu kategorideki en büyük orandır. Lise ve üniversite mezunu olan kadınların sayısının çok az olması, bu öğrenim düzeylerinde olan kadınların , öğrenim düzeyi ile çocuk sayısı arasında anlamlı ilişki kurmamızı engellemektedir.

3.1.4. Aile Reisinin Çok Eşle Evlilik Yapma Durumu (Kuma Durumu)

Çok eşlilik (polygamy), çok karılılık (polygny) ve çok kocalılık (polyandry), sosyal bilimcilerin, üzerinde en çok durdukları ve analiz ettikleri konulardan birisidir. Günümüzde geçerli olan çağdaş evlenme düzeni ya da medeni kanun tek eşliliğe dayandığı için, bu konu, gelişen toplumlar sosyolojisinde güncellik kazanmıştır

Tablo 8 : Kuma Durumu

Kuma	Sayı	Yüzde (%)
Evet	8	7,1
Hayır	104	92,9
Toplam	112	100,0

Tablo 8’de araştırma örneklemini kapsamındaki gecekondü kadınının kuma durumu verilmektedir. Tabloya göre kadınların % 7.1’inin kuması vardır. Buna paralel olarak yapılan görüşmelerde, çok karılı evlilik yaşayan her iki kadından birisinin resmi nikahının olmadığı saptanmıştır. Genelde resmi nikâhlı eş ilk eştir, ama ikinci eşin, hatta üçüncü eşin resmi nikahlı olduğu durumlarda, genellikle ilk ya da ilk iki evliliğin görücü usulüyle yapılmış olduğu ve kocanın anlaşarak evlendiği eşle resmi nikah yaptığı anlaşılmaktadır.

Tablo 9 : Aile Reisinin Kuma Getirmesine, Kadının Tepkisi

Gösterilen Tepki	Sayı	Yüzde (%)
Getirmez	16	14,3
Hiçbir şey yapmam, kabul ederim	41	36,6
Akrabalarım izin vermez	2	1,8
Kavga ederim	15	13,4
Evi terk ederim	29	25,9
Başka...	7	6,3
Toplam	112	100

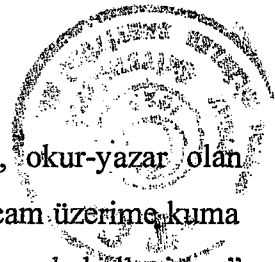

Tablo-9’da “ Kocanız üzerine kuma getirirse ne yaparsınız?” sorusuna verilen yanıtların oranları yer almaktadır. Buna göre kadınların %36.6’sı “hiçbir şey yapmam, kabul ederim” derken , % 25.9’u “ evi terk ederim ” demektedir. Eşinin kuma getirmeyeceğini söyleyenlerin oranı % 14.3 iken, akrabalarının eşinin kuma getirmesine izin vermeyeceğini söyleyenlerin oranı % 1.8’dir. Eşinin eve kuma getirmesi halinde eşiyile kavga edeceğini söyleyen kadınların oranı ise % 13.4’tür. “Başka” seçeneğine cevap veren yedi kadın da üzerine kuma gelmesi halinde, eşi hakkında mahkemeye suç duyurusunda bulunabileceğini belirtmektedir. Elde edilen bu bulgulardan ve yapılan görüşmelerden sonra denilebilir ki ; gecekondü kadını, eşinin kuma getirmesi durumunda olumsuz tepki göstermekten çok, durumu olduğu gibi kabullenmektedir. Bu sonuçlar Gökçe ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmadan (1993 : 115) elde ettikleri sonuçlarla benzerdir.

Kadınların eğitim durumlarına göre üzerine kuma gelmesi halinde gösterecekleri tepkiye ilişkin olarak kurulan çapraz ilişkide, aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir (Tablo-10).

Tablo 10 : Kadının Üstüne Kuma Gelmesi Halinde Göstereceği Tepki / Eğitime Göre Dağılım

Eğitim Durumu	Kadının Üstüne Kuma Gelmesi Halinde Göstereceği Tepki							
		Eşi getirmez	Hiçbir şey yapmaz kabullenir	Akrabaları izin vermez	Kavga eder	Evi terk eder	Başka	Toplam
Okur –yazar değil	S	9 14,3	32 50,8	2 3,2	10 15,9	8 12,7	2 3,2	62 100
Okur-yazar	S	2 18,2	-- --	-- --	2 18,2	6 54,5	1 9,1	11 100
İlkokul mezunu	S	5 15,2	9 27,3	-- --	2 6,1	13 39,4	4 12,1	33 100
Lise mezunu	S	-- --	-- --	-- --	1 100	-- --	-- --	1 100
Üniversite mezunu	S	-- --	-- --	-- --	-- --	2 100	-- --	2 100
Toplam	S	16 14,5	41 37,3	2 1,8	15 13,6	29 26,4	7 6,4	112 100

Tablo-10'a göre okur-yazar olmayan kadınların % 14.3'ü, okur-yazar olan kadınların %18.2'si, ilkokul mezunu olan kadınların % 15.2'si , "Kocam üzerime kuma getirmez" demiştir. " Kocam üzerime kuma getirirse hiçbir şey yapmam, kabullenirim " diyen kadınların eğitim durumlarına bakıldığında, bu seçeneğe olumlu yanıt verenlerin çoğunluğu okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır (% 50.8). "Kocamın üzerime kuma getirmesine akrabalarım izin vermez " diyen iki kadın vardır ve ikisi de okur-yazar değildir. Söz konusu bu iki kadının oturdukları sokak, tamamen akrabaların oturduğu çevredir. Bu durum kadına, öğrenim durumuna kıyasla, daha çok güven telkin etmektedir.

Okur-yazar olmayan kadınlardan % 15.9'u, okur-yazar olanların % 18.2'si, ilkokul mezunu olanların % 6.1'i ve örneklem kapsamındaki tek lise mezunu olan 1 kadın (%100) , " üzerime kuma getirirse eşimle kavga ederim " demiştir. Öte yandan üzerlerine kuma gelmesi karşısında evi terk edeceğini belirten kadınlar da vardır. Bunlardan % 12.7'si okur-yazar değil, % 54.5'i okur-yazar, % 39.4'ü ilkokul mezunu ve örneklem kapsamındaki iki üniversite mezunu olan (%100) kadındır. Bu seçenekle ilgili olarak , "kadınların öğrenim düzeyleri arttıkça, üzerlerine kuma gelmesi halinde gösterecekleri olumsuz tepki artar " yargısına varılabilir. Tabloda "Başka" seçeneğini tercih eden - kocaları hakkında mahkemeye suç duyurusunda bulunacağını belirten - kadınların öğrenim düzeylerine bakıldığında , bu seçeneği tercih edenlerin çoğunluğunu ilkokul mezunlarının oluşturduğu görülmektedir (%12.1).

Tablo-10'dan genel bir sonuç çıkarmak gerekirse şunlar söylenebilir: Kadınların eğitim durumları ile üzerine kuma gelmesi karşısında gösterecekleri tepki arasında anlamlı bir ilişki vardır. Buna paralel olarak kadınlarda öğrenim düzeyi arttıkça üzerine kuma gelmesi karşısında gösterecekleri tepki ve bu husustaki tutumları, kent yaşamına özgü bir nitelik taşımaktadır.

3.1.5.Evlenme Şekli ve Akraba, Hemşehri Evliliği

Aile, karı ve kocanın karşılıklı istek ve anlaşmalarıyla kurulur. Bu anlaşma neticesinde, bir taraftan karı ve koca birbirlerine karşı sorumluluklar yüklenirken, bir taraftan da karı ve kocanın birlikteliği anlamına gelen evlenme olgusu toplumsal ve hukuki bir boyut kazanmaktadır. Zira çeşitli toplumlarda hatta aynı toplum içerisinde ailenin kuruluşu , o toplumun ya da topluluğun sosyal yapısına ve geleneklerine göre farklılık kazanmaktadır.

Türkiye’de eşlerin evlenmelerinde ailenin aldığı kararlar ağır basmakla birlikte, ailenin evlenecek çocukları üzerindeki baskısı köy ve kente göre farklılıklar göstermektedir. Köy ve kent arasında kalan gecekondü ailelerinin bu hususta kente özgü değerler içerisinde mi bulunduğu, yoksa köye özgü tutum ve davranışlarda mı bulunduğu araştırmamızın konusu açısından önemlidir. Bu nedenle örneklem kapsamındaki gecekondü kadınlarına, “Eşiniz ile nasıl evlendiniz?” sorusu sorulmuş ve alınan yanıtların oranları Tablo-11’de verilmiştir.

Tablo 11 : Kadının Evlenme Tarzı

Evlilik Şekli	Sayı	Yüzde (%)
Rızam olmadan, ailem kararlaştırdı	9	8,0
Kendimiz kararlaştırdık, ailemizin de rızasını aldık	28	25,0
Görücü usulüyle evlendim	74	66,1
Başka	1	0,9
Toplam	112	100

Tablo-11’e göre, kadınların yarıdan fazlası (% 66.1) , görücü usulüyle evlenmiştir. Bu evlilikte, kararı önce aileler vermiş, sonra çocukların rızası alınmıştır. Kendi iradeleri dahilinde evleneceği kişiyi seçen ve sonra ailesinin rızasını alanların dağılımındaki payı ise $\frac{1}{4}$ kadardır. Buna karşın, rızası alınmadan ailesi tarafından zorla evlendirilen kadınların oranı ise % 8 kadardır. Ailesinin rızası olmadığı için kaçarak evlenen - başka seçeneği içerisinde - 1 kadın vardır ve tablodaki oranı % 0.9’dur.

Elde edilen bu bulgularla, Aile Planlama Teşkilatının (Durmaz, 1991: 325) Türkiye genelindeki yerleşim yerlerine göre kadınların evlenme şekline ilişkin elde ettiği sonuçlar benzerlik göstermektedir. Söz konusu Türkiye genelinde yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, görücü usulüyle evlenen kadınların oranı kent için % 67.7 , köy için % 67.0 ; kendi kararıyla ve ailesinin rızasını alarak evlenenlerin oranı kent için % 12, köy için % 10 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 12 : Çocukların Evliliklerinde Karar Sahibi

Karar Veren Kişi	Sayı	Yüzde (%)
Ben	2	1,8
Babası	12	10,7
Eşim ve ben	12	10,7
Kendisi	56	50,0
Ailedeki yaşlılar	3	2,7
Kendisi, ben ve babası	26	23,2
Başka	1	0,9
Toplam	112	100

Diğer yandan , “ Çocuklarınızın evliliklerinde ailede kim karar verir? ” sorusuna kadınların verdiği yanıtların oranlarının yer aldığı Tablo-12’ye bakıldığında , kadınların 2/4’ünün kararı çocuklarına bıraktığını söylemesi, çocuklarının evliliği konusunda gecekondü kadınının , kente özgü tutum ve davranışta bulunduğunu ifade etmektedir.

Kırsal bölgelerde aile içi ve akrabalar arası ilişkilerin kente göre daha samimi ve yoğun olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, bu samimi ve birincil düzeydeki ilişkinin evlilik ilişkilerine de yansması doğal bir sonuç olarak gösterilebilir. Öte yandan gecekondü bölgelerini, daha çok kırsal alandan göç edenlerin işgal etmesi , bu bölgelerde de akraba ve hemşehri evliliğinin yaygın olmasını mümkün kılabilir. Gecekondüdeki dayanışmanın tespiti ve gecekondü kadınının eşi ile olan akraba ve hısımlık durumunun saptanması, araştırma konumuz açısından önem teşkil etmektedir. Kadının eşi ile olan akrabalık ve hısımlık durumunun dağılımı Tablo-13’de verilmiştir.

Tablo 13 : Kadının Eşi İle Olan Akrabalık Ve Hısımlık Durumu

Akrabalık Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Kardeş çocukları	21	18,8
Üçüncü veya daha fazla dereceden akraba	21	18,8
Hısımlık var	6	5,4
Akrabalık yok	64	57,1
Toplam	112	100

Tabloya göre kadınların 2/4'ünden fazlası eşi ile aralarında akrabalık ve hısımlığın olmadığını belirtirken, %18.8'i kardeş çocukları olduğunu, %18.8'i üçüncü veya daha fazla dereceden akraba olduğunu, %5.4'ü de eşi ile aralarında hısımlık olduğunu belirtmiştir. Dağılıma genel olarak bakıldığında kadınların %42.9'u eşi ile ya birinci dereceden ya da üçüncü ve daha fazla dereceden akrabadır veyahut da hısımlık ilişkisi vardır. Bu bulgular İlkaracan (1998 : 179) ve Gökçe ve arkadaşlarının (1993 : 104) saptadıkları oranlarla eşdeğer düzeydedir. İlkaracan, Doğu Anadolu Bölgesine yönelik olarak yaptığı araştırmada, akraba evliliği oranının % 34.3 olarak saptamıştır.

Elde edilen bu , bulgulardan bir sonuç çıkarmak gerekirse , şunlar söylenebilir : Akraba evliliği hususunda gecekondü kadını kıra özgü tutum ve davranış içerisinde değildir. Ancak yeteri kadar kente özgü tutum ve davranış da geliştirememiştir.

3.2.Aile Biçimi ve Büyüklüğü

Toplumun en küçük birimi olarak tanımlanan aile, toplumsal değişimin hem öznesi hem de nesnesi konumundadır. Zira aile, bir taraftan sanayileşme ve modernleşmeye bağlı olarak edilgen duruma düşüp değişirken; bir taraftan da toplumsal dönüşümde etkili olabilmektedir.

William F.Ogburn'a göre ailenin etkilenme özelliği daha fazladır: “ Aile toplumsal değişimde etken bir nedensel ajan olmayıp, geniş toplumdaki değişimlere edilgen bir biçimde uyum sağlamaktadır ” (Leslie, 1973 : 231 ; Başbuğu, 1996 : 573-574). Ogburn'un bu tespitinden yola çıkılarak, kırdan kente göçle birlikte ailenin yapısında pek çok değişimin olduğu ifade edilebilir.

Göç yoluyla kente gelen nüfusun, kaynaklandığı yerleşim yerlerindeki topluluk yapısıyla, yöneldiği kent merkezinin toplumsal ve ekonomik biçimlenişi arasında köklü ayrımların bulunması, toplumsal değişmeyi kentleşmenin ayırıcı bir niteliği haline getirmiştir. Bu yaşama uyum, aile için değişme demektir. Ancak bu değişim süreci aile için birden olmamakta; aile, aile dışı değişiklikleri üyelerinin uyum sağlayabilmesi için kendisini en çok değiştiren ya da koruyan kurum gibi görülmektedir (Kıray : 1984 ; Tatlıdil, 1989: 63).

Kırdan kente göçle birlikte gecekodu bölgesine yerleşen ailelerde pek çok açıdan değişim meydana gelmektedir. Ailenin ekonomik birlik olmaktan çıkıp, işbölümü ve ücrete dayanan işte çalışmaya başlaması ve buna benzer faktörlere bağlı olarak, gecekodudaki geniş aile yapısı, çekirdek aile yapısına dönüşmektedir.

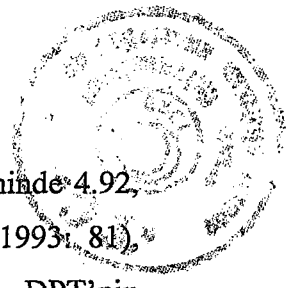
Geniş köy ailesine oranla, hızla çekirdekleşen gecekodu ailesi, bugünkü durumuyla ana, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşmakta ve köy ailesine kıyasla gecekodu ailesinde varolandan daha çok çocuk istenmemektedir (Yasa, 1965: 9-17'dan Derleyen; Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, 1991: 136).

Tablo 14 : Eş Ve Çocuklar Dışında Hanede Sürekli Kalanların Durumu

Hanede Aile Dışında Kalan Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Kalmıyor	81	72,3
Kalıyor...	31	27,7
Toplam	112	100

Tablo-14'de araştırma örneklemini kapsamındaki gecekodu kadınlarının aile biçimini saptamak amacıyla sorulan " Eşiniz ve çocuklarınız dışında hanenizde sürekli kalan var mı? Varsa kimler kalıyor? " sorusuna verilen yanıtların oranları verilmektedir. Elde edilen bulgulara göre kadınların %72.3'ü eşi, kendisi ve evlenmemiş çocukları dışında hanelerinde kalanının olmadığını belirtirken; %27.7'si ise kayınbaba, kayınvalide veya yakın akrabalarıyla birlikte kaldıklarını söylemişlerdir.

Öte yandan, çocuk sayısına ilişkin elde edilen verilerle (Bkz:Tablo-6), tablo-14'te yer alan veriler değerlendirildiğinde, gecekodudaki aile büyüklüğü yaklaşık 5.50'dir. Şenyapılı (1981: 274) ortalama aile büyüklüğünü İstanbul için 4.72, Ankara

için 5.22 bulmuş, on yıl sonra Alpar ve Yener (1991: 25) İstanbul örnekleminde 4.92, İzmir'de 4.54, Ankara'da 5.19 olarak tespit etmiştir. İki yıl sonra Onat (1993: 81), Ankara için ortalama aile büyüklüğünü 4.98 olarak saptamıştır. Yine DPT'nin sonuçlarına göre (DPT, 1991: 26) Türkiye'de ortalama hane büyüklüğü kırsal bölgelerde 5.57, büyük kentlerde 4.61'dir.

Araştırmada saptanan aile büyüklüğü oranı, gerek Şenyapılı ve Onat'ın gerekse de Alpar ve Yener'in belirledikleri oranlardan yüksektir. Bunda coğrafi bölgeler arası farklılığın etkisi vardır. Görelî olarak Batı'ya göre Doğu'da çekirdek aile oranının düşük, çocuk sayısı oranının ise büyük olduğu söylenebilir. Nitekim, Gökçe ve arkadaşlarının Türkiye genelinde yaptıkları bir çalışmada (1993: 56), çekirdek aile oranını Batı'da % 84.1, Doğu ve Güneydoğu'da % 72.9 olarak tespit etmesi, bu kanıyı doğrular niteliktedir.

3.3.Kadının Eğitim Durumu

Seneca , “ Bir kadın düşündüğü zaman, ancak kötülük düşünür ” derken; bir Çin atasözü de, “ Erkeğin büyüklüğü bilgisinden, kadının büyüklüğü bilgisizliğinden gelir!” demektedir. Yine Fransız yazarlarının en popülerleri olan Jean Jacques Rousseau, kadının eğitiminin, erkeğin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ayarlanmasını önermektedir: “Kadınların her zamanki görevi, erkekleri hoşnut etmek, hayatı erkekler için rahat ve uyumlu yapmak, kadınların başlıca çabası olmalıdır. Bütün bu görevleri, kadına, çocukluğundan başlayarak öğretilmelidir”(Morgan, 1970: 33 ; Alkan, 1981 : 35).

Bu tip yargılar ülkemizde de geçerlidir; “Kadının saçı uzun, aklı kısadır” sözünün toplumumuzun geniş kesiminde özellikle kırsal alanlarda geçerliliğini sürdürmesi ve ailelerin sosyo-ekonomik durumunun düşüklüğü, kadının uzun süre eğitim görmesini engellemiştir. Ancak sanayileşme ve şehirleşme programı ile birlikte toplumlarda ve ülkemizde gerek erkeğin, gerekse de kadının eğitim düzeyi yükselmiş ve böylece eğitim, bireylerin endüstriyel ve kentsel ilişkilere uyum sağlamasında etkili olmuştur.

Eğitim, yalnız bireylerin endüstriyel ve kentsel ilişkilere uygun nitelikler kazandıran bir öge olmayıp, aynı zamanda tutum ve davranış kalıplarında da önemli değişmeler yapmaktadır. Öte yandan eğitim düzeyi ile benimsenmiş sosyal değerler arasında da bir ilişki vardır. Nitekim öğrenim düzeyi düşük olan aile ve sosyal gruplarda kadının hayatı ve işlevleri , annelik ve cinsellikle sınırlandırılmıştır. Bu durum, düşük

öğrenim düzeyli aile ve sosyal gruplarda , birey üzerindeki toplumsal baskıların fazla olabileceğinin göstergesidir.

İnformel ve formel olarak iki öğeden teşekkül eden eğitim, ülkemizde ağırlığını, formel alandan çok, informal alanında koymaktadır. “1990 nüfus sayımında ortaya konulan rakamlara göre, Türkiye’de halâ kadınların % 22’si hiçbir eğitim almamıştır ve okur-yazar değildir. Bu sayı erkeklerde % 18.41 düzeyindedir. İlkokulu bitiren kadınların oranı % 7.5 ; lise ve dengi okul mezunu olanların oranı ise % 2.4’tür. Bunun yanı sıra , erkeklerin % 55,26’sı ilkokul mezunu , % 10,84’ü ortaokul ve dengi okul mezunu , % 10.74’ü lise mezunu , % 4.75’i de yüksek okul ve fakülte mezunudur. Ayrıca yaygın eğitim ile sunulan olanakların pek çoğu da, kadını geleneksel rollere itmiştir. 1991-1992 yılında çıraklık ve yaygın eğitim merkezinde açılmış olan 237 çıraklık merkezine 195 bin erkek katılmış , buna karşılık , 489 eliş kursuna 60 bin kadın katılmıştır ” (Malkoç, 1996: 107 ; Kırkpınar, 1998: 27). Bu verilerle, kendi yaptığımız araştırmada elde ettiğimiz veriler (Tablo-15, Tablo-16, Tablo-17 ve Tablo-18) karşılaştırıldığında, gecekonduda yaşayan kadının öğrenim düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 15 :Eğitim Durumu / Yaşa Göre Dağılım

Kadının Yaşı	Kadının Eğitim Durumu						
		Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Toplam
20 yaş ve aşağısı	S	1 14,3	--	6 85,7	--	--	7 100
21-30 yaşları arası	S	9 29,0	8 25,8	12 38,7	--	2 6,5	31 100
31-40 yaşları arası	S	20 60,6	3 9,1	--	1 3,0	--	33 100
41-50 yaşları arası	S	17 77,3	--	5 22,7	--	--	22 100
51 yaş ve daha yukarısı	S	18 94,7	--	1 5,3	--	--	19 100
Toplam	S	65 58,0	11 9,8	33 29,5	1 0,9	2 1,8	112 100

Tablo-15'e göre kadınların 2/4'den fazlası okur-yazar değildir. Kadınların yaş durumlarına göre öğrenim durumları göz önünde bulundurulduğunda kadınların yaş seviyeleri arttıkça , öğrenim düzeylerinin düştüğü görülmektedir : 20 yaş ve aşağı yaş grubundaki kadınların % 85.7'si ilkökul mezunu iken , 51 yaş ve daha yukarı yaş grubundaki kadınların sadece % 5.3'ü ilkökul mezunudur ve % 94.7'si okur-yazar değildir. Kadınların öğrenim düzeylerinin düşük olmasında, doğum yerlerinin etkisi de vardır. (Bkz. Tablo-4 : Yaş ilerledikçe köy doğumlarının oranı artmaktadır ve köy doğumlu kadınların oranı %80.4'dür).

Tablo 16 : Kadının Eşinin Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Okur- yazar değil	18	16,1
Okur- yazar	20	17,9
İlkokul mezunu	47	42,0
Ortaokul mezunu	16	14,3
Lise mezunu	9	14,3
Üniversite mezunu	2	8,0
Başka	-	-
Toplam	112	100

Kadınların eşlerinin öğrenim düzeylerine bakıldığında ise şu sonuçlar, elde edilmiştir (Tablo-16) : Erkeklerin % 16.1'i okur-yazar değil, % 17.9'u okur - yazar, % 42'si ilkökul mezunu, % 14.3'ü ortaokul mezunu, % 14.3'ü lise mezunu ve %1.8'i de üniversite mezunudur. Bu bulgulara göre erkeklerin kadınlardan daha eğitilmiş oldukları söylenebilir.

Tablo 17 : Doğum Yerine Göre Kursa Katılma Durumu

Doğum Yeri	Kursa Katılma			
		Evet	Hayır	Toplam
Köy	S %	9 10,0	81 90,0	90 100
İlçe	S %	2 25,0	6 75,0	8 100
İl	S %	4 28,6	10 71,4	14 100
Toplam	S %	15 13,4	97 86,6	112 100

Kadının doğum yerine göre meslek kurslarına katılma oranlarının verildiği Tablo-17 de görüldüğü gibi, meslek kurslarına katılmayanların oranı % 86.6'dır. Köy doğumlu olan kadınların % 90'ı, ilçe doğumluların % 75'i ve il doğumlu kadınların % 71.4'ü herhangi bir meslek kursuna katılmamıştır.

Tablo 18 : Eğitim Durumuna Göre Kursa Katılma Durumu

Kadının Eğitim Durumu	Kursa Katılma			
		Evet	Hayır	Toplam
Okur-yazar değil	S	2 3,1	63 96,9	65 100
Okur-yazar	S	1 9,1	10 90,9	11 100
İlkokul mezunu	S	12 36,4	21 63,6	33 100
Lise mezunu	S	-- --	1 100	1 100
Üniversite mezunu	S	-- --	2 100	2 100
Toplam	S	15 13,4	97 86,6	112 100

Kadınların öğrenim düzeylerinin düşük olmasına paralel olarak meslek kurslarına katılma oranlarının da düşük olduğu görülmektedir. (Tablo-18). Kadının eğitim durumuna göre meslek kursuna katılma oranlarının yer aldığı Tablo-18'e bakıldığında, meslek kursuna katılan kadınların 1/4'den fazlasının ilkokul mezunu olmasına rağmen , lise ve üniversite mezunlarının meslek kurslarına katılmaması ve okur-yazar olmayanlardan meslek kursuna katılanların ancak % 3.1'lik bir orana tekabül etmesi , yorum yapmamızı güçleştirmektedir.

Araştırma örneklemini kapsamındaki kadınların öğrenim düzeylerinin ve meslek kurslarına katılma oranlarının düşük olmasına ve de bu hususlarda köye özgü tutum ve davranışlarda bulunmalarına rağmen, çocuklarının eğitimleri ve meslek kurslarına katılımı hususlarında kente özgü tutum ve davranışlarda buldukları görülmektedir (Tablo-19, Tablo-20 ve Tablo-21).

Tablo 19 : Kadınların Eğitim Durumlarına Göre Çocuklarının Eğitim Görmeleri Hususunda Cinsiyet Farkı Gözetip- Gözetmediği

Eğitim Durumu	Eğitim Farklılığı			Toplam
		Evet	Hayır	
Okur-yazar değil	S	22	42	64
	%	34,4	65,6	100,0
Okur-yazar	S	1	10	11
	%	9,1	90,9	100
İlkokul mezunu	S	4	29	33
	%	12,1	87,9	100
Lise mezunu	S	--	1	1
	%	--	100	100
Üniversite mezunu	S	--	2	2
	%	--	100	100
Toplam	S	27	84	111
	%	24,3	75,7	100

Kız ve erkek çocuklarının öğrenimleri hususunda ayırım yaptığını belirten kadınların dağılımdaki oranı %24,3 iken, ayırım yapmadığını söyleyen kadınların oranı %75,7'dir. Kız ve erkek çocukları arasında ayırım yaptığını belirten kadınların çoğunluğu okur-yazar değildir (% 34.4). Okur yazar kadınlardan % 9.1'i çocuklarının

öğrenim görmeleri hususunda ayırım yaptığını belirtirken , ilkökul mezunu kadınların ise % 12.1'i ayırım yaptığını belirtmiştir (Tablo-19).

Tablo 20 : Kız Ve Erkek Çocuk Arasında Eğitim Farkı Gözetilmesinin Sebepleri

Sebepler	Sayı	Yüzde (%)
Erkek ev geçindirecek, kız nasıl olsa evlenip gidecek	4	3,6
Maddi imkanlarımız elvermiyor	7	6,3
Dinimize göre kız çocuğunun okuması caiz değil	3	2,7
Geleneklerimize göre kız çocuğu okumaz	12	10,7
Okul ile evimizin arası mesafeli olduğu için kızımızı gönderemedik	1	,9
Toplam	27	24,1

Okuma çağındaki çocuklarını okula gönderme hususunda cinsiyet ayırımı yapan kadınların, % 3.6'sı kız çocuklarının evlenip gideceğini , erkek çocuklarının ise ev geçindireceğini ; % 6.3'ü ekonomik imkansızlıklar içerisinde olduklarını ; % 2.7'si inançlarına göre kız çocuklarının okumasının uygun olmadığını ; % 10.7'si geleneklerine göre kız çocuklarının okumasının uygun olmadığını ve bir kadın (%0.9) okul ile oturdukları ev arasındaki mesafenin fazla olmasından dolayı kız çocuğunu okula gönderemediğini belirtmiştir (Tablo-20).

Tablo 21 : Kız Çocuğunun Meslek Kurslarına Katılma Durumu

Meslek Kursuna Katılma	Sayı	Yüzde (%)
Evet	32	28,6
Hayır	52	46,4
Toplam	84	75,0

Kız çocuğu olup da, kızlarını meslek kurslarına gönderen kadınların oranı % 28.6 iken , gönderemeyenlerin oranı % 46.4'tür (Tablo-21). Yapılan görüşmelerde kadınların büyü bir kısmı, kız çocuklarını herhangi bir meslek kursuna göndermektense, okula göndermeyi tercih ettiklerini söylemişlerdir

3.4 . Kadının Dini Tutumu ve Mezhep Durumu

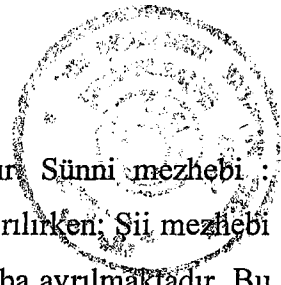
Gelenek, örf, adetler gibi din, inanç sistemi ve mezhep de gelişmekte olan ülkelerde özellikle de ülkemizde, toplumda birer baskı unsurudur ve bireyleri bağlayıcı niteliktedir.

Köylerde gelenek ve dinsel inancına göre kadının, uzun etek ya da şalvar giymesi, erkeğin iki adım gerisinde yürümesi, namaz kılması, oruç tutması, saçını açık bir şekilde gezmemesi , dinin ve geleneklerin birey üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Geleneklerin ve dinin kentteki etkisi ise Atalay'a göre (1983) iki şekilde olmaktadır : Bir uçta dine karşı ilgisiz kesim, diğer uçta ise dini hayatın çok daha bilinçli bir şekilde yaşandığı kesim vardır. Atalay, "bürokrat, memur ve sanayi bürokrasisinde dini tutumların zayıfladığını, alt sınıflarda ise dini geleneksel olarak anlayan ve köylü davranışlar gösterenlerin çokluğuna" dikkat çekmektedir (Atalay, 1983 : 150).

Köyden kente göç sonucu değişimle karşı karşıya kalan gecekondulu insanının din anlayışı ve dini hayat tarzı bakımından bu ikili yapı, gecekondulu insanının kent yaşamına entegre oluşunu dikotomik bir sürece itmektedir. Buna göre gecekondulu insanı, ya dini hayatı tercih etmekte ya da dinin gerektirdiği tutum ve davranışlardan uzaklaşmaktadır. Öte yandan mezhep durumu da gecekondulu insanı üzerinde baskı unsuru olarak etkili olabilmektedir.

Tablo 22 : Kadının Mezhep Durumu

Mezhep	Sayı	Yüzde (%)
Hanefi mezhebindenim	65	58,0
Caferi mezhebindenim	4	3,6
Şafi mezhebindenim	32	28,6
Aleviyim	11	9,8
Toplam	112	100

İslâmda Sünni ve Şii olmak üzere iki tür mezhep vardır. Sünni mezhebi : “Hanefî”, “Şafîî”, “Maliki”, “Hanbelî” olmak üzere dört gruba ayrılırken; Şii mezhebi de “Caferî”, “Zeydî”, “İsmailî” ve “Alevilik” olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Bu mezhep gruplarından ülkemizde en yaygın olanı Sünni mezhep grupları olmakla birlikte, Şii mezhebi içerisinde Caferilik ve Alevilik de göz ardı edilemeyecek düzeyde olup, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde kabullenilen mezhep gruplarıdır.

Tablo-22’de, “Mezhebınız nedir?” sorusuna cevap veren kadınların, mezhep gruplarına göre dağılımları verilmektedir. Tabloya göre kadınların %86.6’sı Sünni mezhebindedir, geriye kalan %13.4’ü ise Şii mezhebi üyesidir. Yapılan görüşmelerde Şii mezhebine mensup olduklarını belirten kadınların, göç ettikleri iller göz önünde bulundurulduğunda, Muş, Tunceli, Kars ve Hakkari illerinden göç ettikleri anlaşılmaktadır.

Bu bulgulara dayanarak Doğu Anadolu Bölgesinden göç edenlerin - özellikle komşu ülkelere sınır olan yerleşim alanlarından göç edenlerin - çoğunluğunun Şii mezhebine mensup olduğu söylenebilir. Tablo-8’deki dağılıma göre Hanefî mezhebine mensup olanların oranı % 58 ; Şafîî mezhebine mensup olanların oranı %28.6 ; Caferî mezhebine mensup olanların oranı % 3.6 ve Aleviliğe mensup olanların oranı ise %9.8’dir.

Tablo – 23 : Kadının Yaptığı Dini Faaliyetler*

Yapılan Faaliyetler	Sayı	Yüzde
Kur’an okumak	19	21,8
Namaz kılmak	40	44,8
Oruç tutmak	54	60,4
Zekat vermek	31	34,7
Hacca gitmek	5	5,6
Kurban kesmek	32	35,8
Mevlit okutmak	27	29,1
Hatim indirmek	18	20,1
Adak adamak	19	21,2
Toplam	--	--

* Birden fazla seçenek işaretlendiği için frekans toplamı ve yüzdeler verilmemiştir.

Görüşme formunu cevaplayan kadınların dini tutum ve davranışlar açısından yaptıkları faaliyetlerin dağılımına Tablo-23'e bakılacak olursa ; "oruç tutma" ibadetinin kadınların en çok yaptıkları ibadet faaliyeti olduğu görülmektedir (% 60.4). Bu ibadeti sırasıyla, % 44.8'lik bir oranla namaz kılma, % 35.8'lik bir oranla kurban kesme, % 34.7'lik bir oranla zekat verme, % 29.1'lik bir oranla mevlit okutma, % 21.8'lik bir oranla Kur'an okuma, % 21.2'lik bir oranla adak adama, % 20.1'lik bir oranla hatim indirme ve %5.6'lık bir oranla hacca gitme faaliyetleri izlemektedir. Kadınların yaptıkları ibadetlerle ilgili bu sonuçlara bakılarak; gecekondu bölgesindeki dayanışmanın ve sosyal kontrolün daha çok kıra özgü nitelikte olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu durum, araştırma bölgesindeki kadınların, kendileri için tamamen yeni olan bu ortama uyumlarında ve bazı güçlüklerin giderilmesinde, özellikle başlangıç aşamasında önemli bir rol oynayabilir.

3.5.Gecekonduya Yaşayan Kadının Konumunu (Statüsünü) Tanıtıcı Bulgular

Gecekonduya yaşayan kadının, statüsünü, çeşitli bakış açılarıyla ele almak mümkündür. Birinci yaklaşım, gecekondudaki kadının öğrenim durumunu, çocuk sayısını, yaş dağılımını, aile yapısını, medeni durumunu saptamak olabilir. İkinci bir yaklaşım ise özel alanda, özellikle ailede odaklaşarak, aile dinamikleri ve etkileşim modelleriyle kadının ailedeki yerini tespit etmektir.

Bundan önceki kısımda birinci bakış açısı kapsamındaki hususlara yer verildiği için, bu kısımda da ikinci bakış açısı kapsamındaki hususlara yer verilmiştir. Buna göre kadının aile yaşamı içerisindeki rolü, ailedeki yetke dağılımı, kadının kente özgü düşünce, tutum ve davranışlar geliştirip geliştirmediğine ilişkin elde edilen bulgular, bu kısımda ele alınan hususlar olmaktadır. Ayrıca bu kısımda, kadının eğitim durumu, mezhep durumu, doğum yeri, kentte kalış süresi gibi bir takım bağımsız değişkenler ile incelenen diğer değişkenler arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığı, çapraz tablolar halinde sunulmuştur. Bütün bunlara yer verilirken, gecekondudaki kadının konumu : ekonomik yaşam ve sosyo-kültürel yaşam olmak üzere iki ayrı kategoride incelenmiştir.

3.5.1. Ekonomik Yaşam ve İşgücü Yapısı

Kadının ekonomik yaşama ilişkin olarak ilk ele alınan, kadının çalışma yaşamı ile çalışmaya karşı tutum ve davranışlarıdır. Kadının, evdeki harcamalar ve ailede tasarruf yapma konusundaki tutum ve davranışları ikinci olarak ele alınan hususlar olmaktadır.

3.5.1.1. Çalışma Durumu ve Çalışmaya Karşı Tutum ve Davranışlar

Resmi istatistiklere göre, Türkiye'deki yetişkin her 10 kadından yalnızca 3'ü, erkeklerden ise 7'si, ev dışındaki çalışma yaşamına katılmaktadır. İşgücü içinde yer alan her 10 kadından yaklaşık 7'si ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, erkekler için aynı oran onda birdir. (DİE, 1996).*

Yıllara göre ücretli çalışan kadınların dağılımına bakıldığında Türkiye'de işgücünün giderek "erkekleşmesi" olgusundan söz etmek gerekir. İstihdam verilerinin zaman içerisindeki gelişimine baktığımızda, 1955'te yüzde 70'in üstünde olan kadın işgücüne katılım oranının 1990'lı yıllarda yüzde 30'lara düştüğünü ve buna paralel olarak da kendini ev kadını olarak tanımlayan kadınların oranının 1975'teki yüzde 78'den 1990'da yüzde 82'ye yükseldiğini görmekteyiz. Bu oranlardaki düşüşte iç göçün-genelde köyden kente göç-önemli etkisi olduğu söylenmektedir. Bu görüşe göre kırsal kesimde tarım sektöründe yoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar, kente yerleştiklerinde işgücü piyasalarının dışında kalarak ev kadını olmaktadır (İlkkaracan, 1998; 285). Gecekondu nüfusunu oluşturan kadınların eğitim (bilgi ve beceri) düzeyinin sınırlılığı, kentsel çalışma yaşamına katılmalarını engelleyici bir faktördür. Bununla birlikte özellikle kırsal nüfusu bünyesinde barındıran gecekondu yaşamında, kadının evi dışında çalışmasını hoş karşılamayan değerlere sahip olunması da kadının iş tutmasını engellemektedir (Tatlidil, 1989 : 93).

Yaptığımız araştırmanın kapsamına giren kadınların çalışma yaşamına büyük ölçüde katılmadıkları görülmektedir (Tablo-24). Elde edilen bulgulara göre kadınların %92'si ev dışında herhangi bir işte çalışmaz iken çalışanların oranı sadece %8'dir. Yaş değişkenine göre kadının çalışma durumuna bakıldığında çalışan kadın nüfusunun çoğunluğu, 31-40 yaş grubundadır.

* Ekim 1995-DİE İstatistiklerinde 12 ve üstü yaş gruplarının istihdamı baz alınmıştır. "DİE, 1990'lı yıllarda Türkiye'de Kadın, Ankara, 1996"

Tablo 24 : Yaşa Göre Çalışma Durumu

Yaş				Toplam
		Evet	Hayır	
20 yaş ve aşağısı	S	--	7	7
	%	--	100	100
21-30 yaşları arası	S	2	29	31
	%	6,5	93,5	100
31-40 yaşları arası	S	5	28	33
	%	15,2	84,8	100
41-50 yaşları arası	S	1	21	22
	%	4,5	95,5	100
51 yaş ve daha yukarısı	S	1	18	19
	%	5,3	94,7	100
Toplam	S	9	103	112
	%	8,0	92,0	100

Yapılan görüşmelerde, çalışan kadınlardan %1.8'i eşi öldüğü için; %3.6'sı eşi hâpiste olduğu için; %1.8'i ise eşi işsiz olduğu için çalışmaktadır ve bu kadınların hepsi ailenin kötü olan maddi durumu biraz iyileşirse işi bırakacaklarını söylemektedir. Çalışan kadınlar, ev temizliği ve gündelik bahçe ve tarla işleri vb. gibi gayet düşük statülü ve yorucu işlerde çalışmaktadır.

Tablo 25 : Kadının Herhangi Bir İşte Çalışmama Nedeni Eğitime Göre Dağılım

Eğitim Durumu	Kadının Herhangi Bir İşte Çalışmama Nedeni							Toplam
		Koca m izin vermi-yor	İhtiyacım yok	Eğitimim, mesleğim yok	Çocuklar -ım küçük	Bizde kadın kısmı çalışmaz	Çevre hoş karşıla -maz	
Okur -yazar değil	S	25	2	5	3	19	5	30
	%	41,0	3,3	8,2	4,9	31,1	8,2	100
Okur-yazar	S	3	--	3	2	3	--	11
	%	27,3	--	27,3	18,2	27,3	--	100
İlkokul mezunu	S	8	3	3	2	12	2	64
	%	26,7	10,0	10	6,7	40	6,7	100
Lise mezunu	S	--	--	--	--	1	--	1
	%	--	--	--	--	100	--	100
Üniversite mezunu	S	1	--	--	--	--	--	1
	%	100	--	--	--	--	--	100
Toplam	S	37	5	11	7	35	7	104
	%	35,6	4,8	10,6	6,7	33,7	6,7	100

Herhangi bir işte çalışmadığını söyleyen kadınların çalışmama nedenleri ile kadının eğitim durumu değişkeni arasında kurulan çapraz ilişkiden ele edilen sonuçlar Tablo-26'da verilmektedir. Buna göre okur-yazar olmayan kadınların %41'i kocası izin vermediği için, %31.1'i gelenek ve adetlerine göre kadının çalışmasının olumlu bir davranış olarak görülmediği için, %8.2'si öğrenim durumu düşük olduğu için çalışmadıklarını belirtirken; okur-yazar olan kadınların %27.3'ü kocası izin vermediği için, %27.3'ü eğitimi ve mesleğinin olmamasından dolayı, %18.2'si çocukları küçük olduğu için, %27.3'ü ise gelenek ve adetlerine göre kadının çalışmasının uygun olmadığı için çalışmadığını söylemiştir. İlkokul ve lise mezunu kadının çalışmamasında etkili olan en önemli faktör, "bizde kadın çalışmaz" seçeneğiyle sosyal değerlerdir. Üniversite mezunu olan 1 kadın da kocası izin vermediği için çalışmadığını söylemiştir. Elde edilen bu bulgulardan gecekondü kadınlarının öğrenim düzeylerinin oldukça düşük olduğu ve bununla birlikte çalışma oranlarının da düşük olduğu görülmektedir.

Ecevit'in yaptığı araştırmada (1995: 121) ve TÜSİAD'ın (1991 : 32-34) Türkiye'yi temsil eden bir örnekleme yaptığı araştırmada, kadının iktisadi faaliyetlere olan sınırlı katılımının temelinde, kadının hayattan tek istediği şeyin evi ve çocukları olması düşüncesi vardır. Bu bağlamda yaptığımız araştırmadan elde ettiğimiz bulgulara bakılarak, eğitim durumu değişkeni dışında kadınların çalışmamalarının bir diğer

nedeninin , kadının hayattan istediği en önemli şeyin evi ve çocukları olması ve sosyal değerlerin bu yöndeki baskısıdır, denilebilir.

Tablo-26'da gecekondü kadınının çalışma durumu değişkeni ile, kentte kalış süresi değişkeninin çapraz ilişkisinden elde edilen sonuçlar verilmiştir. Buna göre 6-9 yıldır kentte yaşadığını söyleyen kadınlar ile 22-25 yıldır kentte yaşadığını söyleyen kadınların diğer yıllara göre kentte oturan kadınlara kıyasla daha çok çalıştıkları görülmektedir (%14.3). Bununla birlikte kentte kalış süresinin artışıyla, kadınların yaşlarının doğru orantılı olarak arttığı düşünülürse, çalışan kadınların daha çok genç yaştakilerden oluştuğu ya da ikinci kuşak gecekondü kadın nüfusu olduğu ifade edilebilir.

Tablo 26 : Çalışma Durumu Kentte Kalış Süresine Göre Dağılım

Kentte Kalış Süresi	Çalışma Durumu			Toplam
		Evet	Hayır	
1 yıl ve daha az	S	1	7	8
	%	12,5	87,5	100
2-5 yıl	S	2	25	27
	%	7,4	92,6	100
6-9 yıl	S	3	8	21
	%	14,3	85,7	100
10-13 yıl	S	--	13	13
	%	--	100	100
14-17 yıl	S	1	11	12
	%	8,3	91,7	100
18-21 yıl	S	1	12	13
	%	7,7	92,3	100
22-25 yıl	S	1	6	7
	%	14,3	85,7	100
30 yıl ve daha fazla	S	--	11	11
	%	--	100	100
Toplam	S	9	103	112
	%	8,0	92,0	100

Kartal bir çalışmasında (1978: 67), gecekondü ailelerinde ev kadınlarının oranının fazla olmakla birlikte, kentte kalış süresi arttıkça, kadının, özellikle ikinci kuşak gecekondü kadınının çalışmaya başlama oranının yükseldiğini ifade etmektedir. Araştırmadan elde ettiğimiz bulgular, Kartal'ın bu tespiti ile uyuşmaktadır.

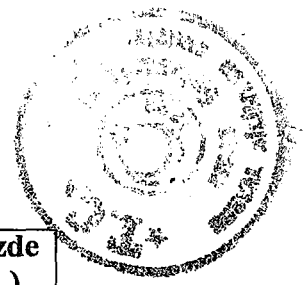

3.5.1.2.Ev İçi Üretim ve Tasarruf Yapma

Köy ailesindeki cinsiyete dayalı roller ile kent ailesindeki cinsiyete dayalı roller arasında belirgin farklılıklar vardır. Kırsal yörelerde tarımsal işgücünü oluşturan köy kadını, çalışma sürecinde ücretsiz işgücünü oluştururken; kent yaşamında kadının daha büyük oranda ekonomik yaşama katıldığı ve ücretli emek gücünü oluşturduğu söylenebilir.

Göç öncesi kır yaşantısıyla karşılaştırıldığında, gecekondü kadınının yaşantısı, kırdaki yaşantısına oranla daha üstündür ve kadının statüsünde önemli değişiklikler olmuştur. Her ne kadar kent kadınının sahip olduğu iktisadi ve sosyal bağımsızlığa ve yüksek toplumsal statüye sahip olmasa da, gecekondü kadını, kırdan kente göçle birlikte ağırlıklı evinin kadını olmakta ve ev içi tüketimin ya da üretimin örgütlenmesinden sorumlu olmaktadır.

Tüketim hususunda kentle bütünleşme bakımından ailede erkeğe göre daha duyarlı olan gecekondü kadını, (Timur, 1972 : 47 ; Tolan, 1991: 498) üretim hususunda ya geleneksel rollerini sürdürmekte ya da köyde bıraktıkları yakınlarından yardım ve destek almaktadır. 1973 Hacettepe Araştırması bulgularına göre köydeki aile, göç edenlere belirli besin maddelerini göndererek maddi destek olmaya devam etmektedir. Örneğin kentte yerleşen ailelerin %60'ı salçalarının, %9'u ise sebze ve meyvelerinin memleketten geldiğini belirtmişlerdir. Ayrıca göç eden bu ailelerde kadınların bir bölümü köydeki beceri ve alışkanlıklarını sürdürerek salça, ekmek, tarhana gibi maddeleri kendilerinin yaptığını söylemişlerdir (Kıray, 1982 ; Tolan, 1991: 499).

Tablo 27 : Kadının Evde Yaptığı Üretim Faaliyetleri

Yapılan Faaliyetler	Sayı	Yüzde (%)
Makarna, erişte kesmek	64	57,1
Yufka, ekmek yapmak	97	86,6
Salça yapmak	95	85,5
Tarhana yapmak	26	23,4
Örgü örmek	77	69,3
Dikiş dikmek	52	46,8
Yumurta üretmek	41	36,9
Bahçe işi yapmak ve sebze, meyve üretmek	28	25,2
Süt üretmek	15	13,5
Toplam	112	100

Bu söylenenler çerçevesinde araştırma örneklemini kapsamındaki gecekondulu kadının ev içi üretim hususundaki tutum ve davranışlarına bakıldığında (Tablo-27) geleneksel tavırlarını sürdürdükleri görülmektedir. Kadınların en yoğun olarak yaptıkları faaliyet yufka, ekmek yapmaktır (%86.6). Bunu sırasıyla %85.5 oranla salça yapma, %69.3'lük bir oranla örgü örme, %57.1 ile makarna, erişte kesme, %46.8'le dikiş dikme, %36.9'la yumurta üretme-tavuk besleme ve %13.5'lik bir oranla da süt üretme faaliyetleri izlemektedir.

Tablo 28 : Aile Reisinin Eşine Harçlık

Bırakma Durumu

Harçlık Bırakma	Sayı	Yüzde (%)
Eve t	89	79,5
Hayır	23	20,6
Toplam	112	100

Ev içi üretim hususunda kıra özgü geleneksel tutum ve davranışlarda bulunan kadının, tasarruf etme davranışlarına ilişkin olarak elde edilen bulgulara bakıldığında ise kadınların kıra özgü tutum ve davranışlarda bulunmadığı, ancak kente özgü tutum ve

davranışlarda da bulunmadığı anlaşılmaktadır (Tablo-28 ve Tablo-29). Zira kırsal yörelerde aile reisi evin tüm ihtiyaçlarını bizzat kendisi temin eder ve buna bağlı olarak eşine harçlık bırakma davranışında hemen hemen hiç bulunmaz. Tablo-28'e göre ise örneklem kapsamındaki kadınların 3/4'den fazlası, eşinin harçlık bıraktığını belirtmektedir.

Tablo 29 : Kadının Harçlık Yoluyla Tasarruf Ettiği Geliri Harcama Şekli

Harcama Şekli	Sayı	Yüzde (%)
Evin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için harcarım	53	47,3
Çocuklarımla ihtiyaçları için harcarım	15	13,4
El işi ve çeyiz için harcarım	10	8,9
Altın, döviz, mark yaparım	7	6,3
Kendi özel ihtiyaçlarım için harcarım	4	3,6
Toplam	89	79,5

Öte yandan kent yaşamında kadın, eşinin bıraktığı harçlığı genellikle bankaya yatırmakta ya da altın, mark, dolar günlerine katılarak elindeki parasını döviz haline getirmektedir. Tablo-29'a bakıldığında ise, eşi tarafından harçlık bırakılan gecekondulu kadınlarının ancak %6.3'ü elindeki harçlığını altın, mark veya döviz yapmaktadır. Bunda ailenin sosyo-ekonomik durumunun çok düşük düzeyde olmasının büyük etkisi vardır. Buna paralel olarak kadınlar kendi geleceğinden çok çocuklarının geleceğini düşünerek ellerinde bulunan parayı, çocuğu okuyorsa çocuğunun okul ihtiyaçları için, okumuyorsa çocuğunun-özellikle kız çocuğunun-çeyizini temin etmek için harcamaktadır.

3.5.2.Sosyo-Kültürel Yaşam ve Toplumsal Yapı

Kadının toplumsal statüsünün üç boyutu vardır; bu boyutlar a) İktidarın toplumsal örgütlenmesi, b) Kadının bedenini denetleyen ideolojik yaklaşım ve c) Toplumdaki cinsel işbölümü ve roller (Leaky, 1986 : 10 ; Abadan-Unat, 1998: 4).

Bu çerçevede, çocuk sahibi olma, çocukların yetiştirilmesi, ev içi davranış kalıpları, karı-koca arasındaki iletişim-etkileşim, ailede yetke dağılımı vb. gibi unsurlar kadının sosyal pozisyonunu belirlemede önemli değişkenler olmaktadır.

Diğer yandan bu değişkenler kırdan-kente göç eden kadının, statüsünü tespit etme amacıyla kullandığında daha da önem arz etmektedir. Zira, yerleşik kentliler tarafından “kentteki köylüler” olarak nitelendirilen ve gecekonduya yerleşen kır kökenli aileler kırdan kente göçle birlikte yeni bir yaşamla karşı karşıya kalmakta ve değişime tabi olmaktadır.

Araştırma örneklemini kapsamındaki gecekondulu kadınının yukarıda belirtilen değişkenler bakımından ne düzeyde olduğu ve göçle birlikte kente uyum gösterip göstermediği, bu kısımda incelenmiş ve saptanan bulgular tablolar halinde verilerek, analizi yapılmıştır.

3.5.2.1.Kente Gelme Nedeni ve Göçe İlişkin Kadının Tutumu

Köy ve kentin, yaşam tarzları, gelenek ve görenekleri, kültürleri, iş alanları, işbirliği veya işbölümü birbirinden farklıdır. Köyden şehire göç eden insanların önceki davranış ve alışkanlıklarının, örf ve adetlerinin kente göç ettikten sonra değişime uğradığı aşıkardır. Öte yandan köyden kente göç eden insanların kent yaşamından etkilenirken, kenti etkilediği ve kentleri köylüleştirildiğini belirten araştırmacılar da vardır.

Kent yaşantısından hem etkilenen hem de bu yaşantıyı ve kültürü etkileyen göçerlerin, etkilenme-etkileme sürecini belirleyen koşullardan birisi kente göç etme nedenleridir. Zira kente zorunlu göç neticesinde göç eden kişinin, kısa bir sürede kentlileşmesi veya kente intibak etmesi veyahut kentle bütünleşme hususunda olumlu tutum ve davranışlarda bulunması beklenilemeyeceği gibi; öğrenim gördürmek,

çocuklarına öğrenim gördürmek kendisinin veya ailesinin daha iyi yaşam koşullarına sahip olmasını sağlamak gibi amaçlarla kente göç eden kişinin de, kente intibak hususunda olumsuz tutum ve davranışlar içerisinde bulunması beklenilemez.

Köyden kente göç etmiş insanların kentleşmesi veya kentle bütünleşme sürecindeki tutum ve davranışları hakkında bir takım çıkarımlarda bulunabilmek için kente göç nedenlerini bilmek gereklidir. Bu amaçla, yapılan bu çalışmada, kadınların nereden ve niçin göçtükleri hususları araştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo-30 ve Tablo-31’de verilmiştir.

Tablo 30 : Göç Edilen Yer

Göç Edilen Yer	Sayı	Yüzde (%)
İl merkezi	29	25,9
İlçe merkezi	12	10,7
Köy	70	62,5
Yurt dışı	--	--
Doğma büyüme buralıyım	1	0,9
Başka...	--	--
Toplam	112	100

Tablo- 31’de de görüldüğü üzere oturulan mahalleye, kadınların %62.5’i köyden, %25.9’u kent merkezinden, %10.7’si ilçe merkezinden göç etmişlerdir.

Kadınlar buldukları mahalleye gelmelerinin en önemli nedeni olarak “köyde toprağımız ve kazanç getirecek işimiz yoktu” seçeneğini göstermiştir (%25.9). Bu mahalleye “evlendiği için” geldiğini söyleyen kadınların oranı %20.5 olup “iş bulma” seçeneği dışında ikinci en önemli nedendir. Evlendiği için şu anda oturdukları mahalleye gelen kadınların büyük çoğunluğu (%18.7-21kadın) köyden göç ederken; %0.9’u (1 kadın) ilçe merkezinden, %0.9’u (1 kadın) da kent merkezinden göç etmiştir. “Terör” nedeniyle köyden göç edenlerin oranı ise dağılımda üçüncü en önemli neden olarak yerini almaktadır. Kente terör nedeniyle göç edenlerin oranı %13.4’dür. Kente terör nedeniyle göç etme kriteri açısından Gökçe ve arkadaşlarının yaptığı çalışma (1993 : 133) ile Tatlıdil’in (1989 : 59) çalışmasında ortaya koyduğu bulgular, bu çalışmada elde edilen bulgularla karşılaştırıldığında bölgeler arası göç etme farklılığının olduğu görülmektedir. Zira, Gökçe ve arkadaşlarının gecekondulu aileler üzerinde yaptığı çalışma, beş bölgeyi kapsamakla birlikte, Ankara, İstanbul, İzmir gibi Batı

Anadolu ve çevresinde göç etmeye terörün herhangi bir etkisinin olmadığını saptamıştır. Yine, Tatlıdil'in, Kayseri'de yaptığı çalışmada, "terör" değişkeni göç nedenleri arasında yer almamaktadır. Bu bakımdan, bu çalışmada elde edilen bulgular bölgenin tanınması ve farklı bir önem taşıması yönüyle önemlidir (Tablo-31).

Tablo 31 : Karşıyaka Mahallesine Göç Etme Nedenleri

Göç Etme Nedenleri	Sayı	Yüzde (%)
Çocukları okutmak için geldik	6	5,4
Köyde toprağımız ve kazanç getirecek bir işimiz yoktu	29	25,9
Terör nedeniyle göçtük.	15	13,4
Köyümüz baraj altında kaldı.	1	,9
Depremde evimiz yıkıldı bu nedenle bu mahalleye göçtük	2	1,8
Kan davası nedeniyle göçtük	3	2,7
Akrabalarımız bu mahalleye göçmüştü.	6	5,4
Kocamın iş yerine yakın	12	10,7
Eşim bu mahallede oturuyordu, evlenince geldim	23	20,5
Öteki mahallede kiralar daha fazlaydı	14	12,5
Toplam	111	99,1

Öte yandan, "Öteki mahallede kiralar daha fazlaydı" seçeneği göç nedenleri arasında dağılımda dördüncü en önemli nedendir. Aynı zamanda bu seçenek köyden-kente göç kriteri dışında kalıp, kent içi hareketliliğe örnek teşkil etmektedir. Buna paralel olarak göç etme nedenleri arasında "kocamın iş yerine yakın olmak için geldik" seçeneğinin sıralamada beşinci önemli neden olması; köyden kente, ya da çeşitli nedenlerle ilçe veya kent merkezinden bu mahalleye göç etmede "ekonomik nedenlerin" en önemli neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kriter açısından elde ettiğimiz bulgular, gerek DPT'nin üç büyük ilde yaptığı çalışmadan elde ettiği bulgularla (1991: 43) gerekse de Gökçe (1991: 43) ve Tatlıdil'in (1989 : 59) çalışmalarında ortaya koydukları sonuçlarla örtüşmektedir.

"Akraba ve hemşehriye yakın olmak" için göç edenlerin oranı %5.4 olup, azınsanmayacak seviyededir. Yapılan gözlem ve görüşmeler esnasında, gecekondulu kadınların gecekondulu mahallesini oluşturan sokakları, "Muş-Vartoluların Sokağı", "Tuncelilerin Sokağı", "Bingöllülerin Sokağı", "Elazığ-Paluluların Sokağı" gibi

sınıflandırmaya tabi tutmaları köyden kente göçte, akraba ve hemşehriliğin etkili olduğunu göstermektedir.

3.5.2.2.Köyle İlişki

Endüstri toplumları ile endüstriyel gelişimini tamamlamamış toplumlar arasında yapılan karşılaştırmalarda görülen en önemli farklılık, endüstriyel gelişimini tamamlamamış toplumlarda kır ile kent arasındaki toplumsal ve ekonomik ayrılaşmanın daha belirgin olduğu doğrultusundadır (Tatlıdil, 1989 : 103). Kırsal kesimden gelen göçmenlerin gecekondü nüfusunu oluşturması, bu nüfusun ilk etapta sosyal ve ekonomik ilişkiler açısından kente entegre olmasını engellemekte ve gecekondü ile köy arasındaki ilişkinin devam etmesini sağlamakta veya köy-gecekondü ilişkisinin kopma sürecini yavaşlatmaktadır. Kanımızca gecekondü ile köy arasındaki ilişkilerde, aile içi karar verme rolünü üstlenen ailenin reisi olan erkek olurken; verilen kararı hayata geçiren ve bu karardan doğacak sorumlulukları üzerine alan kadın olmaktadır. Zira, köy ile gecekondü nüfusunun birbiri ile olan münasebetleri, genelde günlük ve kışlık yiyeceklerin hazırlanması faaliyetine yöneliktir. Gecekondü aile reisi, inşaat işçiliği vb. gibi düşük statülü bir iş ortamında çalışıyor olsa da, yaz-kış çalışmak durumunda olduğu için, köydeki bu faaliyetleri yapma görevi evin hanımına veya kız çocuklarına kalmaktadır.

Gecekondü ile köy münasebetlerinin temelini sadece ekonomik ilişkiler oluşturmaz. Aynı zamanda akraba-hısımlık ilişkisi de önemli bir unsurdur. Tatlıdil'in, Kayseri'de yaptığı araştırmada, gecekondü hane başkanları, kendisinin ve ailesinin kentteki imkanları elverdikçe, köydeki akrabalarını ziyarete gittiklerini belirtmiştir. Tatlıdil, uzun tatillerin dışında dini bayram, ölüm, düğün ve doğum gibi özel günlerde köyünü ziyaret edenlerin ekonomik durumunun iyi ve kentte kalış süresinin görece kısa olduğunu belirtmektedir (Tatlıdil, 1989 : 104).

Tablo 32 : Köy İle Olan İlişkilerin Süresi

Köy İle Olan İlişkilerin Süresi	Sayı	Yüzde (%)
Hayır, köy ile ilişkim yok	61	54,5
Haftada bir kez	2	1,8
Ayda bir kez	1	,9
Ayda birkaç kez	1	,9
Yılda bir kez	14	12,5
Yılda birkaç kez	28	25,0
Başka ...	5	4,5
Toplam	112	100

Yapılan bu araştırmada, kadının köyle olan ilişkisi ile ilgili olarak elde edilen bulgular, Tablo-32’de görülmektedir. Tabloya göre kadınların yarısından fazlası (%54.5) köy ile herhangi bir ilişkinin olmadığını belirtmiştir. Bunun temelinde, köyde ekilecek toprakların olmaması, terör faaliyetinin olması ya da terör nedeniyle köylerin boşaltılması, köylerin baraj altında kalması, kan davasının olması, köyde akraba ve hısımın olmaması (Bkz.Tablo-31) gibi nedenler yer alabilir. Buna paralel olarak kentte kalış süresinin fazlalığı, kadının ikinci kuşak gecekondü nüfusuna dahil olması gibi faktörler de gecekondü-köy münasebetini engellemektedir.

Köy ile münasebetlerinin “yılda birkaç kez” olduğunu söyleyen kadınların oranı %25’dir ve dağılımda ikinci en önemli seçenektir. Bu seçeneğe yanıt veren 28 kadından 23’ü, köye, kışlık yiyecek hazırlamak üzere gittiğini belirtirken; 5’i ise bayram, düğün, ölüm gibi nedenlerden dolayı gittiğini belirtmiştir.

“Yılda bir kez” köye gittiğini söyleyen kadınların dağılımdaki oranı %12.5’dir ve bu seçeneğe olumlu yanıt veren kadınların tamamı köye, yazın tatil yapmak ve yakınlarını ziyaret etmek amacıyla gittiklerini ifade etmiştir. “Ayda bir” veya “Ayda birkaç kez” veyahut “Haftada bir kez” köye gittiğini belirten kadınlar, anne-baba ya da kayınvalide-kayınbaba ziyareti için gittiklerini söylerken, “Başka” seçeneğini tercih eden kadınlar ise ölüm, doğum, hastalık gibi acil durumlar olduğunda köye gittiklerini, aksi takdirde köyelerine hiç gitmediklerini söylemiştir.

Elde edilen bu bulgulara bakılarak, gecekondü kadınının köyden tamamen kopmamakla birlikte, köyle münasebet kurma hususunda kente özgü tutum ve davranışlarda bulunduğu söylenebilir.

3.5.2.3.Modern Kurumlardan Yararlanma

Kentle köy arasındaki en önemli farklılık, kentteki sosyal ve bürokratik teşkilatlardır. Bu teşkilatları kullanma oranı tabii olarak kentte köyden daha yoğundur. Türkiye’de gecekondulu vatandaş, bürokratik teşkilatları yeterince kullanamamaktadır (Heper, 1983).

Heper (1983 : 67), Yasa’nın bir araştırmasında “iş arayan gecekondulardan sadece bir kaçının İş ve İşçi Bulma Kurumu’ndan yararlandığını tespit ettiğini” belirtmektedir. Ancak köyden kente göç eden gecekondulu nüfusun kentsel örgütleri kullanma alışkanlıkları, kentte kalış süresinin uzamasıyla artış göstermektedir.

Tatlıldil’e göre kentte yaygın olarak yer alan adli kurum, sağlık kurumu, eğitim kurumu ve hizmet veren diğer sosyal yardım kurumları ile devlet kurumlarına başvuru ve bu kurumlarla olan ilişkilerin düzenlenmesi, kentsel sorunların çözümünde yaygın biçimde kullanılmamaktadır ve örgütsüz işlerde çalışan aileler özellikle sağlık kurumlarına, sosyal yardım ve bankacılık hizmetlerine daha az başvurmaktadır (Tatlıldil, 1989 : 107).

Gecekonduda kentsel örgütlerden yararlanma ya da herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna üye olmada, kadınlara nazaran erkeklerin daha fazla katılımının söz konusu olduğu, bu çalışmada elde edilen bulgulardan (Tablo-33, Tablo-34 ve Tablo-35) anlaşılmaktadır.

Tablo 33 : Resmi Kurumlara Başvurma Durumu / Eğitime Göre Dağılım

Kadının Eğitim Durumu	Resmi Kurumlara Başvurma Durumu					
		Kendisi başvurur	Eşi ile ya da bir yakınıyla başvurur	Eşi başvurur	Başka	Toplam
Okur-yazar değil	S	22	15	24	3	64
	%	34,4	23,4	37,5	4,7	100
Okur-yazar	S	4	2	4	1	11
	%	36,4	18,2	36,4	9,1	100
İlkokul mezunu	S	17	6	9	1	33
	%	51,5	18,2	27,3	3,0	100
Lise mezunu	S	--	--	1	--	1
	%	--	--	100	--	100
Üniversite mezunu	S	2	--	--	--	2
	%	100	--	--	--	100
Toplam	S	45	23	38	5	112
	%	40,5	20,7	34,2	4,5	100

Eğitim durumlarına göre, kadınların resmi kurumlara başvurma durumlarına ilişkin elde edilen bulguların yer aldığı Tablo-33'de de görüldüğü gibi, kadının eğitim seviyesi ile resmi kurumlardan yararlanma değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır. Okur-yazar olmayan kadınların sadece %34.4'ü resmi kurumlara başvururken; resmi kurumlara başvurma oranı okur-yazarlar için %36.4, ilkokul mezunları için %51.5 ve üniversite mezunları için %100 olmaktadır. Buna karşın, kadının eşi veya bir başkasıyla başvuru şeklinin eğitim değişkeniyle ters orantılı olarak azaldığı görülmektedir.

Tablo 34 : Kadının Resmi Kurumlara Başvurma Durumu / Doğum Yeriine Göre Dağılım

Doğum Yeri	Resmi Kurumlara Başvurma Durumu					
		Kendisi başvurur	Eşi ile ya da bir yakınıyla başvurur	Eşi başvurur	Başka	Toplam
Köy	S	34	18	33	5	90
	%	37,8	20,0	36,7	5,6	100
İlçe	S	3	1	4	--	8
	%	37,5	12,5	50,0	--	100
İl	S	8	4	2	--	14
	%	57,1	28,6	14,3	--	100
Toplam	S	45	23	38	5	112
	%	40,2	20,5	34,8	4,5	100

Doğum yeri değişkenine göre kadının resmi kurumlardan yararlanma şekli arasında kurulan çapraz ilişkide ise, köy doğumlu kadınlar ile kent (il) doğumlu kadınlar arasında önemli farklılığın olduğu görülmektedir. Resmi kurumlara tek başına başvurma oranı, köy doğumlu olan kadınlar için %37.8 iken, kent doğumlu kadınlar için %57.1 olmaktadır. (Tablo-34)

Kadınların herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna üye olup olmadığı hususuyla ilgili olarak sorulan “Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna üye misiniz?” sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı Tablo-35’de verilmiştir. Elde edilen verilere göre herhangi bir sosyal güvencesinin olduğunu belirten kadınların sayısı 54 olup, dağılım içerisindeki oranı %48.2’dir. Ancak bu oran, ailenin (aile resinin) herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna üye olma durumu ile ilgilidir. Yapılan görüşmelerde, 112 kadından sadece 7’sinin (%6.3), tek başına sosyal güvenlik kurumlarına üye olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 35 : Ailenin Herhangi Bir Sosyal Güvencesinin Olup–Olmadığı

Sosyal Güvence Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Evet	54	48,2
Hayır	58	51,8
Toplam	112	100

Gökçe ve arkadaşlarının Türkiye geneli gecekondular üzerine yaptığı çalışmada, kadının herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna üye olma oranı %28,4 olarak saptanmıştır (Gökçe, vd. 1993 : 339). Bu oranla, kendi yaptığımız çalışmadan elde ettiğimiz bulgular (%6,3), karşılaştırıldığında, bu çalışmadan elde edilen bulgular oldukça düşük seviyededir. Bunun temelinde bölgeler arası kentleşme ve gecekondulaşma olgusunun farklılığı olduğu gibi, gecekondulu kadınların kentlileşememe problemi de vardır.

Herhangi bir sosyal güvencesinin olduğunu belirten kadınların, “hangi sosyal güvenlik kuruluşuna üye olduğu” hususunda saptanan oranlar Tablo-36’da görülmektedir. Gecekondulu ailesinin ve kadınının en çok üyesi olduğu kurum, SSK (Sosyal Sigortalar Kurumu)’dır ve oranı %25’dir. Bunu sırasıyla Bağ-Kur (%10,7), Özel Sigorta Şirketleri (%5,4), Oyak (%4,5) ve Emekli Sandığı (%2,7) izlemektedir.

Tablo 36 : Ailenin Üye Olduğu Sosyal Güvenlik Kurumları

Sosyal Güv. Kurumunun Adı	Sayı	Yüzde (%)
Emekli Sandığı	3	2,7
S.S.K	28	25,0
Bağ-Kur	12	10,7
Oyak	5	4,5
Özel Sigorta	6	5,4
Başka	54	48,2
Toplam	--	--
	112	100

Öte yandan taksitli alış-veriş yapma, banka ve mağazalardan yararlanma hususları ile ilgili olarak yapılan görüşmelerle ilgili olarak şunlar söylenebilir: Gecekondulu ailesinde büyük mağazalardan ve marketlerden alış-veriş yapmaktan ziyade mahalle bakkalından ve mahalleye gelen seyyar satıcılardan alış-veriş yapma olgusu daha yaygındır. Yiyecek ve gıda ihtiyaçlarını bakkaldan, giyecek ihtiyaçlarını seyyar satıcıdan alan gecekondulu kadını, gerekirse taksitli ve veresiye alış-veriş yapabilmektedir.

Gecekondu kadınının, bankadan yararlanma durumuna bakıldığında, gecekondu kadınının bankalardan hemen hemen hiç yararlanmadığı görülmüştür. Yapılan görüşmelerde 112 kadından, 109'u hayatlarında hiç bankaya gitmediklerini belirtirken; geriye kalan 3'ü ise havale gönderme ve para çekme gibi işlemleri için bankalardan yararlandıklarını söylemiştir.

3.5.2.4.Kente ve Kent Yaşamına İlişkin Tutum ve Beklentiler

Köyden veya herhangi bir nedenle kent ile ilçe merkezinden gecekonduya göç eden kadınların, kente ve kent yaşamına ilişkin olumlu veya olumsuz tutumları; kendilerini köylü, gecekondu veya kentli olarak algılamaları; kent merkezine taşınma eğilimleri ve şu andaki kendi durumlarını tanımlamaları, gecekondu kadınının kente entegre olup-olmadığını ve kent yaşantısından beklentilerini göstermesi bakımından bu çalışmada ayrı bir öneme sahiptir. Zira gecekondu kadının kente ve kent yaşantısına entegre olması, onun için ayrı bir statü ve konum demektir.

Tablo 37 :“Şehirli olmak- Şehirli gibi davranmak ” Kavramları Hakkında, Kadının Düşünceleri

Kadının Değerlendirmesi	Sayı	Yüzde (%)
Köye kıyasla daha rahat olmak	49	43,8
Köyde iken daha rezildik şimdi daha düzenli ve temiziz	6	5,4
Daha kibar, nazik ve kültürlü, eğitilmiş olmak	30	26,8
İnsanlara karşı daha resmi ve kaba olunma	10	8,9
Daha özgür olunma ve açık giyinebilmek	13	11,6
Bana göre köylü ile şehirli olmak arasında fark yok	4	3,6
Toplam	112	100

Bu çalışmada, gecekondu kadınının, kente entegre olup olmadığını veya kendisini ne derecede kentli olarak gördüğünü tespit edebilmek amacıyla, “Şehirli olmak-Şehirli gibi davranmak kavramlarını, kendinizi göz önünde bulundurarak değerlendiriniz?” açık uçlu sorusu sorulmuş ve şu yanıtlar alınmıştır: Kadınların %43.8'i şehirli olmanın kendileri için, köye kıyasla daha rahat olma anlamını taşıdığını belirtirken; %26.8'i ise şehirli olmanın ve şehirli gibi davranmanın “daha kibar, nazik, kültürlü ve eğitilmiş olmak” anlamına geldiğini belirtmiştir. (Tablo-37)

Bununla birlikte “Sizce köy hayatı mı, yoksa şehir hayatı mı daha iyidir? Neden?” sorusuna, gecekondulu kadınlarının 3/4’ü, “şehir hayatı daha iyidir” dedikleri saptanmıştır. (Tablo-38)

Tablo 38: Kadının Köy ve Şehir Hayatına Yaklaşımı

Kadının Yaklaşımı	Sayı	Yüzde (%)
Köy hayatı daha iyidir	28	25,0
Şehir hayatı daha iyidir	84	75,0
Toplam	112	100

Atay’ın yaptığı çalışmada (1985 : 194) hane halkı başkanlarının %68.7’sinin “Köy hayatı daha iyidir” seçeneğini tercih ederken; bu çalışmada kadınların %75’inin “Kent hayatı daha iyidir” seçeneğine olumlu yanıt vermeleri, gecekondulu kadın ile gecekondulu erkek arasında kent ve kent yaşamına ilişkin yaklaşım farkı olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın temelinde erkeklerin tek başına ev geçindirme zorunluluğunun olması ve kentteki hayat pahalılığı gibi problemler yatmaktadır. Öte yandan kadınlar, köyde tarlada çalışmak, hayvanlara ve çocuklara bakmak, kenttekenden çok daha ağır ev işlerini yapmak demek olan köy yaşantısını istememekte (Erman, 1998 : 94) ve köy yaşamının kendisine yükleyeceği ağır yükümlülüğü ve zor çalışma şartlarını bilerek, köy-şehir hayatı yaklaşımı çerçevesinde “Köyde iken daha rezildik, şimdiki yaşamımızda ise daha düzenli ve temiziz-%5.4”(Tablo-37), “Köyde işler çoktu ve ağırdı, şimdi tarla-bostan, bahçe işi yok, ev işi yapıp oturuyoruz” (Tablo-38) demişlerdir.

Gecekondulu kadınlarının, Kente gelmeden önceki durumları ile şimdiki durumlarının bir karşılaştırma yapmaları istendiğinde, şimdiki durumları ile ilgili olarak %42.9’unun iyi, %25.9’unun daha iyi ve %16.1’inin de çok daha iyi dedikleri saptanmıştır. (Tablo-39)

Tablo 39:Kadının Şehre Gelmeden Önceki Durumu İle Şimdiki Durumunun Karşılaştırılması

Kadının Karşılaştırması	Sayı	Yüzde (%)
Kent çok daha iyi	18	16,1
Kent daha iyi	29	25,9
Kent iyi	48	42,9
Kent kötü	14	12,5
Kent oldukça kötü	1	,9
Kent çok kötü	2	1,8
Toplam	112	100

Köydeki durumları ile şimdiki durumları arasında bir değerlendirme yaparak, kentteki durumlarının ya kötü, ya oldukça kötü veyahut çok kötü olduğunu belirten kadınlar, kendilerinin herhangi bir işte çalışmadıkları gibi eşlerinin niteliksiz işçi olması nedeniyle sürekli iş değiştirdiğini, bu durumun ekonomik yaşamlarını sıkıntıya soktuğunu söylemiştir.

“Kentli, gecekondulu, köylü kadını tiplerinden hangisine dahil olmak istersiniz? Neden?” açık uçlu sorusuna ise, kadınların %58’i kentli kadın; %24.1’i gecekondulu kadın ve %17.9’u da köylü kadın olmak istediğini belirtmiştir.(Tablo-40).

Tablo 40 : Kadının “Kentli, Gecekondulu, Köylü” Kadın Tipleri Hakkındaki Tercihi

Kadının Tercihi	Sayı	Yüzde (%)
Kentli kadın olmak isterdim...	65	58,0
Gecekondulu kadın olmak isterdim...	27	24,1
Köylü kadın olmak isterdim...	20	17,9
Toplam	112	100

“Köylü kadın olmayı isterdim” diyen kadınlar, eşlerinin niteliksiz işçi olması ya da iyi bir işi olmaması nedeniyle ekonomik sıkıntı çektiklerini belirterek, “hiç olmazsa köyde olsam ben çalışırım” diyerek köylü kadın olmayı istediğini belirtmiştir.

Köyde yaşamayı tercih eden, köydeki durumun şu andaki durumuna göre daha iyi olduğunu belirten ya da “Köylü kadın olmak isterdim” diyen kadınların, köy hakkındaki bu yargılarında ekonomik kriterlerin yanı sıra kadınların yaş ortalamaları da kanımızca etkili olmaktadır.

Nitekim yapılan görüşmelerde, birinci kuşak göçmen kadınları oluşturan ve yaşları 51 yaş ve daha üstü yaş grubunda olan gecekondü kadınları, kent yaşamına alışamadıklarını ve kendilerini kentli olarak görmediklerini ancak köylü olarak da görmediklerini belirterek, durumlarını “iki arada bir derede kaldık” şeklinde özetlemişlerdir. Bu durumlarına karşın, öğrenim düzeylerinin oldukça düşük seviyede olduğunu belirten birinci kuşak gecekondü kadını, kentteki insanların özellikle kendilerine karşı, resmi ve kaba davrandıklarını ve kendilerinin bu insanlar tarafından hor görüldüğünü belirterek, “Bu durumda olmaksızın köyde yaşamak daha iyidir” demektedirler.

Tablo-41: Kadının Oturduğu Mahalleden Taşınma Fikri / Eğitime Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Eğitim Farklılığı			Toplam
		Evet	Hayır	
Okur-yazar değil	S	21	44	65
	%	32,3	67,7	100
Okur-yazar	S	7	4	11
	%	63,6	36,4	100
İlkokul mezun	S	15	18	33
	%	45,5	54,5	100
Lise mezunu	S	1	--	1
	%	100	--	100
Üniversite mezunu	S	2	--	2
	%	100	--	100
Toplam	S	46	66	112
	%	41,1	58,9	100

Öğrenim durumu kadınların, sadece köye tekrar göç etmek arzularını etkileyen faktör değildir. Öğrenim durumu, aynı zamanda kadının gecekondüdan, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu daha iyi seviyede olan kent merkezine veya bu durumdaki mahallelere taşınma arzusunda da etkili olmaktadır. Tablo-41’de de görüldüğü üzere kadınların öğrenim düzeyleri yükseldikçe kent merkezine taşınma

istekleri artış göstermektedir. Okur-yazar olmayan kadınların %32.3'ü kent merkezine veya daha iyi bir mahalleye taşınmak isterken; okur-yazar olan kadınlar için bu oran %63.6 ve lise üniversite mezunları için %100 olmaktadır.

3.5.2.5.Çocuk Sahibi Olma ve Aile Planlaması

Türkiye’de pederşahi aile geleneğinin yaygın olması, aile içi kararlarda, erkeğe mutlak bir yetki genişliği vermektedir. Erkeğe tanınan bu yetki, özellikle çocuk sahibi olma ve aile planlaması konusunda etkisini göstermektedir.

Kırsal yörelerde çok çocukluluk hakim olmakla birlikte, planlı aile yapısının varlığından söz edilemez. Zira planlı aile fikrinin kabul edilmesi, ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşantısının gelişmişliğiyle ilgilidir. Kırsal yörelerdeki aile yapısı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik düzey bakımından oldukça düşüktür. Buna karşın sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan kent ailesinin yapısı, kırsal oranla oldukça üstündür.

Planlı aile yapısı ve çocuk sayısının sınırlı tutulması, ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumuyla ilgili olduğu gibi, kadının ailedeki konumu ve bilinçli olması ile de ilgilidir. Aile içerisindeki konumu ve bilinçli olma bakımından kent kadını kırsal kadından daha iyi durumdadır. Bu bağlamda aile planlaması ve çocuk sahibi olma hususu gecekondudaki kadının statüsünü belirlemede bir ölçüt olarak kullanılabilir.

Tablo 42: Kadının Aile Planlamasına İlişkin Tutumu / Doğum Yerine Göre Dağılım

Doğum Yeri	Kadının Aile Planlamasına İlişkin Tutumu			
		Olumlu	Olumsuz	Toplam
Köy	S	69	21	90
	%	76,7	23,3	100
İlçe	S	8	--	8
	%	100	--	100
İl	S	12	2	14
	%	85,7	14,3	100
Toplam	S	89	23	112
	%	79,5	20,5	100

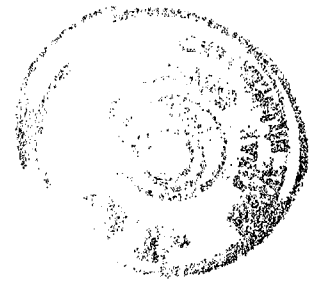
Aile planlaması ve çocuk sahibi olma hususunda, gecekondü kadınının, aile içerisinde konumunun ne düzeyde olduğu ya da bilinç sahibi olup olmadığına ilişkin olarak Tablo-42, Tablo-43 ve Tablo-44'e bakılarak bir yargıya varılabilir.

Tablo 43: Kadının Aile Planlamasına Bakış Açısı / Eğitime Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Kadının Aile Planlamasına İlişkin Tutumu			Toplam
		Olumlu	Olumsuz	
Okur – yazar değil	S	49	16	65
	%	75,4	24,6	100
Okur-yazar	S	11	--	11
	%	100	--	100
İlkokul mezunu	S	26	7	33
	%	78,8	21,2	100
Lise mezunu	S	1	--	1
	%	100	--	100
Üniversite mezunu	S	2	--	2
	%	100	--	100
Toplam	S	89	23	112
	%	79,5	20,5	100

“Aile planlaması konusuna yaklaşımınız nasıldır?” şeklindeki soruya, gecekondü kadınlarının %79.5'i aile planlamasını olumlu bir uygulama olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Tablo-42). Aile planlamasını olumlu bir uygulama olarak kabul eden kadınların içerisinde %76.7'si köy doğumlu iken; %85.7'si il doğumludur. Buna göre doğum yeri kent merkezi olan kadınların, köy doğumlu kadınlara oranla aile planlamasına olumlu yaklaştıkları söylenebileceği gibi, genel dağılıma bakılarak gecekondü kadınlarının 3/4'den fazlasının aile planlamasına olumlu yaklaşım göstererek, kente özgü tutum ve davranışlarda buldukları da ifade edilebilir.

Aile planlamasını olumlu bir faaliyet olarak nitelendiren kadınların öğrenim düzeylerine bakılacak olursa, kadınların öğrenim düzeyleri yükseldikçe, aile planlamasına olumlu yaklaşımın da doğru orantılı olarak yükseldiği görülmektedir. (Tablo-43). Tabloda verilen dağılıma göre okur-yazar olmayan kadınlardan %75.4'ü, okur-yazar olanların %100'ü, ilkokul mezunu olanların %78.8'i, lise ve üniversite mezunlarının tamamı aile planlamasını olumlu bir faaliyet olarak nitelendirmektedir.

Tablo 44 : Kadının Doğum Kontrol Yöntemlerine Başvurma Durumu

Başvurma Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Evet	59	52,7
Hayır	51	45,5
Eşi ölmüş	2	1,8
Toplam	112	100

Kadının aile planlamasına olumlu yaklaşım göstermesine rağmen, bu husustaki uygulamalara fazla müracaat etmedikleri görülmektedir. Tablo-44'den de görüleceği üzere, "Doğum kontrol yöntemlerine başvurur musunuz?" sorusuna kadınların %52.7'si evet cevabını vermiştir. Bu oran, Tablo-42 ya da Tablo-43'deki aile planlamasına olumlu yaklaşan kadınların oranı ile (%79.5) karşılaştırıldığında, oldukça düşük sayılır. Bunda kadının eğitim seviyesinin düşük olmasıyla birlikte, geleneksel yapının baskısında kalması ve ailesinin sosyo-kültürel durumunun düşük seviyede olması etkilidir.

3.5.2.6.Ev İçi Davranış Kalıpları ve Karı-Koca Arasındaki İletişim-Etkileşim

Ataerkil aile yapılarında bireylerin aile içindeki konumları ve birbirleri ile ilişkileri yaş ve cinsiyet ekseninde oluşan hiyerarşi içinde belirlenir (Kandiyoti, 1988). Bu bakımdan bireylerin cinsiyet rollerine ilişkin beklenti, tutum ve davranışları bu tür yapıların anlaşılmasında her zaman kriter olmuştur. Modernleşme diye tanımlanan toplumsal değişimin ise bir yandan ailede yaş ve cinsiyete dayalı hiyerarşilerin belirginliğini kaybetmesi; cinsiyete dayalı tanımların esnekleşip, bireyler arası rol dağılımının daha yumuşak kurallara bağlanması gibi dönüşümleri içerirken, diğer yandan da zaman zaman kadınların yeni yapılarda daha az etkin ve etkili konumlara gelmeleri, daha "özel alan" la sınırlandırılmış tutum ve davranışlar geliştirmeleri ve

statülerinin düşmesi gibi tezatlı sonuçlar ortaya çıkardığı bilinmektedir (Kandıyoti, 1974).

Kırsal yörelerden kente taşınan ailelerin yeni bir sosyal yapıyla yüz yüze kaldığı süreçte, değişimin kadının konumu açısından anlam ve sonuçlarının tespit edilip buna ilişkin olası değişme ve iyileştirme alanlarının geleneksel dayanışmanın çağdaş organizasyonlara dönüşümü amacına yönelik olarak değerlendirilmesi, bu araştırmada ailede bireyler arası ilişkiler ağırlıklı olarak cinsiyet grupları arasındaki rol ve yetke dağılımını incelemeyi gerekli kılmıştır. Bu amaçla “Karı-Koca Arasındaki İletişim-Etkileşim” ve “Ev İçi Davranış Kalıpları” konu başlığı adı altında cinsiyet rollerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 45 : Aile Reisinin Eşine Ev İşlerinde Yardımcı Olma Durumu

Yardımcı Olma Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Evet	31	27,7
Hayır	79	70,5
Toplam	110	98,2

Ailenin geçimini sağlamanın erkeğe ait bir görev olduğu görüşü üzerinde odaklanan gecekondulu kadınının, aile içi işbölümü konusu ile ilgili olarak “eşiniz ev işlerinde size yardımcı olur mu?” sorusuna verdiği yanıtların dağılımı Tablo-45’te yer almaktadır. “Ev işlerinde eşim yardım eder” diyen kadınların dağılım içerisindeki payı 1/4’den biraz fazladır. Kadınların yaklaşık 3/4’ü ise ev işlerinde eşinin yardımcı olmadığını söylemiştir. Bu sonucun ortaya koyduğu genel durum, ev işleriyle ilgili olarak kadın/erkek rollerinin belirgin bir şekilde farklılaşmış olduğu ve rol paylaşımının düşük düzeyde olduğudur. Yapılan görüşmelerde kadınların, yapılacak işleri, “kadın işi” ve “erkek işi” olarak ayırt etmeleri, rol paylaşımında etkili olan faktörlerden birisi olarak gösterilebilir.

Tablo 46 : Aile Reisinin Eşine Yardımcı Olduğu İşlerin Türü

İş Türü	Sayı	Yüzde (%)
Ütü yapar	3	2,7
Mutfak işlerinde yardımcı olur	10	8,9
Çocuğa bakar.	6	5,4
Temizlik işlerinde yardımcı olur	12	10,7
Toplam	31	27,7

Eşinin ev işlerinde kendisine yardım ettiğini belirten kadınların, “Eşiniz ne tür işlerde size yardımcı olur?” sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı Tablo-46’da verilmektedir. Buna göre kadınların %2.7’si ütü yapmada, %8.9’u mutfak işlerinde, %5.4’ü bebek bakımında, %10.7’si ise temizlik işlerinde, eşinin kendisine yardımcı olduğunu belirtmektedir. Buna karşın elektrik, telefon, su faturalarını ödeme işlerini erkekler %75.1 oranında yaparken; bu işleri kadınların sadece %9.8’i yapmaktadır (Tablo-47). Her iki tabloda elde edilen bulgulara bakılarak; gecekondü ailesinde, aile içi işbölümünün geleneksel rollere dayanmasına karşın, ne kır ailesindeki işbölümü yapısına, ne de kent aile yapısındaki aile içi işbölümü yapısına has bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 47:Çarşı İhtiyaçları – Faturaları Ödeme Durumu

Ödeyen Kişi	Sayı	Yüzde (%)
Ben	11	9,8
Çocuklarım	8	7,1
Eşim	84	75,1
Ailede kim müsait ise o...	9	8,0
Toplam	112	100

Karı-koca arasındaki iletişim-etkileşim bakımından kadının aile içerisinde söz sahibi olma yetkisini ya da kendine olan güvenini ölçmek amacıyla sorulan “Eşiniz sizi dövse ne yaparsınız?” sorusuna, gecekondü kadını %41.1’i kaderime razı olurum,

%32.1'i küserim, %12.5'i kocam beni hiç dövmez, %5.4'ü erkektir hakkıdır, cevabını vermiştir (Tablo-48). Polise, karakola başvururum diyen kadınların oranı sadece %1.8'dir.

Tablo 48 : Aile Reisinin Şiddete Başvurması Karşısında Kadının Bu Duruma Karşı Tutumu

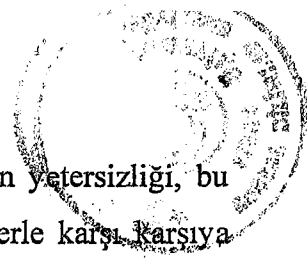
Tutum	Sayı	Yüzde (%)
Kocam beni hiç dövmez	14	12,5
Evi terk ederim	3	2,7
Küserim	36	32,1
Erkektir, hakkıdır	6	5,4
Kaderime razı olurum	43	38,4
Polise, karakola başvururum	2	1,8
Aileme şikayet ederim	1	,9
Kocamı ailesine şikayet ederim	2	1,8
Başka...	3	2,7
Toplam	110	98,2

Elde edilen bu bulgulara göre değer yargılarının kadın üzerinde büyük ölçüde etkisinin olduğu ve buna bağlı olarak kadının, kadercı yapıya sığındığı ve de “erkeğe bağımlılık” rolünü kabullendiğini söylemek yanlış olmaz.

3.5.2.7.Suçla İlişkin Tutum ve Davranışları

Kırdan kente yoğun ve düzensiz göçler ve bunun sonucunda ortaya çıkan “sağlıksız kentleşme” veya “anomik kentleşme”, şiddet hareketlerine ve suç oranlarının artmasına neden olabilmektedir. Gökçe'ye göre, “mafya ve terör örgütleri geçiş halindeki toplumlarda ya da gelişmekte olan toplumlarda özellikle toplumsal eşitsizlik bulunan ortamlarda kendini hissettirmektedir. Çünkü kendisini destekleyecek belli bir tabana ihtiyaçları vardır. Toplumsal eşitsizlikler bu tabanın büyümesine ve korunmasına olanak sağlar.

Kırdan kente göç, yani kentleşme oranının yüksek olduğu ülkemizde kır-kentler (gecekondu mahalleleri) bu eşitsizliğin yaygın olarak gördüğü ortamlardır. Kırdan kente büyük beklentilerle gelen yığınların, beklentilerine cevap verecek hizmeti

bulamaması ya da-eğitim, sağlık, iş ve güvenlik gibi- bu hizmetlerin yetersizliği, bu insanları, özellikle gençleri yani ikinci kuşağı yasal olmayan örgütlerle karşı karşıya getirir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sıkıntıları çerçevesinde bu tür örgütlenmeler kaçınılmazdır. Ülkemizde hızlı kentleşmenin doğurduğu sorunlar çerçevesinde önlemler alınmamıştır. Günümüzde, özellikle büyük kentlerimizi çevreleyen kır-kentlerde yaşayanların hemen hepsinde; altyapı sorunları, kamu hizmetlerinin eksikliği, işsizlik, çevreye uyum ve güvenlik gibi sorunlarla karşı karşıya kalan bireylerin akraba-hemşehri dayanışmasının ötesinde başvuracakları örgütlü bir yapıya ihtiyaçları vardır. Kendilerine rehberlik edecek, onları kente ve kent hizmetlerine alıştıracak kuruluşlar yoktur. Devletin yerine getirmesi gereken görevlerde boşluklar olması başka örgütlü yapıların devreye girmesine olanak vermektedir. Bu çerçevede, sokak mafyası (kent sokaklarının belirli gruplar tarafından park yeri olarak parsellenmesi), gecekondu mafyası (yeni gelenlere ev, arsa, ikinci elden inşaat malzemesi temini), terör mafyası (anarşik olayların pazarlanması); bürokrasi mafyası (iş bulma, atamalar, ihaleler vb.) gibi mafya çeşitleri toplumumuzda çok ciddi boyutlara varan toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Devlet otoritesini uygulayacak güçlerin etkinliklerinin azalması mafya çeşitlerinin artmasına ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır” (Gökçe, 1996: 9).

Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, tüm ülkelerde erkek suçlu oranları, kadın suçlu oranlarından yüksektir. Bunun nedenleri arasında kadınların annelik rolleri nedeniyle işledikleri basit suçların gözardı edilebilmesi, kadınların genel olarak daha az şiddet içeren suçları işlemeleri, kadınların olay yerinden daha kolay uzaklaşabilmeleri ve yakalanma olasılıklarının azlığı sayılabilir (İçli, 1998 : 149). Ülkemizdeki kadın suçluluğu oranları, sanayisini tamamlamış ülkelere oranla daha düşüktür. Zira, sanayileşmiş ülkelerde kadınların toplumsal rollerinde ortaya çıkan değişmeler, cinsiyet rolleri arasındaki farklılığı azaltarak kadın suçlarında nitelik değişmesine ve sayı artışına neden olmaktadır. Bu bağlamda, sanayileşmeye bağlı olarak köyden kente göçün ve kentleşmenin suç oranlarını artırdığı söylenebilir.

Yapılan bu araştırmada, kadınların suç işleme durumları incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Suç işleyen kadınların dağılımındaki oranı %8'dir (Tablo-49). Suç oranları öğrenim durumu değişkeni açısından ele alındığında, öğrenim durumu ile suç işleme arasında anlamlı ilişki kurulamamakla birlikte, suçluluğun en yüksek olduğu

grubun okur-yazar olmayan grup olduğu (%9.2) görülmektedir. Dağılımda ilkököl mezunu olan grubun suç işleme oranı ise %9.1'dir.

Tablo 49 : Kadının Suç İşleme Durumu / Eğitime Göre Dağılım

Kadının Eğitim Durumu	Suç İşleme Durumu			
		Evet	Hayır	Toplam
Okur-yazar değil	S	6	59	65
	%	9,2	90,8	100
Okur-yazar	S	--	11	11
	%	--	100	100
İlkokul mezunu	S	3	30	33
	%	9,1	90,9	100
Lise mezunu	S	--	1	1
	%	--	100	100
Üniversite mezunu	S	--	2	2
	%	--	100	100
Toplam	S	9	103	112
	%	8,0	92,0	100

Suç işleme oranları, doğum yeri değişkeni açısından ele alındığında ise ,doğum yeri kent (il) merkezi alanların; köy doğumlulardan daha çok suç işleme eğiliminde oldukları görülmektedir. Buna göre doğum yeri köy olan kadınların suç işleme oranı %7.8 iken, doğum yeri il (kent) merkezi olan kadınların suç işleme oranı %14.3'tür. (Tablo-50).

Tablo-50 : Kadının Suç İşleme Durumu / Doğum Yerine Göre Dağılım

Doğum Yeri	Suç İşleme Durumu			
		Evet	Hayır	Toplam
Köy	S	7	83	90
	%	7,8	92,2	100
İlçe	S	--	8	8
	%	--	100	100
İl	S	2	12	14
	%	14,3	85,7	100

Toplam	S	9	103	112
	%	8,0	92,0	100

Her iki tablodan elde edilen bulgulara bakıldığında, İçli'nin (1993 : 46) öğrenim durumu düşük seviyede olan kadınların daha çok suç işleme eğiliminde olabileceği yönündeki tespiti ile elde ettiğimiz bulguların paralellik gösterdiği; buna karşın suç işleme davranışının daha çok köy doğumlu ve köyden kente göç etmiş insanlar tarafından işlendiği tespiti ile örtüşmediği görülmektedir.

Kadınların işledikleri suçların niteliğine bakılacak olursa (Tablo-51), kadınların en çok işledikleri suç türünün, komşu ile kavga etme olduğu görülmektedir. Çocuğunun, komşusunun çocuğu ile kavga etmesine ya da kendisinin komşusu ile anlaşamamasına bağlı olarak komşusu ile kavga ettiğini belirten kadınların suç işleme oranları; diğer suçları işleyen kadınların oranından yüksektir (%5.3). İkinci sırada kuma ile kavga etme (%1.8), üçüncü sırada kocası ile kavga etme (%0.9) gelmektedir.

Tablo 51 : Kadının İşlediği Suçun Niteliği

Suçun Türü	Sayı	Yüzde (%)
Komşularla kavga etmişim	6	5,3
Kumam ile kavga etmişim	2	1,8
Kocam ile kavga etmişim	1	0,9
Toplam	9	8,0

Kadının, komşusu ile kavga etme sebebi olarak, çocuklarının kavga etmesini veya komşusu ile anlaşamamasını göstermesi iki tür yaklaşımda bulunmamızı kolaylaştırmaktadır:

Birincisi, kent yaşamında informal sosyal kontrolün yerini alan formal sosyal kontrol kişilerin, özellikle çocuk ve gençlerin kontrolünü zorlaştırmaktadır. Bu olumsuzluklar insanların suç işlemede etkili olabilmekte ve işlediği suçlardan ötürü geleneksel yaptırımların uygulanmasını çoğu kez imkansız hale getirmektedir (İçli, 1998 : 151).

İkinci bir yaklaşım ise, her ne kadar kırsal ile kentten farklılık gösterse de gecekondularda-kent yaşamında olduğu gibi- komşu ve çevre ile olan uyumun düşük seviyede olmasıdır. Kırsal yörelerde, aile içi değerler ile genel topluluk değerleri

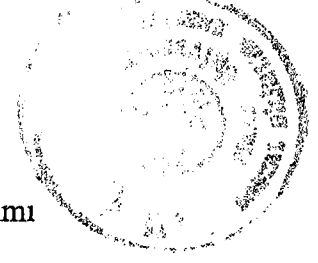
örtüştüğü için çevre ile uyum üst seviyededir. Bunun yanında kırdaki hanelerin birbiriyle akraba veya hısımlık seviyesinde olması, uyumsuzluğu azaltmaktadır. Gecekonduya her ne kadar akrabanın yakınına taşınma yoğunluğu fazla olsa bile, bu yoğunluk kırdaki kadar homojen bir yapıya sahip değildir.

3.5.2.8. Ailede Yetke Dağılımı: Kadının Tutum ve Davranışları

Geleneksel köy ailesinde kadının aile içindeki fonksiyonu çocuk yapma, eşlik etme ve iş görmedir. Ne erkek kadına, ne de kadın erkeğe “arkadaş” gözü ile bakar (Erdentuğ, 1972 : 31 ; Erdentuğ, 1991: 232). Bu ailede kadın hiç bir zaman kocasına karşı çıkamaz; kocasının, kendisi ve çocukları üzerindeki otoritesini kabullenmek zorundadır. Büyük satışlar, alış-verişler, çocukların evlendirilmesi gibi önemli konularda kararı erkek verir (Erdentuğ, 1972: 140 ; Erdentuğ, 1991: 233).

Kent ailesinde ise durum tamamen farklıdır. Ailede baba otoritesinin temsilciliği önemini kaybetmiş, aile içi tüm faaliyetler karı-koca tarafından birlikte karar verilerek yapılmaktadır (Kıray, 1984 : 72).

Kırdan ya da çeşitli nedenlerle kent merkezinden göç ederek gecekonduya yerleşen ailelerde aile içi yetke dağılımının incelenmesi, yukarıda belirtilen kriterlere uygunluk ya da farklılık gösterme ve kadının ailedeki karar verme yetkinliğinin saptanabilmesi açısından önemlidir. Bu amaçla, yapılan bu araştırmada kıyafet alımı, çocukların evliliği, kocaya danışılan hususlar konusunda kadının karar verme yetkisinin ne düzeyde olduğu araştırılmış ve elde edilen bulgulara, bu kısımda yer verilmiştir.

Tablo 52 : Kadının Kıyafet Alımı Ve Tercih / Yaşa Göre Dağılımı

	Kadının Kıyafet Alımı ve Tercih Durumu							Toplam
		Kendisi alır; geniş ve bol olmasına dikkat eder	Kendisi alır; gösterişli olmasına dikkat eder	Kendisi alır; yakışıyor olmasına dikkat eder	Eşi karar verir; beğendiğini alır	Geleneklere uygunluğa dikkat edilir	Başka (Herkes beğendiğini alır.)	
20 yaş ve aşağısı	S %	1 14,3	1 14,3	4 43,8	2 27,8	-- --	-- --	8 100
21-30 yaşları arası	S %	8 26,7	1 3,3	11 36,7	4 13,3	5 16,7	-- --	30 100
31-40 yaşları arası	S %	10 30,3	1 3,0	6 18,2	8 24,2	6 18,2	2 6,1	33 100
41-50 yaşları arası	S %	10 45,5	-- --	3 13,6	3 13,6	6 27,3	-- --	22 100
51 yaş ve daha yukarısı	S %	7 36,8	-- --	-- --	5 26,3	5 26,3	2 10,5	19 100
Toplam	S %	36 32,4	3 2,7	24 20,7	22 19,8	22 19,8	4 3,6	112 100

Tablo-52’de kadının giysi alımında karar verme yetkisinin kimde olduğu ile ilgili olarak elde edilen bulgular yer almaktadır. Tabloya göre kıyafet alımında kadının karar verme oranı, toplam %55.8 iken eşinin karar verme oranı %19.8’dir. “Başka” seçeneği içerisinde birlikte karar verdiklerini söyleyenlerin oranı ise %3.6’dır. Buna karşın “Kıyafet alırken neye dikkat edersiniz?” sorusuna kadınların verdikleri yanıtlara aynı tablodan bakılacak olursa şunlar söylenebilir: “Geniş ve bol alırım” seçeneğine yanıt veren kadınlar, dağılımda en yüksek orana sahiptir (%32.4). İkinci olarak, “Bana yakışıyor olmasına dikkat ederim” seçeneği gelmektedir (%20.7). Bunu “Geleneklere uygun olmasına dikkat ederim” (%19.8) ve “Eşim beğendiğini alır” seçenekleri takip etmektedir (%19.8).

Gecekondu kadınının kıyafet alımı ve tercih oranları yaş değişkeni açısından değerlendirildiğinde, kadınların yaş seviyelerinin artışına bağlı olarak, kıyafet tercih etmede dini ve geleneksel değerlerin etkisi altında oldukları görülmektedir.

“Hangi konuda veya konularda kocanızın fikirlerini alır, sözünü dinlersiniz?” şeklindeki soruya kadınların verdikleri cevaplara Tablo-53’te de bakılacak olursa, kadınların en çok alış-veriş meselelerinde eşlerine danıştıkları görülmektedir (%50.6). Bunu sırasıyla %48.4 bütün konularda, %30.8 akrabalarla ilişkilerde, %27.5 komşu, dini hususlar, çocuklar ile ilgili konularda, %25.3 oy verme davranışı ve siyasi konularda, %17.6 ev işlerine ilişkin konularda danışırım ve %1.1 hiçbir konuda danışmam seçenekleri izlemektedir.

Tablo 53 :Kadının Eşine Danıştığı Konular

Danışılan Konular	Sayı	Yüzde (%)
Hiçbir konuda danışmam	1	1,1
Bütün konularda danışırım.	44	48,4
Çocuklara ilişkin konularda ...	25	27,5
Ev işlerine ilişkin konularda ...	16	17,6
Alış-veriş meselelerinde ...	46	50,6
Dini konularda ...	25	27,5
Akrabalarla ilişkilerde ...	28	30,8
Komşularla ilişkilerde ...	25	27,5
Oy vermede, siyasi konularda	23	25,3
...		
Toplam	--	--

“Çocukların evliliklerinde karar sahibi kimdir?” sorusuna verilen yanıtların dağılımı ise Tablo-12’de (Bkz : syf. 46) verilmiştir. Buna göre ben karar veririm diyen kadınların oranı %1.8 iken, babası karar verir diyenlerin oranı %10.7, ve eşim ve ben diyenlerin oranı yine %10.7’dir. Kadınların 2/4’ü bu husustaki son kararı çocukların kendisinin verdiğini söylemiştir.

Gerek Tablo-52 ve Tablo-53’ten gerekse de Tablo-12’den elde edilen bulgulara bakılarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa şunlar söylenebilir:

Karı-kocanın birlikte karar verme olgusuyla ilgili olarak elde edilen bu oranlar, kentle bütünleşme ve kadının statüsünün yükselmesi açısından kayda değer bir ölçüttür. Karı-koca arasındaki ilişkilerde, yetki ve sorumlulukların karı-koca arasındaki paylaşılmasıyla oluşan bu yumuşamaya karşın, ailede yetke sahibi olarak erkek

öncelliğini korumaktadır. Bunda kadın ve erkeğin cinsel rollerini ilgilendiren değer yargılarının etkisini sürdürmesinin rolü vardır.

3.5.2.9. Değişime İlişkin Eğilimleri

Toplumsal varlıkların değişme eğilimlerinin belirlenmesi için, içinde bulunduğu ortamın bilinmesi ve bu ortamın zaman içerisinde geçirdiği değişimin iyi tespit edilmesi gerekir.

Gecekondu bölgelerine kırdan veya herhangi bir nedenle kent ve ilçe merkezinden göç eden insanlar, sosyal, ekonomik ve kültürel çevre değişkenleri çerçevesinde değişime uğramaktadır. Ancak bu değişim süreci şartlara göre oldukça yavaş ya da hızlı olabilmektedir. Farklı bir fiziki çevre ve sosyal şartlarla karşı karşıya kalan gecekondu insanların değişimi kabullenmeleri cinsiyetlerine göre değişebilmektedir. Zira kadına kıyasla erkek, kentin çalışma ortamına girmiş olması, öğrenim düzeyinin yüksek olması gibi faktörlere bağlı olarak, değişme daha çabuk ayak uydurabilmekte ve kent yaşamına entegre olabilmektedir. Buna karşın kadının herhangi bir mesleğinin olmaması, öğrenim düzeyinin oldukça düşük olması ve toplumdaki değerler ve sosyal normların kadını belirli geleneksel tutum ve davranışlar kalıbında kalmaya zorunlu kılması gibi faktörler, gecekondu kadınının değişim sürecinde kente uyum göstermesinde daha yavaş hareket etmesine yol açmaktadır.

Bu kısımda, gecekondu kadınının kente ve kent ortamına ne derecede uyum sağladığı veya değişime uğradığını tespit edebilmek amacıyla, örneklem kapsamındaki gecekondu kadınlarına, “Karı-koca arasındaki eşitlik”, “Çocukların serbestliği”, “Çalışma yaşamı”, “Ailenin yapısal bütünlüğü” gibi belirli kriterler hakkında kendi kurdukları aile ile anne-baba aileleri arasında bir karşılaştırma yapmaları istenmiş ve elde edilen bulgular aşağıda sunulan başlıklar altında verilmiştir.

a-Eşler Arasındaki Eşitlik

Kadının, büyümüş olduğu aile, (anne-baba ailesi) ile kendi kurmuş olduğu aile arasında; karı-koca eşitliğini karşılaştırması istenmiş ve elde edilen bulgular Tablo-54'de verilmiştir.

Tablo 54 : Kadının Büyümüş Olduğu Aile (Anne-Baba Ailesi) İle Kendi Kurmuş Olduğu Aile Arasında; Karı – Koca Eşitliğini Karşılaştırması

Kadının Karşılaştırması	Sayı	Yüzde (%)
Fark yok	33	29,5
Büyüdüğüm ailede daha çok eşitlik var	22	19,6
Kendi kurmuş olduğum ailede daha çok eşitlik var	51	45,5
Başka...	4	3,4
Toplam	110	98,26

Karı-koca arasındaki eşitlik bakımından anne-baba ailesi ile kendi kurduğu aileyi karşılaştıran kadınların %29.5'i arada fark olmadığını belirtirken; %45.5'i kendi kurmuş olduğu ailede eşler arası eşitliğe daha çok önem verildiğini belirtmiştir. "Başka" seçeneğini tercih eden kadınların, kendileri küçükken annesinin, veya babasının veyahut her ikisinin ölmeleri nedeniyle bu hususta herhangi bir fikir geliştiremedikleri tespit edilmiştir.

b-Çocukların Eşitliği ve Ailede Çocuk Sayısı

Çocukların eşit eğitim alma ve karar verme özgürlüğü bakımından, kendi kurmuş olduğu aile ile anne-baba ailesini karşılaştıran kadınların %45.5'i, kendi kurdukları ailede daha serbest ve eşitlikçi yapının olduğunu; %29.5'i her iki ailede de farklılık olmadığını; %19.6'sı çocukların, anne-baba ailesinde daha serbest olduğunu; %3,4'ü ise "Başka" seçeneği çerçevesinde çocuklarının olmadığını bu nedenle de herhangi bir karşılaştırma yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Elde edilen bulgulara

bakılarak, çocukların eşit eğitim alma ve karar verme özgürlüğü bakımından kadınların kente özgü tutum geliştirdiklerini söylemek yanlış olmaz.(Tablo-55)

Tablo 55 : Çocukların Eşit Eğitim Alma Ve Karar Verme Özgürlüğü Bakımından Kadının Anne-Baba Ailesi İle Kendi Kurmuş Olduğu Aileyi Karşılaştırması

Kadının Karşılaştırması	Sayı	Yüzde (%)
Fark yok	33	29,5
Anne-baba ailesinde çocuk daha özgürdü ve eşit eğitim alma hakkına sahipti	22	19,6
Kendi kurmuş olduğum ailede çocuk daha özgür ve eşit eğitim alma hakkına sahip	51	45,5
Başka...	4	3,6
Toplam	112	100

Kendi kurduğu aile ile anne-baba ailesini, çocuk sayısı değişkeni açısından değerlendiren kadınların verdikleri yanıtların dağılımı Tablo-56'da verilmiştir.

Tablo 56 : Çocuk Sayısı Bakımından ; Kadının Anne-Baba Ailesi İle Kendi Kurmuş Olduğu Ailenin Karşılaştırılması

Kadının Karşılaştırması	Sayı	Yüzde (%)
Fark yok	7	6,3
Anne- baba ailesinde daha çok çocuk vardı	76	67,9
Kendi kurmuş olduğum ailede daha çok çocuk var	20	17,9
Başka...	9	8,0
Toplam	112	100

Tablodan da görüldüğü üzere kadınların %67.9'u, anne-baba ailesinde çocuk sayısının, kendi kurmuş olduğu ailedeki çocuk sayısından daha fazla olduğunu belirtmiştir. Buna karşın, "kendi kurmuş olduğum ailede daha çok çocuk var" diyenlerin oranı %17.9'dur. "Başka" seçeneğine olumlu yanıt veren kadınlardan 4'ü çocuklarının olmadığı ve 5'i ise yeni evli olduğu gerekçesi ile bu hususta herhangi bir fikir geliştirememişlerdir.

Çocuk sayısı bakımından ortaya konulan bu bulgulara bakılarak, kadının ve eşinin çocuk yapma konusunda anne-babasına göre daha bilinçlendiği gibi bir eğilim oluşsa da Tablo-7'de (Bkz Syf : 41) elde edilen bulgular, bu hususta kadının kente özgü tutum ve davranışlar geliştirmedeğini göstermektedir. Ancak bu sonuçlar, kadının tutum ve davranışlarında hiç değişme olmadığı anlamı taşımaz.

c-Kadının Konumu

Öğrenim durumu, modern kurumlardan yararlanma, ailedeki yetke dağılımı, vb. gibi değişkenleri göz önünde bulundurarak kadının konumu açısından, kendi kurmuş olduğu aile ile anne-baba ailesini karşılaştırması istenen örneklem grubundaki gecekondulu kadınları, Tablo-57'de dağılımı verilen biçimlerde cevap vermişlerdir.

Tablo 57: Kadının Aile İçerisindeki Konumu Bakımından ; Anne- Baba Ailesi İle Kendi Kurmuş Olduğu Ailenin Karşılaştırılması

Kadının Karşılaştırması	Sayı	Yüzde (%)
Fark yok	28	25,0
Anne-baba ailesinde daha iyi bir konuma sahipti	18	16,1
Kendi kurmuş olduğum ailede kadın daha iyi bir konuma sahip	66	60,8
Başka...	--	--
Toplam	111	99,1

Tablodan da anlaşılacağı üzere kadınların yarısından fazlası (%60.8) kendi kurmuş oldukları ailede, kadının konumunun daha iyi olduğunu belirtmiştir. Her iki ailede de fark yok diyenlerin oranı ise 1/4 kadardır. Kadının aile içerisindeki konumu bakımından elde edilen bu edilen bu bulgular, kadının aile içerisindeki konumunun daha da iyileştiğini ifade etmektedir.

d-Kadının Çalışma Yaşamına Katılması

Örneklem grubunda yer alan gecekondü kadınlarına, “Kadının çalışma hayatına katılması bakımından; kendi kurmuş olduğunuz aile ile anne-baba ailenizi karşılaştırır mısınız?” sorusu sorulmuş ve Tablo-63’de verilen oranlarda cevap alınmıştır.

Tablo-58: Kadının Çalışma Hayatına Katılması Bakımından ; Anne-Baba Ailesi İle Kendi Kurmuş Olduğu Ailenin Karşılaştırılması

Kadının Karşılaştırması	Sayı	Yüzde (%)
Fark yok	90	80,4
Anne-baba ailesinde kadın çalışıyordu	7	6,3
Kendi kurmuş olduğum ailede kadın çalışıyordu	10	8,9
Başka...	3	2,7
Toplam	112	100

Kadınların %80.4’ü, kadının çalışma hayatına katılması bakımından kendi kurmuş oldukları aile ile anne-baba ailesi arasında bir fark olmadığını belirtmiştir. Bunun temelinde kadınların, üzerlerine düşen birinci rol olarak, evi ve çocuklarını görmesi yatmaktadır. Dağılıma bakıldığında kendi kurduğum ailede kadın çalışıyor diyenlerin oranı ise %8.9’dur. Buna karşın anne-baba ailesinde kadın çalışıyor diyenlerin oranı %6.3’dür. “Başka” seçeneğini tercih eden kadınlar ise kendileri küçük yaşta iken annelerinin ölmesi nedeniyle herhangi bir yorumda bulunamamıştır.

Örneklem grubundaki gecekondü kadınlarının %80.4’ü çalışma değişkeni açısından kendi kurduğu aile ile anne-baba ailesi arasında herhangi bir fark olmadığını belirtse de, özellikle kırsal yörelerden göç eden kadınların kendi kurduğu aile ile anne-baba ailesi arasında bir fark olduğu muhakkaktır. Zira kırdaki yaşamda, kadının görevi sadece evi ve çocukları değildir. Aynı zamanda tarla ve bahçe işlerinde kadın ücretsiz işgücünü oluşturmaktadır.

3.5.2.10.Boş Zamanları Değerlendirme ve Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma

Gecekondu kadınlarının boş zamanlarını değerlendirme biçimleri incelendiğinde kadınların %54.5'inin elişi yaptığı saptanmıştır. Bunu %18.8'lik bir oranla Televizyon izleme, %16.1'lik bir oranla komşu ve akrabaya gezmeye gitme, %7.1'lik bir oranla müzik dinleme faaliyetleri izlemektedir. "Başka" seçeneğini tercih eden 4 kadından 2'si hiç boş zamanlarının olmadığını, diğer 2'si ise ya uyuduklarını ya da Kur'an okuduklarını söylemişlerdir. (Tablo-59)

Tablo-59: Kadının Boş Zamanları Değerlendirme Durumu

Boş Zamanı Değerlendirme Şekli	Sayı	Yüzde (%)
Eliši yaparım	61	54,5
Televizyon izlerim	21	18,8
Müzik dinlerim	8	7,1
Komşu ve akrabalara gezmeye giderim	18	16,1
Başka...	4	3,6
Toplam	112	100

Gecekondu kadınının kitle iletişim araçlarından yararlanma durumuna ilişkin elde edilen bulgular Tablo-60'ta verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere gecekondu kadını iyi bir televizyon izleyicisi ve radyo dinleyicisidir (%49.1). Dergi okuyan hiç olmamakla birlikte, kitap ve gazete okuyan 1'er kadın vardır.

Tablo 60:Kadının Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma Durumu

Kitle İletişim Aracının Adı	Sayı	Yüzde (%)
Radyo	55	49,1
Televizyon	1	,9
Gazete	--	--
Dergi	1	,9
Kitap		
Toplam	112	100

Televizyon izleyen kadınların özellikle “Yerli Film” izledikleri saptanmıştır (%37.5). Bunu sırasıyla %30.4 ile “Haberler”, %12.5 “Başka seçeneği içerisinde Yarışma Programları”, %3.6 “Yabancı Film” ve %3.6 “Magazin Programları” izlemektedir. Tablo-61)

Tablo -61: Kadının Televizyon Programlarını İzleme Durumu

Programın Adı	Sayı	Yüzde (%)
Haberler	34	30,4
Belgesel	--	--
Reklamlar	--	--
Magazin Programları	4	3,6
Yerli filimler	42	37,5
Yabancı filimler	4	3,6
Başka...	14	12,5
Toplam	98	87,5

Yapılan görüşmelerde sözlü olarak sorulan “Yerli Filmler içerisinde en çok izledikleriniz hangileridir? ” sorusuna kadınların tamamına yakını “Deli Yürek”, “Baba Evi”, “Bizim Ev”, “İkinci Bahar” adlı filmleri daha çok izlediklerini söylemişlerdir. Kadınların televizyon programlarında sosyo-kültürel seviyesi yüksek programlara ilgi göstermemekle birlikte, genellikle arabesk kültürü olarak da adlandırabileceğimiz programlara daha çok ilgi gösterdikleri anlaşılmaktadır.

3.5.2.11.Oy Verme Davranışı

Bilindiği gibi siyasal katılımın en kolay ve yoğun şekilde sergilenen davranış biçimi, seçimlerde oy kullanmadır.

Örnekleme grubundaki gecekondulu kadınlarının siyasal katılımının ne düzeyde olduğunu ve oylarının yönünü belirlemek amacıyla, “Kadınların oy verme durumu” ve “Kadının aktif olarak siyasetle ilgilenmesi” hususlarına ilişkin olarak kadınlara “Son seçimlerde hangi partiye oy verdiniz?” sorusu ile “Size göre kadınlar aktif olarak siyasetle ilgilenmeli midir? Neden?” açık uçlu sorusu sorulmuş ve Tablo-62 ile Tablo-63’de verilen oranlarda yanıtlar alınmıştır.

Tablo-62 : Kadının Partilere Göre Oy Verme Durumu

Parti Adı	Sayı	Yüzde (%)
DSP	10	8,9
MHP	13	11,6
ANAP	8	7,1
FP	51	45,5
DYP	10	8,9
CHP	1	,9
BBP	1	,9
HADEP	10	8,9
Başka ...	8	7,1
Toplam	112	100

Tablo-62’de de görüldüğü üzere kadınlar merkez solu temsil eden DSP ve CHP’ye toplam %9.8 oranında oy vermişlerdir. Merkez sağı temsil eden DYP ve ANAP’ın oy oranları merkez soldan daha yüksektir. Tablodan da anlaşılacağı üzere DYP’nin oy oranı %8.9, ANAP’ın %7.1’dir.

Buna karşın dinci sağ olarak adlandırabilecek FP ve milliyetçi kesimde bariz bir oy yoğunluğu vardır. Milliyetçi sağı temsil eden MHP’nin oy oranı %11.6 iken, BBP’nin oy oranı %0.9’dur.

Dağılımda en büyük oy potansiyeline sahip olan parti, dinci sağın merkezi olarak gösterilen FP'dir. Örneklem grubundaki kadınların %45.5'i FP'ye oy verdiklerini söylemişlerdir. Gecekondu göçmenlerin özelliklerinden olan görelî yoksulluk ve ekonomik sorunlar üzerinde, FP'nin Hakça düzeni temsil eden "adil düzen" sloganının etkili olduğu söylenebilir. Yine FP'nin din popülizmi de çekim alanı oluşturmuştur.

Gecekondu göçmenlerin görelî yoksulluk ve ekonomik sorunlarını sloganlarında en iyi şekilde kullanmaya çalışan partilerden birisi de HADEP'dir. HADEP'e oy veren kadınların dağılımdaki oranı %8.9'dur. Örneklem grubundaki gecekondu kadınlarla yapılan görüşmeler esnasında, HADEP İl başkanlığında görevli olduğunu belirten kişilerin evlere un, çay, şeker, yağ gibi temel gıda maddeleri dağıttıklarının gözlemlenmesi bu yöndeki yargılarımızda etkili olmuştur.

Tablo-62'de yer alan "Başka" seçeneğine olumlu yanıt veren 8 kadın ise son seçimlerde çeşitli nedenlerden dolayı oy kullanamadıklarını belirtmişlerdir.

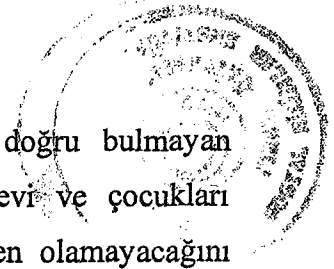
Tablo-63:Kadının Aktif Olarak Siyasetle İlgilenmesine; Kadının Bakış Tarzı

Kadın Siyasetle İlgilenmelidir	Sayı	Yüzde (%)
Evet...	63	56,3
Hayır...	49	43,7
Toplam	112	100

Tablo-63'te gecekondu kadınların "Kadının aktif olarak siyasetle ilgilenmesi hususuna olumlu ve olumsuz bakış açılarının oranları verilmiştir. Dağılıma göre kadınların %56.3'ü "Kadın aktif olarak siyasetle ilgilenmelidir" görüşüne katılırken; %43.7'si bu görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Kadının aktif olarak siyasetle ilgilenmesi gerektiğini belirten kadınlar, kadın ile erkek arasında herhangi bir fark olmadığını, hatta kadınların erkeklere kıyasla daha dikkatli ve çalışkan olduğunu belirterek, kadının bu özelliğini politika yaşamında daha iyi kullanabileceğine ve kadının siyasetle ilgilenebileceğine en iyi örneğin Tansu ÇİLLER olduğunu söylemişlerdir.

Buna karşın, kadının aktif olarak siyasetle ilgilenmesini doğru bulmayan kadınlar, bu görüşlerine gerekçe olarak, kadının asıl görevinin evi ve çocukları olduğunu ve kadınların erkekler kadar siyasette başarılı ve girişken olamayacağını göstermişlerdir.

IV.SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1.SONUÇ

Bu araştırma, Elazığ-Sivrice ve Elazığ-Bingöl yolu üzerinde yer alan ve Elazığ iline bağlı bir gecekondulu mahallesi olan, Karşıyaka Mahallesi, 112 gecekondulu kadını üzerinde yapılmıştır. Söz konusu mahalle çoğu iki ya da tek katlı evlerden oluşmakla birlikte, yer yer 1980'li yıllardaki Erzincan depreminden kurtulan depremzedeler için yapılmış, inşaat kalitesi oldukça düşük çok katlı apartman blokları da vardır. Araştırma örneklemini kapsamındaki kadınların göç ettikleri iller analiz edildiğinde, bu bölgeye Tunceli ili başta olmak üzere sırasıyla Bingöl, Muş/Varto, Elazığ/Palu, Diyarbakır, Bitlis ve Mersin illerinden yoğun olarak göç edildiği saptanmıştır.

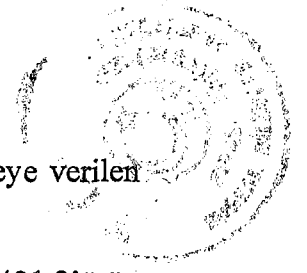
Konumuz açısından gecekondulu nüfusun analiz edilmesinde en önemli unsur, gecekondulu kadınının konumu (statüsü)dur. Bu çalışmada kadının konumu iki ana başlık çerçevesinde ele alınıp incelenmiştir. Kadının konumu ile ilgili olarak elde edilen bulgular ile varsayımlar arasındaki ilişkinin bir değerlendirmesi niteliğini taşıyan bu bölümde kadının konumu veya statüsü ile ilgili olarak çeşitli alt başlıklar altında şunlar söylenebilir.

4.1.1.Gecekonduda Yaşayan Kadını Tanıtıcı Demografik Bulgular

Kadınların yaşları incelendiğinde 19-72 yaşları arasında değişiklikleri görülmüştür. En büyük yoğunluk 31-40 yaş grubunda (%29.5) toplanmıştır. Kadınların kocalarının yaşları ise 21-77 arasında değişerek yine 31-40 yaş grubunda yoğunlaşmaktadır.

Doğum yeri değişkeni açısından değerlendirildiğinde kadınların tamamına yakınının köy doğumlu olduğu anlaşılmıştır. Kadınların yaşları ile doğum yerleri karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişkinin doğduğu saptanmıştır. Zira orta yaş ve yaşlı nüfusun büyük bir kısmı köy doğumlu, genç nüfusun diğer yaş gruplarına kıyasla daha fazla bir kısmı ilçe ve il doğumludur.

Araştırma örneklemini oluşturan 112 kadından; 105'i evli (%93.8), 2'si eşi ölmüş (dul), 4'ü ikinci evliliğini yapan ve 1 kadın da çift evlidir. İkinci evliliğini yapan kadınların ilk kocaları ölmüştür. Kadınlar arasında boşananlara rastlanmaması ve evli

olanların büyük bir kısmının evliliklerini bir kez yapması, gecekonduda aileye verilen önemi ve geleneksel değer ve tutumların sürdürüldüğünü göstermektedir.

Kadınların %93.7'si çocuk sahibidir. Kadınların %25'i bir veya iki, %31.3'ü üç veya dört çocukları olduğu görülmüştür. Genel olarak çocuk sayısı ortalaması 4.017dir. Ancak bir çocuklu ailelerin ve hiç çocuğu olmayan veyahut da yeni evlilerin ilerde çocukları olacağı düşünülürse çocuk sayısı ortalaması 5 civarında bir ortalama isabet edecektir. Çocuk sayısı bakımından elde edilen bu ortalama kıra yakın bir orandır. 112 kadın 214'ü kız, 236'sı erkek çocuk sayısına sahip olmakla birlikte, kadınların erkek çocuk ortalamaları, kız çocuk ortalamasından fazladır.

Gecekondulu kadınların ve kent yaşamına ne derecede uyum sağladığının anlaşılabilmesinde, kadının dini tutum ve mezhep durumunun araştırılması önemli görülmüştür. Kadınların dini ibadetlerden en yoğun olarak yaptıkları ibadet türü oruç tutma, ibadetidir (%60.4). Namaz kılma ibadeti, oruç tutma ibadetinden en çok yapılan ibadet türüdür ve kadınların %44.8'i namaz kılmaktadır. Dayanışmanın ve birbirine karşı güven duygusunun gelişmesinde etkili olan faktörlerden biridir.

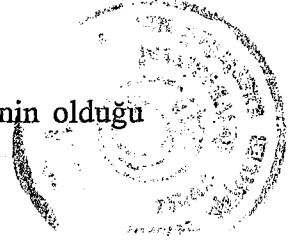
Ailelerin büyük bir çoğunluğu çekirdek ailedir. Ortalama aile büyüklüğü 5.50'dir. Bu ortalama, Türkiye ortalamasının üstündedir. DPT'nin 1991 verilerine göre Türkiye'de ortalama aile büyüklüğü kırsal bölgelerde 5.57, büyük kentlerde 4.61'dir,. Buna göre gecekondulu ailesi, aile büyüklüğü bakımından kırsal bölgelere daha yakın, büyük kentlere göre oldukça uzak bir yapıya ve orana sahiptir.

Yapılan araştırmada gecekondulu kadınlarının %7.1'inin kuması vardır. Üzerlerine kuma gelmesi karşısında kadınların tepkisi, kadercilikte olmaktadır.

Kadınların yarısından fazlası (%66.1) ailelerinin istediği ancak, kendilerinin de onayladığı kişilerle evlenmişlerdir. Yine kadınların yarısından fazlası, eşi ile arasında akrabalık ve hısımlığın olmadığını belirtmiştir. Evlenme konusunda ailelerin önemli bir baskısı olmadığı gözlenmektedir.

Gecekondulu kadınlarının %58'i okuma-yazma bilmemektedir. Okur-yazarların oranı %9.8, ilkokul mezunu olanların oranı ise %29.5'dir. Kadınların eğitim düzeyindeki düşüklük kadının görece olarak, köy doğumlu olması, ekonomik ve sosyal değerlerin baskısına bağlıdır. Çocukların eğitimi hususunda, kadınların yargılarının değiştiği görülmektedir. Kadınların 3/4'ü kız ve erkek çocuklarını cinsiyet farkı gözetmeksizin okutacaklarını belirtmiştir.

Kadınların öğrenim durumları ile yaşları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Kadınların yaşları ilerledikçe öğrenim düzeyleri düşmektedir.

4.1.2. Gecekonuda Yaşayan Kadının Statüsünü Tanıtıcı Bulgular

Gecekondu kadınının konumu, ekonomik ve sosyal yaşam olmak üzere, iki grupta ele alınmıştır.

1) Ekonomik Yaşam ve İşgücü Yapısına İlişkin Sonuçlar

Kadının ekonomik yaşamında ilk ele alınan çalışma yaşamı ile çalışmaya karşı tutum ve davranışlardır.

Kadınların %8'i çalışmaktadır. Bu kadınların tarla-bahçe işleri ve temizlik işlerinde çalıştıkları saptanmıştır. Kadınlar ev dışı herhangi bir işte çalışmalarında, kocalarının kararı ve geleneksel değerler büyük ölçüde etkilidir. Çalışmayan kadınların %33'ü kocaları izin vermediği için, %33.3'ü ise geleneklerine göre çalışmasının uygun olmayacağı için herhangi bir işte çalışmadıklarını belirtmiştir. Gecekondu kadını bu konuda ne düşünce ne de davranış açısından kente yakın değildir.

Gecekondu kadınlarının ev dışında çalışmamasına karşın ev içi üretimde önemli bir fonksiyonunun olduğu görülmüştür. Kadınların %86.6'sının yufka ekmek, %85.5'nin salça, %69.3'ünün örgü örme işlerini yaptığı saptanmıştır. Bu özelliği ile gecekondu kadınının, kıra yakın tutum ve davranışlarda bulunduğu söylenebilir.

Gecekondu kadınlarının ailenin harcamalarındaki payları incelendiğinde, kadınların %79.5'inin kocalarından harçlık aldıkları görülmüştür. Kadının harçlık yoluyla tasarruf ettiği geliri çoğunlukla evinin günlük ihtiyaçları için harcadığı görülmüştür. Bunun temelinde ailenin gelir durumunun düşük olması vardır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, kadının tam olarak kente özgü düşünce ve davranışlar geliştiremediği görülmektedir. Ancak kıra özgü tutum ve davranışlar içerisinde de değildir. Bu haliyle geçiş aşamasını yaşayan bir aile özelliğini korumaktadır.

2) Sosyo- Kültürel Yaşam ve Toplumsal Yapıya İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın amacı doğrultusunda gruplanan oturlan mahallede yaşama yılına göre, kadınların %7.1 1 yıl ve daha az süredir, %24.1'i 2-5 yıldır, %18.8'i 6-9 yıldır, %11.6'sı 10-13 yıldır ya da 22-25 yıldır ve %9.8'i 30 yıl ve daha fazla yıldır Karşıyaka mahallesinde yaşamaktadır.

Oturlan mahalleye kadınların %62.5'i köyden, %25.9'u kent merkezinden, %10.7'si ilçe merkezinden göç etmişlerdir.

Kadınların %25.9'u ekonomik nedenlerle söz konusu gecekodu mahallesine göç etmiştir. İkinci göç nedeni evlenmektir. Bu da kadınlar için bir bakıma statü yükselmesi olarak görülerek yapılmıştır. Kadınların %71.4'ü kente göçü onaylamıştır.

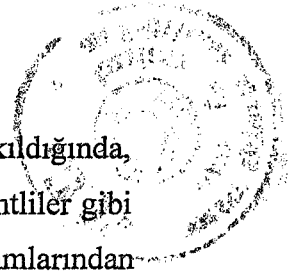
Kente göçen kadınların %5.4'ünün daha önce kente göçmüş akraba ve yakınlarına yakın olmak amacıyla göçtükleri görülmüştür.

Kadınların köy ile münasebetlerine bakıldığında, kadınların %54.5'inin köy ile ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Köy ile münasebeti olduğunu söyleyen kadınların %25'inin yılda birkaç kez köye gittiği anlaşılmaktadır. Köyle münasebeti olan kadınların büyük bir kısmı, kışlık yiyeceklerini hazırlamak amacıyla köye gitmektedir.

Akraba ve yakınlarını ziyaret etmek amacıyla ya da bayram, düğün, ölüm gibi önemli nedenlerle bağlı olarak köye gidip-gelen kadınlarda vardır.

Araştırma örneklemini oluşturan kadınların yarısından fazlasının köyle bağlantısını koparmasına karşın, kentteki sosyal güvenlik kurumuna %51.8'inin üye olmadığı görülmüştür. Gerek kadınların gerekse de kocalarının sosyo-ekonomik durum ve öğrenim düzeylerinin düşük seviyede olması, gecekodu ailesinin herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna üye olmasını engelleyen faktörlerdendir. Sosyal güvencenin olmamasında bir ikinci önemli neden, gecekodu kadınının veya kocasının, ya herhangi bir işte çalışmaması veyahut da sosyal güvencesi olmayan düşük statülü işlerde çalışmasıdır.

Kadınların modern örgütlerden ya da kuruluşlardan yararlanma durumlarına bakıldığında; kadınların öğrenim durumları ile resmi kurumlardan yararlanma durumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Zira okur-yazar olmayan kadınların sadece %34.4'ü resmi kurumlara başvururken, ilkökul mezunu olan kadınların %51.5'i ve üniversite mezunu olan kadınların %100'ü resmi kurumlara tek başına müracaat edip, yararlanabilmektedir.

Gecekondu kadınların kente ve kent yaşamına ilişkin tutumlarına bakıldığında, araştırma örneklemindeki kadınlar, hayat pahalılığından, yerleşik kentliler gibi yaşayamamaktan şikayet etmekle birlikte, köyle karşılaştırınca kentteki yaşamlarından memnun görünmektedirler. Öte yandan araştırmanın gösterdiği önemli bir nokta, genelde birinci kuşak göçmen kadın nüfusunun hissettikleri dışlanmışlık, itilmişlik duygusudur. Birçoğu kendilerini köylü olarak görmediklerini ancak kentli olarak da göremediklerini belirtmektedir.

Ayrıca, köy kökenli birinci kuşak göçmen kadınlar arasında kentteki ahlaki çöküntü konusunda gittikçe artan bir endişe mevcuttur. Bunun sonucunda kimi gecekondu kadınları daha tutucu değer ve davranışları benimsemekte ve “kent merkezinde yaşamaktansa köyde yaşamak benim için daha iyidir.” diyebilmektedirler.

Gecekondu kadının sosyo-kültürel yaşamıyla ilgili olarak ele alınan bir diğer önemli husus kadınların çocuk sahibi olmaya ilişkin olarak elde edilen bulgularda, aile başına düşen çocuk sayısı ortalama 4.01’dir. Araştırma verilerinden, ailelerin geleneksel çok çocukluluk özellikleri göstermeleri, göç eden ailelerin köy kökenli olmalarıyla açıklanabilir. Kırsal kesimde etkili normların ve geçerli sosyal ilişkilerin aileleri, çok çocuklu olma yönünde motive ettiği söylenebilir.

Çocuk sahibi olmada ve çocuk sayısı üzerinde etkili olan hususlardan birisi de ailenin ve kadının, aile planlaması ve doğum kontrol yöntemleri hakkındaki bilgisidir. Yapılan bu araştırmada kadınların %79.5’i aile planlamasına olumlu bulurken, etkili doğum kontrol yöntemlerini kullananların oranı %52.7’dir.

Çocuk sahibi olmaya ilişkin konularda kadınların kente özgü düşünce ve davranışlar içerisinde olduğu gözlenmektedir. Ancak bu hususta ailede, kocanın kararları ve geleneksel değerler kadın üzerinde birer baskı unsurudur.

Çocuk sahibi olma ile sosyo-demografik faktörler arasındaki ilişkiler incelendiğinde, kadının doğum yeri ve öğrenim düzeyi değişkenleri ile çocuk sahibi olmaya ilişkin kadının tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Doğum yeri köy olan kadınların %76.7’si aile planlamasını olumlu bir uygulama olarak görürken; kent doğumlu kadınlar için bu oran %85.7 olmaktadır. Kadının öğrenim durumu değişkeni açısından bakıldığında, kadının öğrenim düzeyi arttıkça aile planlamasını olumlu bulma ve doğum kontrol yöntemlerini kullanma oranı artmaktadır. Görüldüğü gibi sosyo-demografik faktörlerin çocuk sahibi olma ile ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Ailenin geçimini sağlamanın erkeğe ait bir görev olduğu görüşü üzerinde odaklanan gecekondulu kadınının %27.7'si ev işlerinde eşlerinin, kendilerine yardımcı olduğunu belirtmiştir. Erkeklerin en çok temizlik işlerinde eşlerine yardımcı olduğu görülmüştür (%10.7). Elde edilen bulgulardan, eşlerin ev işlerini paylaşma konusunda evde hala geleneksel bir işbölümünün olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan kadınların daha çok kıra özgü davranışlar içinde olduğu söylenebilir.

Ev dışında ise; erkekler en çok kadınlara giyecek alınması gibi alış-veriş meselelerinde birlikte davranma eğilimindedirler. Düşünceler açısından bakıldığında "evde kadın ve erkeğe ait roller farklıdır; erkek kadının, kadın da erkeğin işlerini yapmamalıdır." düşüncesi kadınlarda hakim olarak yerleşmiştir. Kadınların gerek düşünsel, gerekse davranış olarak kente özgü olan paylaşımcı bir rol dağılımı gerçekleştiremedikleri görülmektedir. Kadınların çoğunluğunun çalışmıyor olması ev işlerini paylaşmayı bir faktör de olamadığından bu konuda düşünce ve davranış değişimi de yavaş olacaktır.

Kadınların suç işleme oranları %8'dir. Kadının öğrenim düzeyi değişkeni ile suç işleme oranları arasında yakın bir ilişki görülmemekle birlikte, okur-yazar olmayan kadınların daha çok suç işledikleri anlaşılmaktadır. Diğer yandan bu konuda doğum yeri değişkeninin etkisi de saptanamamıştır. Zira doğum yeri değişkeninin etkisi de saptanamamıştır. Zira doğum yeri köy olan kadınların suç işleme oranı %7.8 iken, doğum yeri il merkezi (kent) olan kadınların suç işleme oranı %14.3'tür.

Kadınların işlediği suçların niteliğine bakıldığında kadınların en çok işledikleri suç türünün, çocuk yüzünden komşusu ile kavga etme olduğu görülmektedir (%5.3). Bunu kuma ile kavga etme (%1.8) ve kocası ile kavga etme (%0.9) izlemektedir. Kadınların annelik rolleri nedeniyle işledikleri basit suçların gözardı edilebilmesi, daha az şiddet içeren suç işlemleri ve olay yerinden daha çabuk uzaklaşabilmeleri vardır.

Araştırmada ele alınıp işlenen konulardan birisi de karı-koca arasındaki iletişim-etkileşimdir. Kadınların %48.4'ü bütün konularda, %50.6'sı alış-veriş meselelerinde, %27.5'i komşu, dini hususlar ve çocuklarla ilgili konularda, %25.3'ü oy verme davranışı ve siyasi konularda kocasına danışmaktadır.

Öte yandan karı-koca arasında anlaşmazlık olduğunda, kadınların pasif davranışlar içerisinde olduğu görülmektedir. Kadına yönelik şiddet azımsanmayacak derecededir. Kocasının şiddete başvurması karşısından kadınların büyük bir kısmı

kaderci davranmakta (%41.1), ya da sorunu ailesine aktarmaktadır. Kadınlar evde son sözün daima kocaya ait olacağı düşüncesindedir.

Bu bulgular, geleneksel ilişki ve etkileşim biçimlerinin hala hazırda ailede ve kadının tutum davranışlarında etkisini sürdürdüğünü göstermekle birlikte, etkileşim biçimlerinde bir değişimin olduğunun da habercisidir. Ancak, sosyal ilişki ve etkileşim kalıplarındaki değişmelerin hızının çok yavaş olduğu ifade edilebilir.

Kadınların boş zamanlarını değerlendirme biçimlerine bakıldığında, kadınların yarıdan fazlasının boş zamanlarını elişi yaparak geçirdiği görülmektedir. Boş zamanlarında komşu ve akrabalarına gidenlerin oranı ise %7.1'dir. Bununla birlikte gecekondur kadını iyi bir televizyon izleyicisi ve radyo dinleyicisidir.

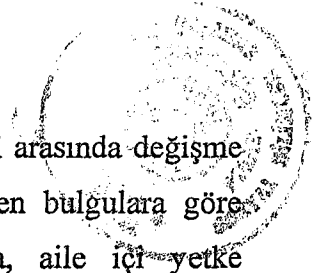
Kadınların %49.1'i Tv. seyrederken, yine %49.1'i de radyo dinlemektedir. Ancak %0.9'u günlük gazete, %0.9'u kitap okumaktadır. Kadınların kitap, gazete, dergi alıp okumasıyla ekonomik olanakları ve öğrenim düzeylerinin düşüklüğü arasında önemli bir ilişki vardır. Elde edilen bulgulardan gecekondur kadınlarının kente özgü tutum ve davranışlar geliştiremedikleri görülmektedir.

Gecekondur kadınının kente ve kent yaşamına entegrasyon süreci ile ilgili olarak, kendi kurdukları aile ile anne-baba ailesini karşılaştırma yapılması istenmiş ve belli başlı ölçütlere göre kadının kendi kurmuş olduğu ailede ve bulunduğu ortam itibariyle konumunda ortaya çıkan değişmeler incelenmiştir. Söz konusu değişmesi beklenen hususlar, karı-koca arasındaki eşitlik, kadının pozisyonu, kadının çalışma yaşamına katılması, ailede çocuk sayısı ve çocukların özgür hareket edebilmesidir.

Karı-koca arasındaki eşitlik bakımından anne-baba ailesi ile kendi kurmuş oldukları aileyi karşılaştıran örneklem kapsamındaki kadınların yarısına yakını, kendi kurmuş oldukları ailede, eşler arası eşitliğe daha çok önem verildiğini söyledikleri görülmüştür.

Kadınların %58'inin okur-yazar olmamasına karşın, çocuklarının öğrenim görmeleri ve karar verme özgürlüğü bakımından kendi kurmuş oldukları ailede daha demokratik ve eşitlikçi davrandıkları anlaşılmaktadır. Zira kadınların %45.5'i çocukların eşit eğitim alma ve karar verme özgürlüğü bakımından kendi kurdukları ailede verme özgürlüğü bakımından kendi kurdukları ailede daha eşitlikçi ve serbest yapının olduğunu söylemektedirler.

Anne-baba ailesinde çocuk sayısının, kendi kurmuş olduğu ailedeki çocuk sayısından daha fazla olduğunu belirten kadınların oranı ise %67.9 olarak saptanmıştır.

Diğer yandan kadının kendi kurduğu aile ile anne-baba ailesi arasında değişme eğilimi gösteren bir başka hususu kadının konumudur. Elde edilen bulgulara göre kadınların öğrenim durumu, modern kurumlardan yararlanma, aile içi yetke dağılımında kadının pozisyonu vesair gibi hususlarda %60.8'i kendi kurmuş oldukları ailede, kadının konumunun daha iyi seviyede olduğunu söyledikleri görülmektedir.

Araştırma örneklemini kapsamındaki gecekondulu kadınları, kendi kurdukları aile ile anne-baba ailesi arasında değişmeyen tek unsurun, kadının çalışma yaşamına katılma durumu olduğunu belirtmişlerdir (%80.4). Ancak kadının çalışma yaşamında değişmediğini kastettiği husus, ücretli işgücünü oluşturmaktır. Aksi takdirde örneklem kapsamındaki kadınların büyük bir kısmı köy doğumludur. Bu bağlamda gecekondulu kadının görevi, sadece ev içi faaliyetler ve çocuklarının bakım ve yetiştirilmesi ile sınırlı iken, anneleri hem bu görevleri hem de tarla, bahçe işleri gibi görevleri de üzerine alarak ev dışı ücretsiz işgücünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla gecekondulu kadınının, çalışma yaşamına katılma bakımından kırdan farklı bir konumda olduğu ancak kente özgü tutum ve davranışlarda geliştiremedikleri ifade edilebilir.

Yaptığımız bu çalışma genel olarak değerlendirildiğinde gecekondulu kadınlarının sosyo-kültürel yaşamın alt başlıklarında ekonomik yaşama oranla daha çok kente özgü düşünce ve davranış geliştirdiği görülmektedir. Çocuk sahibi olma ve çocuk yetiştirmeye ilişkin olarak kadının kararlara katılımı ve rol alışı ekonomik yaşama oranla daha fazla bulunmuştur. Sosyal yaşamda yalnızca ev işlerinin paylaşımı açısından kadınlar geleneksel görülmektedir. Diğer konularda hiç değilse kadınların önemli görülebilecek nitelikte olan bir kısmı kente özgü düşünce ve davranışları daha çok gösterebilmişlerdir. Öte yandan öğrenim düzeyi, kente kalınan süre değişkenleri kadınların kente özgü tutum ve davranış geliştirilmesinde etkilidir. Kadınların öğrenim düzeyi arttıkça kadınların sosyal yaşamda kente özgü düşünce ve davranışlar göstermesi de artmaktadır.

Araştırmada öne sürülen varsayımlarla ilgili olarak şunlar söylenebilir:

- “Gecekondulu kadınına, tarımsal üretimle uğraşmadıkları için köylü değildir diyebiliriz. Ancak kentte de ev dışında ya çalışmadığı ya da düşük statülü işlerde çalışacağı için tamamen de kentli diyemeyiz.” Hipotezi doğrulanmıştır.

- “Eve alınacak eşyalarda ya da paranın tasarruf edilmesinde kadının rolü köydekinden fazladır. Ev dışı çalışma yaşantısı yeteri düzeyde olmayan kadın, ev içi üretimde aktif olarak çalışır” hipotezi doğrulanmaktadır.
- “Aile reisi kadının çalışmasını kabul eder” hipotezi kısmen doğrulanmıştır.
- “Kadın çocuk sahibi olmada bilinçli olarak davranır ve gerekirse doğum kontrol yöntemlerini uygular” hipotezinin, kadının öğrenim düzeyinin artmasına bağlı olduğu görülmüştür. Buna göre öğrenim düzeyi düşük olan kadınların aile planlamasını olumlu bir uygulama olarak gördükleri ancak doğum kontrol yöntemlerini uygulamadıkları anlaşılmaktadır. Kadınların çocuk sahibi olma hususunda, geleneksel değerlerin ve kocalarının kararının baskısı altında olduğu görülmüştür.
- “Çocukların bakım ve yetiştirilmesinde karı-koca birlikte hareket eder. Öğrenim hususunda çocuklar arasında cinsiyet farkı gözetilmez” hipotezi doğrulanmakla birlikte, çocukların bakım ve yetiştirilmesinde kadınların daha çok rol üstlendikleri görülmüştür.
- “Ev içi davranış kalıplarında belirli bir işbölümü vardır. Ancak en büyük pay kadına düşer. Erkek daha çok çalışma yaşantısıyla ilgilidir, eşine pek yardımcı olmaz” hipotezi doğrulanmıştır. Kadınlarda hakim olan yargı “Kadının işi evi ve çocuklarıdır, erkeğin işi ise ev dışı işlerdir” yargısıdır.
- “Aile içi önemli konularda karı-koca birlikte söz sahibidir. Erkek kadına fazla şiddet uygulamaz” hipotezine karşın, elde edilen bulgularda aile içi kararlarda erkeğin daha fazla söz sahibi olduğu görülmüştür.
- “Kadın kırdan geldiği ve de öğrenim düzeyi düşük olduğu için kentte suç işleme davranışında bulunabilir” hipotezi doğrulanmamıştır.
- “Kadın kitap, gazete, dergi okur. Ancak daha çok televizyon izleme ve radyo dinleme davranışında bulunabilir” hipotezine ilişkin kadınların öğrenim düzeylerinin ve ekonomik durumlarının düşüklüğüne bağlı olarak dergi, gazete, kitap okuma oranları oldukça düşük olduğu görülmüştür. Kadının TV. izleme ve radyo dinlemeye ilişkin hipotezimiz ise elde edilen bulgularla paraleldir.

- “Kadın kırdan kente göç ettiğine memnundur. Ancak bir kentli ile bulunduğu durumu kıyasladığında durumundan memnun değildir ve kendini ne köylü ne de kentli olarak görür” hipotezi doğrulanmakla birlikte, yaş değişkenine göre kentten ve kent yaşantısından memnun olma durumunun değiştiği görülmüştür.

4.2.Öneriler

Bu bölümde önerilen iki açıdan ele alınacaktır. Birincisi teorik açıdan yapılması beklenen yeni araştırmalar, ikincisi de uygulamada geliştirilecek politika, plan ve hizmet önerileridir.

Kentleşme ve gecekondu konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, daha çok kadın ve aile içi ilişkiler dışında çeşitli boyutlarda yoğunlaştığı gözlenmiştir. Bu gözlemden yola çıkarak yapılan bu araştırmada kadın konusu kentleşme ve gecekondu çerçevesinde ele alınmış, kadının ekonomik ve sosyal yaşam açısından yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle araştırmanın daha sonra yapılacak araştırmalara ışık tutması temenni edilmektedir.

Gecekondularda kadın ve aile ilişkileri konusunu çeşitli yönleriyle, derinlemesine ele alınacak yeni araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu araştırmalar kadının statüsü, kadının işgücü yaşamına katılması, ev içi üretim, karı-koca ilişkileri, ana-baba-çocuk üçgeni, aile bireylerine ilişkin sorunlar, kadının bürokratik örgütlere katılımı ve siyasal yaşamı, sosyal yaşamda geleneksel kültürün etkileri vb. konularda odaklaşabilir. Bu alanda yapılacak çalışmaların desteklenmesi ve özellikle gecekondu insanına hizmet götürme zorunluluğu ve sorumluluğu olan belediye ve kuruluşların konuya ilgi duyması gereklidir.

Önerilerle ilgili ikinci boyut gerek bu araştırmadan, gerekse incelenen diğer ilgili araştırmalardan yararlanılarak geliştirilmiş uygulamaya yönelik önerilerdir.

Öncelikle, gecekondu insanı için bir mekan işlevi gören konut ve fiziki çevresine ilişkin iyileştirme çalışmaları gerekli düzeyde ciddiye alınmalıdır. Zira bu çalışmanın yapıldığı gecekondu mahallesinde görülen tablo, bu konuda önlemler alınması gerektiği anlamını taşımaktadır. Gecekondu fiziki olanaklar yönünden (konut ve çevresi gibi) kent merkezinden kopuk yerleşmeler olmaktan kurtarılmadıkça, kentsel bütünleşmenin tam olarak sağlanması olanaksızdır. Gerek konutların çağdaş gereksinimlere yanıt

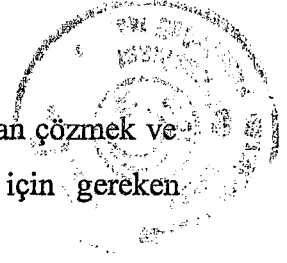
verecek şekilde yapılması ve iyileştirilmesi, gerekse alt yapı olanaklarının (kanalizasyon, yol eğitim, sağlık vb.) ulaştırılması, yaygınlaştırılması yönünde yapılan çalışmalara hız verilmelidir. Bunun için öncelikle devletin gerekli önlemleri alarak, kalkınma planlarında daha gerçekçi ve uygulamaya dönük politikalar belirlenmesi ve bunların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Kırdan kente göç olgusu, kamunun gündemine göç gerçekleştikten sonra girmektedir. Oysa bu olgunun ihmal edilen en önemli boyutlarından biri de kırdaki iticiliktir. Ülkemizde çarpık ve düzensiz kentleşmenin, endüstriyel gelişmeden daha önce gelmesi göz önünde bulundurulacak olursa, kırsal iticiliği daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle göç ve kentleşme politikalarının olguyu tüm boyutlarıyla ele alacak kapsamda ve nitelikte olması gerekmektedir.

Kırsal iticiliğine, kentin de çekiciliğine bağlı olarak gelişen kırdan kente olan göç hareketliliği, gecekondu olgusunu ortaya çıkarmıştır. Kırdan kente gelenlerin yarattığı bir ara çözüm olan gecekondu ve gecekondulaşma, devlete sosyal ve ekonomik yönden büyük oranda problem olmaktadır. Bu konuda gerek devletin gerekse de yerel yönetimlerin yeni çözümler bulması gerekmektedir.

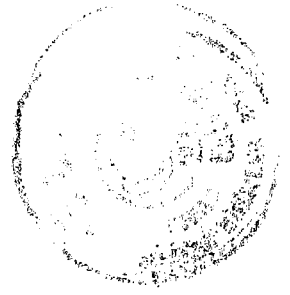
Konuyla ilgili önerilecek çözümlerden bazıları şunlardır:

1. İmar ve İskan planlarının sağlıklı kentleşmeyi gerektirecek şekilde yapılması gereklidir.
2. Mevcut gecekondu bölgeleri, çağdaş kentin bir parçası haline getirilecek bir şekilde düzenlenmeli ve alt yapı olanakları ile donatılmalıdır.
3. Konut sektörünü canlandırıcı ve konut maliyetlerini düşürücü önlemler sağlanmalıdır.
4. Yapılan inşaatların denetlenmesi, teknik kurallara ve imar yasasına uygunluğu sağlanmalıdır.

Gecekondu için alınacak önlemler sadece mesken ve alt yapı çalışmalarıyla sınırlı değildir. Bunun yanı sıra; bugün büyük kentlerimizin çoğunda yaşanan gecekondulaşma ve bu konutlarda yaşayan insanların karşılaştıkları sorun ve güçlükler yönünde geliştirilebilecek pek çok hizmetin de bulunduğu bilinmelidir. Yaptığımız araştırma konusu kapsamında, bu konuyla ilgili olarak önerilebilecek çözümlerden bazıları da şunlardır:

- 1.Kadın ve kadının ailesinin sorunlarını, aile bütünlüğünü bozmadan çözmek ve bireylerin sağlıklı aile ortamlarında yetişmelerini sağlamak için gereken önlemler alınmalıdır.
- 2.Kadın ve ailesine yönelik bilgilendirme sorun çözüme ve danışmanlık hizmetlerini verebilecek yapılanmalara önem verilmelidir. Bu hizmetler evlilikte uyum, aile planlanması doğum öncesi hazırlık, çocuk bakımı, çocuk yetiştirme, beslenme, sağlık aile bütçesine ilişkin konulardaki eğitim çalışmalarını içerir.
- 3.Kadının ve ailesinin ekonomik kaynaklı sorunlarının çözümünde sosyal yardımlar bilinçli ve etkili bir biçimde kullanılmalıdır.
- 4.Kadının statüsünü yükseltici bilgilendirme, becerilerini geliştirme, eğitim vb. programlarla kadının çalışma yaşamına katılımını sağlamak ve böylece kadını üretken kılmak gerekmektedir.
- 5.Gecekondu kadını ve ailesinin kente ve kent yaşamına entegrasyonunu kolaylaştırıcı ve bireylerin katılımını özendirici boş zaman etkinliklerine yer verilmelidir.
- 6.Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik olarak meslek kursları ve halk eğitim merkezleri açılmalı ve bu tip kurslar kadınlar için cazibeli hale getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- ABADAN-UNAT, Nermin; "Söylemden Protestoya; Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998
- ALKAN, Türker; Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1981
- ALPAR, İ., S.YENER; Gecekondu Araştırması, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Başkanlığı Sosyal Araştırma Dairesi Yayını, 1991
- ATALAY, Beşir; Sanayileşme ve Sosyal Değişme, DPT yayını, Ankara, 1983
- ATAUZ, Sevil; "Köyden Kente Göç ve Kentleşme Olgusuna Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara; Hacettepe Üniv., 1978
- ATAY, Mahmut; "Keban Barajı Nedeniyle Elazığ'ın 1800 Evler Mahallesine Göç Edenlerin Kentleşme Sorunları", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniv., Elazığ, 1985
- BAŞBUĞU, Y.Ayşegül; "Büyük Kentle Bütünleşme Sürecinin Aile Kurumuna Etkileri", Toplum ve Göç-II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Mersin, 1996, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, Ağustos, 1997
- BAYHAN, Vehbi; "Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme", Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Mersin, 1996, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, Ağustos, 1997
- ÇELEBİ, Nilgün; Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları, Sebat Ofset, Ankara, 1991
- ÇEZİK, Asuman; "Kentleşme Yerleşme Sektör Raporu", D.P.T.,- S.D.D., Yayını, Kasım, 1982

ÇULPAN, Orhan; "Ankara'da Belediye Hudutları İçinde İlk ve Ortaöğretimde Çalışan Evli; Çocuklu, 20-25 Yaş Grupları Arasındaki Bayan Öğretmenlerin Aile İçi Sosyal Problemleri", H.Ü., Sosyoloji Bölümü, (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), Ankara, 1968

DOĞANAY, Hayati; "Türkiye'de İç Göçler Sorunu ve Başlıca Sonuçları", Türkiye Aile Yıllığı, 1991

DURMAZ, Baki; "Aile Planlaması ve Toplum", Aile Yazıları-6, T.C. Başbakanlık Aile araştırma Kurumu, Ankara, 1991

ECEVİT, Yıldız; "Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişim Boyutları", 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İletişim Yay., İstanbul, 1995

.....; "Türkiye'de Ücretli Kadın Emeginin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İş Bankası Yayını, İstanbul, Ekim, 1998

ERDENTUĞ, Aygen; "Türkiye, İran ve Pakistan'da Geleneksel Köy Ailesinin Özellikleri", Aile Yazıları-2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991

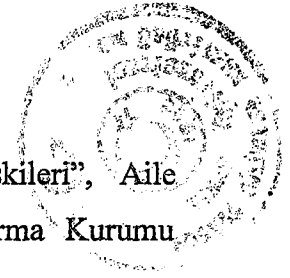
ERDOĞMUŞ, Zeki; Kırsal Bölgelerden Ankara Kıbrıs Bayraktar İlkokul Gecekondü Bölgesine Göç ve Göç edenlerin Kentleşmesi, Hacettepe Üniv., Yay., No: C-20, Ankara, 1978

.....; "Kent Sosyolojisi" (Basılmamış Ders Notları) Fırat Üniv., Elazığ, 1996

ERKAL, Mustafa; Sosyoloji (Toplumbilimi, 3.Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1987

ERMAN, Tahire; "21.Yüzyıla Girerken Köyden Kente göçmüş Kadın ve Özellikle Gecekondü Kadını", 20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, TODAİE., Yay., Ed., (Oya Çiftçi), yayın No: 285, Ankara, 1998

ESMER, Yılmaz; "Her Yönüyle Kadın", Türkiye Aile Yıllığı, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1991

GÖKÇE, Birsen; "Evlilik Kurumu ve Aile Yapısı İle İlişkileri", Aile Ansiklopedisi, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bakanlığı, Ankara, 1991

GÖKÇE, Birsen; vd.; Gecekondu Aileleri Arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü; T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1993.

GÜÇBİLMEZ, Erdoğan; Yenimahalle ve Kayadibi Karşılaştırmaları Köy Araştırması, Ankara Üniv., S.B.F., Ankara, 1972

HEPER, Metin; "Gecekondu Polisy İn Turkey", Boğaziçi Üniversitesi Publ., No: 146, İstanbul, 1978

.....; Türkiye'de Kent Göçmeni ve Bürokratik Örgütler, Üçdal, Neşriyat Akademik Kitaplar Serisi, No: 27, İstanbul, 1983

İÇLİ, Tülin; Türkiye'de Suçlular, Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı: 71, Ankara, 1993

İLKARACAN, İpek; "Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İş Bankası Yayını, İstanbul, 1998

İLKARACAN, Pınar; "Doğu Anadolu'da Kadın ve Aile", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İş Bankası Yayını, İstanbul, 1998

İSBİR, G.Eyüp; Şehirleşme Meseleleri, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1991

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem; "Türkiye'de Çocuğun Değeri, Kadının Rolü ve Doğurganlığı", Türk Toplumunda Kadın, Çağ Basımevi, Ankara, 1979

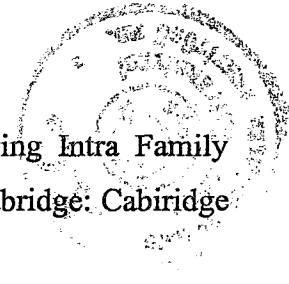
.....; Çocuğun Değeri, Boğaziçi Üniv., Yayını, İstanbul, 1981

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem ve A., Kansu; "Cinsiyet Rollerinin Sosyalleşmesi ve Aile Dinamiği; Kuşaklar Arası Bir Karşılaştırma", Boğaziçi Üniv., Sosyal bilimler Dergisi, İstanbul, 1976-1977

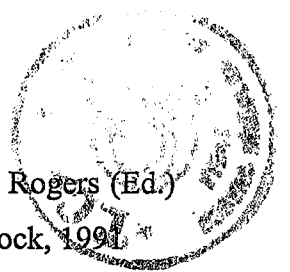
KANDİYOTİ, Deniz; "Some social-Psychological Dimensions of Social Change in a Turkish Village", The British Journal of Sociology, 1974, 25, 1, 47-62

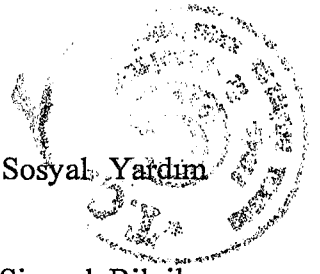
-; "Sex Roles and Social Change i a Comparative Appraisal of Turkey's Women Signs", Journal of Women in Culture and society, 3,1: 57-73, 1977
-; "Intergerenational Chance Among Turkish Women", Dokuzuncu Dünya Kongresinde Sunulmuş Bildiri, Uppsala, 1978
-; "Kadınlarda Psiko-Sosyal Değişimi Kuşaklar Arası Bir Karşılaştırma", Türk Toplumunda Kadın, Çağ Basımevi, Ankara, 1979
-; "Urban Change and Women's roles in Turkey An Over View and Evalutation", Sex Roles, Family and Community in Turkey, 1982
-; "Aile Yapısında değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler, Maya matbaacılık, Ankara, 1984
- KARPAT, Kemal; "The Gecekondu Rural Migration and Urbanization", cambridge University Press, 1976
- KARTAL, S. Kemal; "Kentleşme ve İnsan", TODAİE Yayını, Ankara, 1978
-; "Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentlileşme" Yurt Yayınevi, Ankara, 1983
-; Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentlileşme, Adım Yayınları, Ankara, 1992
- KELEŞ, Ruşen; 100 Soruda, Türkiye'de Kentleşme Konut ve Gecekondu, Gerçek yayınevi, İstanbul, 1972
-; Kent Bilim İlkeleri, Sevinç Matbaası, Ankara, 1976
-; "Kent Bilim Terimleri Sözlüğü", Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 1980
-; Kentleşme Politikası, İmge Yayınları, Ankara, 1993
-; Kentleşme Politikası, İmge Kitapevi, 4. Baskı, Ankara, 1997
- KIRAY, Mübeccel B.; "Ereğli: Ağır Sanayisinden Önce Bir Sahil Kasabası", D.P.T., Yayını, Ankara, 1964

-; "Changing Roles of Mothers: Changing Intra Family Relations in a Turkish Town", Peristiany Cabridge: Cabiridge Üni., Press, 1976
-; "Küçük Kasaba Kadınları", Türk Toplumunda Kadın, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1979
-; "Büyük Kent ve Değişen Aile Yapısı", Türkiye'de Ailenin Değişimi: Toplumbilimsel İncelemeler, Maya Matbaacılık, Ankara, 1984
-; Kentleşme Yazıları, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1998
- KIRKPINAR, Leyla; "Türkiye'de toplumsal Değişme Sürecinde Kadın", 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İş Bankası Yayını, İstanbul, Ekim, 1998
- KONGAR, Emre; "İzmir'de Kentsel Aile", Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, A.3., Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1972
- KUYAŞ, ; "The Effects of Female Labor on Power Relations in the Urban Turkish Family", Sex Roles Family and Community in Turkey, Bloomington Indiana University Turkish Studies Series, 1982
- MANGIR, Mine; "Ankara'da Kamu Sektöründe Çalışan Evli Kadınların Çalışma Nedenleri, aile Yapıları, Sorunları ve Aile Bütçesine Katkıları Üzerine Bir araştırma", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara, 1976
- ONAT, Ümit; Gecekondu Kadınının Kente Özgü Düşünce ve Davranışlar Geliştirme Süreci, T.C.A.A.K., Yayını, Ankara, 1993
- ÖZBAY, Ferhunde; "Women's Education In (Ed.), Sex Roles Family and Community in Turkey, Bloomington Indiana University Turkish Studies Series, 1982
-; "Long Term Demographic Trends and The Persistence of Small Producers in Agriculture", 7. Dünya Kır Sosyolojisi Kongresine Sunulan Tebliğ, Bologna, 1989
-; "Kadınların Ev İçi ve Dışı Uğraşlarındaki Değişme", Kadın Bakış Açısından: 1980'ler Türkiye'sinde Kadın, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990

-; "Türkiye'de Kadın ve çocuk Emeği", Barbara Rogers (Ed.)
The Domestication of Women, London: Tavis Tock, 1991
- ÖZEN, Sevinç; "Aile Kurumuna Bazı Sosyolojik Yaklaşımlar", Aile Yazıları 1,
T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991
- SAYIN, Önal; "Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi",
Ege Üniversitesi, Sosyoloji Dergisi, 1, İzmir, 1987
- SENCER, Yakut; Türkiye'de Kentleşme; Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme
Süreci, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara; 1979
- SEZAL, İhsan; Şehirleşme (Alternatif Üniv.), Ağaç yayınları, İstanbul, 1992
- ŞAHİNKAYA, Rezzan; Hatay Bölgesinde Köy ve Şehirde aile Mutluluğu ve
Çocuk Ölümü, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayını, No: 425,
Bilimsel Araştırma ve İnceleme: 257, Ankara, 1970
-; Aile İlişkileri, 9.Baskı, Kardeş Matbaası, Ankara, 1981
- ŞENYAPILI, Tansu; "Metropol Bölgelerin yeni Bir Ögesi Gecekondu Kadını",
Türk Toplumunda Kadın, Türk Sosyal Bilimler Derneği
yayını, Ankara, 1982
-; Ankara Kentinde Gecekondu Gelişimi (1923-1960) Kent-
Koop. Birliği, Ankara, 1983
- TATLIDİL, Ercan; Kentleşme ve Gecekondu , Ege niv., yay., No: 47, İzmir,
1989
- TEKELİ, İlhan; Kırdaki Kentte Dönüşüm Süreci; Bağımlı Kentleşme, Mimarlar
Odası Yayını, No: 18, Ankara, 1976
- TİMUR, Serim; Türkiye'de Aile Yapısı, Hacettepe Üniv., yayın.,No:18, Ankara,
1972
-; "Türkiye'de Aile Yapısının Belirleyicileri", N.Abadan Unat
(Ed.), Türk toplumunda Kadın, Türk sosyal Bilimler Derneği,
Ankara, 1979
- TÜRKDOĞAN, Orhan; "Yoksulluk Kültürü: Gecekonduların toplumsal yapısı,
Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum, 1974
- TUSİAD; Türk Toplumunun Değerleri, Tüsiad Yayını, İstanbul, 1991
- TOLAN, Barlas; "Geleneksel Aileden Çağdaş Aile yapısına Doğru: Dünyada ve
Türkiye'de Aile Yapısının Evrimi", Aile Yazıları-2,
T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991

YASA, İbrahim; Ankara'da Gecekondu Aileleri, Sağlık ve Sosyal Yardım
Bakanlığı Yayınları, No: 146, Ankara, 1966

.....; Yirmibeşyıl Sonra Hasanoğlan Köyü, A.Ü., Siyasal Bilgiler
Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969

.....; "Gecekondu Ailesi; Geçiş Halinde Bir Aile Tipolojisi",
T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991

YEŞİLORMAN, Mehtap; "Demokratik Kültürün Edinilmesinden Şehirleşmenin
Rolü; Elazığ Örneği", (Basılmamış Doktora Tezi), Fırat
Üniversitesi, Elazığ, 1997

EKLER :

EK -1. İZİN BELGESİ

EK-2. GÖRÜŞME CETVELİ FORMU

-GÖRÜŞME FORMU-

İli :
 Mahallesi :
 Görüşme Formunun Uygulandığı Yer :
 Göç Edilen Yer Veya Şehir :

1- Yaşınız ?

- 1.() 20 yaş ve aşağısı 2.() 21-30 yaşları arası
 3.() 31-40 yaşları arası 4.() 41-50 yaşları arası
 5.() 51 yaş ve yukarısı

2-Eşinizin yaşı?

- 1.() 20 yaş ve aşağısı 2.() 21-30 yaşları arası
 3.() 31-40 yaşları arası 4.() 41-50 yaşları arası
 5.() 51 yaş ve daha yukarısı

3-Nerede doğdunuz?

- 1.() Köyde () 2.() İlçede 3.() İl'de
 4. () Başka (belirtiniz).....

4-Medeni hali?

- 1.() Bekar 2. () Evli 3. () Boşanmış 4. () Eşi
 Ölmüş
 5. () Başka(belirtiniz).....

5-Eşinizle nasıl evlendiniz?

1. () Rızam olmadan, ailem kararlaştırdı
 2. () Kendimiz kararlaştırdık, ailemizin de rızasını aldık
 3. () Görücü usulüyle evlendim
 4. () Başka (Belirtiniz).....

6- Kocanızla aranızda akrabalık var mı? Ne tür?

1. () Evet/kardeş çocukları
2. () Evet/üçüncü veya fazla dereceden
3. () Hısımlık var
4. () Hayır

7- Çocuklarınızın evliliklerinde son kararı kim verir? (Evlenen çocuk yoksa , "olsaydı?" diye sorun)

1. () Ben
2. () Babası
3. () Eşim ve ben
4. () Kendisi
5. () Ailedeki yaşlılar
6. () Kendisi, ben ve babası
7. () Başka (Belirtiniz).....

8- Öğrenim durumunuz nedir?

1. () Okur-yazar değilim
2. () Okur-yazar
3. () İlkokul mezunu
4. () Ortaokul mezunu
5. () Lise mezunu
6. () Üniversite mezunu
7. () Başka (Belirtiniz).....

9- Eşinizin öğrenim durumu nedir?

1. () Okur-yazar değil
2. () Okur-yazar
3. () İlkokul mezunu
4. () Ortaokul mezunu
5. () Lise mezunu
6. () Üniversite mezunu
7. () Başka (Belirtiniz).....

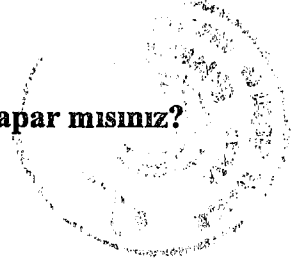
10-Kaç çocuğunuz var ?

1. () Çocuk yok
2. () 1-2 çocuk
3. () 3-4 çocuk
4. () 5-6 çocuk
5. () 7-8 çocuk
6. () 9 ve daha fazla çocuk

11-Eğitim konusunda kız ve erkek çocuklarınızın arasında ayırım yapar mısınız?

1.()Evet

2. ()Hayır

12 -Cevabınız “evet” ise bunun sebebi nedir?

1. () Erkek ev geçindirecek, kız nasıl olsa evlenip gidecek
2. () Maddi imkanlarımız elvermediği için okutamadık
3. () Dinimize göre kız çocuğunun okuması caiz değildir
4. () Geleneklerimize göre kız çocuğu okumaz
5. () Okul ile evimizin arası çok uzak olduğu için kız çocuğunu gönderemedik

13–Herhangi bir meslek kursuna katıldınız mı?

1.()Evet

2. ()Hayır

14-Kızlarınız herhangi bir meslek kursuna katıldılar mı?

1.()Evet

2. ()Hayır

15-Mezhebiniz nedir?

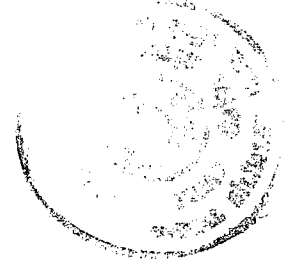
1. () Hanefi mezhebindenim
2. () Caferi mezhebindenim
3. () Şafi mezhebindenim
4. () Aleviyim

16-Aşağıdaki dini faaliyetlerden hangisini yaparsınız? (Birden fazla seçenek işaretliye bilinir)

1. ()Kur’an okumak
2. ()Namaz kılmak
3. ()Oruç tutmak
4. ()Zekat vermek
5. ()Hacca gitmek
6. ()Kurban kesmek
7. ()Mevlit okutmak
8. ()Hatim indirmek
9. ()Adak adamak
10. ()Başka (Belirtiniz).....

17-Dini bilgilerinizi kimlerden öğrendiniz?

1. ()Ailemden
2. () Kur’an kursuna giderek
3. ()Arkadaş evremden
4. ()Kitap okuyarak
5. Başka(belirtiniz).....

18- Çocuklarınız dini eğitimi kimden öğrendi?

1. () Ailemizden 2. () Kur'an kursuna giderek
 3. () Arkadaş çevresinden
 4. () Kitap okuyarak 5. Başka (belirtiniz).....

19-Eşinizin mesleği nedir?

1. () Niteliksiz – düz işçi 6. () Küçük esnaf (Bakkal sahibi, Tuhafiyeci,
 Seyyar satıcı v.b. gibi)
 2. () Fabrika işçisi 7. () Zanaatkar
 3. () İnşaat işçisi 8. () Hiz. Sek. Tek. Eleman
 4. () Emekli 9. () Memur
 5. () Yurt dışında kaçak işçi 10. () Çiftçi

20-Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

1. () Evet 2. () Hayır

21- (Halen çalışmıyorsa) Neden çalışmıyorsunuz?

1. () Kocam izin vermiyor
 2. () İhtiyacım yok
 3. () Eğitimim, mesleğim yok
 4. () Çocuklarım küçük
 5. () Bizde kadın kısmı çalışmaz
 6. () Çevre hoş karşılamaz

22-Evinizde tüketmek için yapılan üretim faaliyetleri hangileridir?

1. () Makarna, erişte kesmek
 2. () Yufka, ekmeç yapmak
 3. () Salça yapmak
 4. () Tarhana yapmak
 5. () Örgü örmek
 6. () Dikiş dikmek
 7. () Yumurta Üretmek
 8. () Bahçe işi yapmak ve sebze, meyve üretmek
 9. () Süt üretmek

10. ()Başka (belirtiniz).....

23-Oturduğunuz evin mülkiyeti kime aittir?

1. () Kirada oturuyoruz 2. () Kocama ait
3. () Bana ait 4. () Başka (belirtiniz).....

24- Eşiniz size haçlık bırakır mı?

- 1.()Evet 2. ()Hayır

25- Cevabınız "evet" ise tasarruf ettiğiniz geliri nereye harcarsınız?

1. () Evin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için harcarım
2. () Çocuklarımın ihtiyaçları için harcarım
3. () El işi ve çeyiz için harcarım
4. () Altın, mark, döviz yaparım
5. () Kendi ihtiyaçlarım için harcarım

26- Herhangi bir sosyal güvenceniz var mı?

- 1.()Evet 2. ()Hayır

27- (Evet ise) Hangi sosyal güvenlik kuruluşuna üyesiniz?

- 1.()Emekli sandığı 2.()SSK 3.()Bağ-kur
4.()Oyak 5.()Özel sigorta
6.() Başka(belirtiniz).....

28- Aşağıdaki dayanıklı tüketim malzemelerinden hangilerini Elazığ'a geldikten sonra aldınız? (Birden fazla seçeneği işaretliye bilirsiniz)

1. () Renkli televizyon
2.() Kaset çalar
3.() Buzdolabı
4.() Vitrin
5.() Elektrikli fırın ocağı
6.() Dikiş makinesi
7.() Çamaşır makinesi
8.() Yemek masası
9.() Koltuk takımı

29- Giyim eşyalarının alımında karar sahibi kimdir? Ve bu alımda neye dikkat edilir?

1. () Ben karar veririm; geniş ve bol olmasına dikkat ederim
2. () Ben karar veririm; gösterişli olmasına dikkat ederim
3. () Ben karar veririm; bana yakışıyor olmasına dikkat ederim
4. () Eşim karar verir; beğendiğini alır
5. () Örf, adet, geleneklere uygun olmasına dikkat ederim
6. () Başka(belirtiniz).....

30- Çarşı ihtiyaçları ve faturaların ödenmesi gibi işlemleri kim yapar?

1. () Ben
2. () Çocuklarım
3. () Eşim
4. () Ailede, o an için kim müsait ise o yapar

31- Aile planlamasına nasıl bakarsınız?

1. () Olumlu
2. () Olumsuz
3. () Başka (belirtiniz).....

32- Doğum kontrol yöntemlerine baş vurur musunuz?

1. () Evet
2. () Hayır

33- Ev işlerinde eşiniz size yardımcı olur mu?

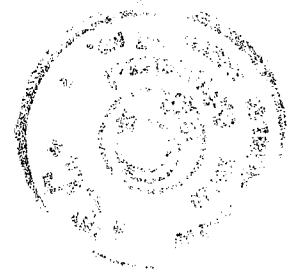
1. () Evet
2. () Hayır

34- Yardımcı oluyorsa bunlar ne tür işler?

1. () Ütü yapar
2. () Mutfak işlerinde yardımcı olur
3. () Çocuğun bakımında yardımcı olur
4. () Temizlik işlerinde yardımcı olur

35- Hangi konuda kocanızın fikirlerini alır, sözünü dinlersiniz? (Birde fazla seçenek işaretliye bilirsiniz)

1. () Hiçbir konuda
2. () Bütün konularda
3. () Çocuklara ilişkin konularda
4. () Ev işlerine ilişkin konularda
5. () Alış veriş meselelerinde
6. () Dini konularda
7. () Akrabalarla ilişkilerde
8. () Komşularla ilişkilerde

9. () Oy vermede, siyasi konularda

10. () Başka (belirtiniz)

36-Kumanız var mı?

1. () Evet 2. () Hayır

37- Kocanız üstünüze kuma getirse ne yaparsınız?

1. () Getirmez
2. () Hiçbir şey yapmam kabul ederim
3. () Akrabalarım izin vermez
4. () Kavga ederim
5. () Evi terk ederim
6. () Başka (Belirtiniz).....

38- Kocanız sizi dövse ne yaparsınız?

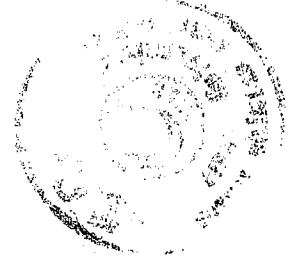
1. () Kocam beni hiç dövmez
2. () Evi terk ederim
3. () Küserim
4. () Erkektir hakkıdır
5. () Kaderime razı olurum
6. () Polise, karakola baş vururum
7. () Aileme şikayet ederim
8. () Kocamı, ailesine şikayet ederim
9. () Başka (belirtiniz).....

39- Önemli sorunlarınızda resmi kurumlara baş vurur musunuz?

1. () Evet baş vururum
2. () Evet, eşimle ya da bir yakınımınla baş vururum
3. () Evet, eşim baş vurur
4. () Başka (Belirtiniz)

40- Her hangi bir konuda suç işleyip karakola gittiniz mi?

1. () Evet 2. () Hayır

41- Cevabınız “evet” ise işlediğiniz suç neydi?

1. () Komşularla kavga etmişim
2. () Kumam ile kavga etmişim
3. () Kocam ile kavga etmişim.

42- Kaç yıldan bu yana bu mahallede oturuyorsunuz?

1. () 1 yıl ve daha az
2. () 2 - 5 yıl
3. () 6 - 9 yıl
4. () 10 - 13 yıl
5. () 14 - 17 yıl
6. () 18 - 21 yıl
7. () 22 - 25 yıl
8. () 26 - 29 yıl
9. () 30 yıl ve daha fazla

43- Bu mahalleye nereden geldiniz?

1. () İl merkezi
2. () İlçe merkezi
3. () Köy
4. () Yurt dışı
5. () Doğma büyüme buralıyım
6. () Başka (Belirtiniz)

44- Elazığ'ın bu mahallesine göç etmenizin sebebi nedir?

1. () Çocukları okutmak için geldik
2. () Köyde toprağımız ve kazanç getirecek bir işimiz yoktu
3. () Terör nedeniyle göçtük
4. () Köyümüz baraj altında kaldı
5. () Depremde evimiz yıkıldı bu nedenle bu mahalleye göçtük
6. () Kan davası nedeniyle göçtük
7. () Akrabalarımız bu mahalleye göçmüştü
8. () Kocamın iş yerine yakın
9. () Eşim bu mahallede oturuyordu, evlenince geldim
10. () Öteki mahallede kiralar daha fazlaydı.

45- Siz göç etme kararına katıldınız mı? Neden?

1. () Evet (Belirtiniz).....
2. () Hayır(Belirtiniz).....

46- Köyünüz ile ilişkileriniz sürüyor mu? Sürüyorsa hangi sıklıkta?

1. ()Hayır
2. ()Haftada bir kez
3. () Ayda bir kez
4. ()Ayda birkaç kez
5. () Yılda bir kez
6. ()Yılda birkaç kez
7. ()Başka (Belirtiniz).....

47-İleride bu mahalleden taşınmayı düşünüyor musunuz? Neden?

- 1.()Evet (Belirtiniz)
- 2.()Hayır (Belirtiniz).....

48- Sizce köy hayatı mı, yoksa şehir hayatı mı daha iyidir? Neden?

- 1.() Köy hayatı daha iyidir (Belirtiniz).....
- 2.() Şehir hayatı daha iyidir.(Belirtiniz).....

49- Eşiniz ve çocuklarınız dışında hanenizde sürekli kalan var mı? Varsa kimler kalıyor?

1. () Kalmıyor
2. () Kalıyor (Belirtiniz).....

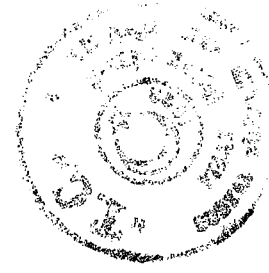
50-55 arasındaki soruları; kendi kurmuş olduğunuz aile ile büyümüş olduğunuz anne, baba ve ailenizi karşılaştırarak cevap veriniz?

50- Karı-koca eşitliği bakımından;

1. ()Fark yok
2. ()Büyüdüğüm ailede daha çok eşitlik var
3. ()Kendi kurmuş olduğum ailede daha çok eşitlik var
4. ()Başka (Belirtiniz).....

51- Çocukların eşit eğitim alma ve karar verme özgürlüğü bakımından;

1. ()Fark yok
2. ()Ana-baba ailesinde çocuk daha özgürdü, kız ve erkek çocuk eşit düzeyde eğitim alma hakkına sahipti
3. ()Kendi kurmuş olduğum ailede çocuk daha özgür ve eşit eğitim alma hakkına sahip
4. Başka (Belirtiniz).....

52- Kadının çalışma hayatına katılması bakımından;

1. () Fark yok
2. () Anne-baba ailesinde kadın çalışıyordu
3. () Kendi kurmuş olduğum ailede kadın çalışıyor
4. () Başka (Belirtiniz).....

53 Dini inançların kuvveti bakımından;

1. () Fark yok
2. () Anne-baba ailesinde dini inançlara bağlılık daha fazla
3. () Kendi kurmuş olduğum ailede dini inançlara bağlılık daha fazla
4. () Başka (Belirtiniz).....

54- Çocuk sayısı bakımından;

1. () Fark yok
2. () Anne-baba ailesinde daha çok çocuk vardı
3. () Kendi kurmuş olduğum ailede daha çok çocuk var
4. () Başka (Belirtiniz).....

55- Kadının aile içerisindeki konumu bakımından;

1. () Fark yok
2. () Anne-baba ailesinde kadın daha iyi bir konuma sahipti
3. () Kendi kurmuş olduğum ailede kadın daha iyi bir konuma sahip
4. () Başka (Belirtiniz).....

56- Son seçimlerde hangi partiye oy verdiniz?

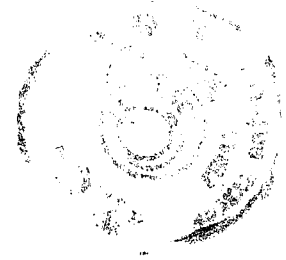
1. () DSP 2. () MHP 3. () ANAP 4. () FP
5. () DYP 6. () CHP 7. () BBP 8. () HADEP
9. () Başka (Belirtiniz).....

57- Size göre kadınlar aktif olarak siyasetle ilgilenmeli midir? Neden?

1. () Evet (Belirtiniz).....
2. () Hayır (Belirtiniz).....

58- Boş zamanınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

1. () Eşi yaparak 2. () Televizyon izlerim
3. () Müzik dinlerim 4. () Komşu ve akrabalara gezmeye giderim
5. Başka (Belirtiniz).....

59- En çok hangi iletişim araçlarından yararlanırsınız?

1. () Radyo 2. () Televizyon 3. () Gazete
4. () Dergi 5. () Kitap

60-Televizyonda en çok hangi programları izlersiniz?

1. () Haberler 2. () Belgesel 3. () Reklamlar
4. () Magazin programları 5. () Yerli filimler
6. () Yabancı filimler
7. () Başka (belirtiniz).....

61- “Şehirli olmak- Şehirli gibi davranmak” kavramlarından ne anlıyorsunuz?

1. () Köye kıyasla daha rahat olmak
2. () Köyde iken daha rezildik şimdi daha düzenli ve temiziz
3. () Daha kibar, nazik ve kültürlü olmak, eğitilmiş olmak
4. () İnsanlara karşı daha resmi ve kaba olunma
5. () Daha özgür olunma ve açık giyinebilmek
6. () Bana göre köylü ile şehirli olmak arasında bir fark yok

62- Kentli kadın, gecekondu kadın, köylü kadın tiplerinden hangisine dahil olmak istersiniz? Neden?

1. () Kentli kadın (Belirtiniz).....
2. () Gecekondu kadın (Belirtiniz).....
3. () Köylü kadın (Belirtiniz).....

63- Kadın olarak yeteri kadar hak ve özgürlüğe sahip olduğunuza inanıyor musunuz? Neden?

1. () Evet (Belirtiniz).....
2. () Hayır (Belirtiniz).....

64- Şehre gelmeden önceki hayatınızla şimdiki durumunuzu kıyasladığınızda kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?

1. () Çok daha iyi
2. () Daha iyi
3. () İyi
4. () Kötü
5. () Oldukça kötü
6. () Çok kötü

KADIN GÖRÜŞME FORMU YÖNERGESİ
(Mülakatçının Doldurması Gereken Bölüm)

GÖRÜŞME ESNASINDA KİMLERİN BULUNDUĞU:

1. () Görüşme yalnız yapıldı
2. () Aile büyükleri vardı
3. () Eşi vardı
4. () Çocukları vardı
5. () Hanede oturan herkes vardı
6. () Komşular vardı
7. () Başka (Belirtiniz).....
8. () Cevap vermek istemedi

CEVAPLAMA DURUMU:

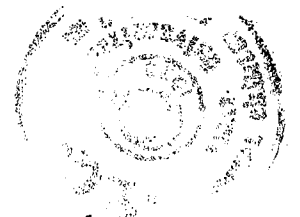
1. () Görüşmeye genellikle isteyerek katıldı
2. () Görüşme için ikna edildi
3. () Cevap vermeyi reddetti

KESİNTİLER

1. () Görüşme kesintisiz devam etti
2. () Görüşme kesildi ve tekrar devam edildi
3. () Görüşme kesildi ve devam edilemedi

CEVAPLARI VERENİN SORULARI ANLAMA DURUMU

1. () Hepsini anladı
2. () Büyük kısmını anladı
3. () Yarısını anladı, yarısını anlamadı
4. () Büyük kısmını anlamadı
5. () Hiç birini anlamadı
6. () Başka (Belirtiniz).....

Cevap vermede güçlük çekilen soruların numaralarını yazınız.....

GÖRÜŞMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. () Hepsinde ciddi cevap verdi
2. () Bir çoğu gayri ciddi cevap verdi
3. () Bazı sorulara gayri ciddi cevap verdi
4. Hangi sorular (Belirtiniz).....

Gözlemlediğiniz farklı noktalar varsa buraya yazınız.....

ÖZGEÇMİŞ

1976 Yılı Kayseri-Sarıoğlan ilçesi doğumlu olup, aslen Konya'lıyım. İlkokul öğrenimimi Adaköy İlkokulunda, ortaokul öğrenimimi Konya Mehmet Akif Ersoy Orta Okulunda, lise öğrenimimi ise Konya Atatürk Kız Lisesinde tamamladım. 1994 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde başladığım lisans öğrenimimi, 1998 yılında tamamladım. Aynı yıl içerisinde Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimi hakkını kazandım. 1998-2000 yılları arasında, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimi gördüm. Eylül 1998-Şubat 2000 tarihleri arasında Elazığ Karşıyaka Lisesinde Felsefe grubu öğretmeni olarak görev yaptım. Şubat 2000 yılında, Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atanmış olup, halen Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktayım.

ELAZIĞ-2000

Dilek ULU

ee. Sabun

Temizlik malzemesi olarak günlük hayatta en çok kullanılan malzemelerden biri olan sabun, geçtiği beyitlerde sabun-ı vesah-süy-i hilal ve malişger-i sabun tamlamalarında kullanılmıştır. Şair, bayram hilalinin işret eteğini temizleyeceğine inanır:

Oldı bu hey'et-i pākīze-nümāy-i meh-i 'id

Dāmen-i 'işrete sabun-ı vesah-süy-i hilal (K9/5)

Sabun, zikredildiği ikinci beyitte de yine, memdühunun adaleti elinin, karşılıkları (kötülükleri) gidermede bir sabun olacağını düşünür:

Ne kadar var ise kār-i vesah-endüde-i şür

Dest-i 'adlün ana malişger-i sabun olsun (K8/11)

ff. Şikal, Nal, Mih, Dizgin (Pālāheng), Üzengi (Rikāb)

Divanda, hayvanların kullandığı çeşitli aletler de zikredilmiştir. Hayvanların ayğını bağlamakta kullanılan "şikal", yük hayvanlarının ayğına vurulan nal, hayvanların boynuna bağlanan dizgin ve üzengi beyitlerde soyut ifadeleri dile getirmek amacıyla kullanılmışlardır.

Şair, yaratılış atının dert ve mihnetler ipiyle şikale bağlı olmasından şikayet eder. Şair, kaderinin kendisini kısıtlamasından, engellemesinden dertlidir :

Böyle mi eyler idi cilveyi rahs-ı tab'um

Rişte-i derd ü mihen olmasa pāyine şikal (K9/40)

Aşağıda yer alan şu beyitte ise, kendisini gam yolunda ateş içindeki bir nala benzettir. Ayğımın altında güneş ile su beraberdir, diyerek hem nal yapımında kızgın demire su verilerek geliştirilmesi olayına telmihle bulunur, hem de aşk ateşi ile

Ki gelise meclise zür-i asa ile kalkar (G26/2)

Sen it muvazene seyhuñ bununla sikletini

de mümkindür.

Asa, beyitte gerçek anlamı ile kulllanılarak şeyhin ancak asa yardımı ile ayaga kalkabileceği anlamak mümkün olduğu gibi, "asa ile kovalama" anlamını düşünmek

Fehm eyile zür-i ertede mevc-i nişâreden (G43/4)

Erbâb-i gasba olduğı emvâli nâ-güvâr

Bıçkı, destere gerçek anlamı gerçevesinde kulllanılmıştır:

gg. Cevitli Esyalar (Erre, Asa, Humbara)

Tabe-haşr olmaz idi rü-be-reh-i savb-i zevâl (K9/14,15,16)

Âftâb olsa semendine eger pâlaheng

Eshêb-i berk-şitâbına rikâb olsa hilâl

O felek-kadr-i hüma-sâye ki şayan görinür

Rahşına kevkêb ü mihir ü mehi zer mih ü nîâl

O cihân-sadr-i felek-pâye ki garh itse

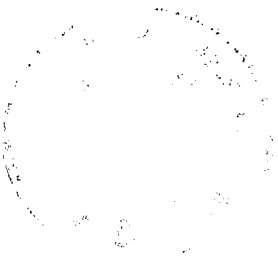
dizgin olarak güneşi ve üzenği olarak ise hilâli yakıştırır:

Kozmik unsurlardan da faydalanarak kurduğu şu beyitlerde, memduhunun büyüklüğünü methetmek için onun atına nal ve mih olarak yıldızları, güneşi ve ayı;

Zür-i pâyüme mihir âbiledür (G23/2)

Nâl der-âtesüm reh-i gamda

yanarken, gam nedeniyle gözyaşları içinde olduğunu da dile getirir:

Uzunluk ölçmede kullanılan, almış santimetrelük bir ölçü aleti olan endaze, bir beyitte tıpkı ağırlık ölçülerinde olduğu gibi soyut bir anlam ile düşünülerek işlenmiştir. Şair, devletin "endaze"si ile ölçülünce cihanın kendi yeteneğini anlayacağını söyleyerek memdühundan beklentisi olduğunu hissettirir:

bb. Endaze

Görmesün çeşm-i terâzû-yı kemâlî noksân
Bu durâ dâriye-i sa'îreden tam gelür (G14/9)

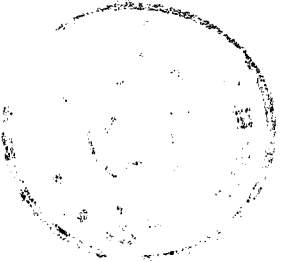
Şu beyitte ölçunluk bir teraziye teşbih edilir.

Var bu denîü niğh-i himmet ü lutfında eser
İse bir kerre i'mâl-i terâzû-yı nazar
Keffe-i kâdrde hem-seng olur ibriz ü hâcer
Lutfi bir mertebe kim itse kef-i desti eger
Resm-i cüd u keremî ebr-i bahara ta'îim (Tah1/XXXVII)

Beyitlerde, ağırlık ölçmede yaralanılan ölçü âletlerinden mizan ve terazi işlenmiştir. Vaz-ı mizân-ı tekâbü, nazar-senc-i mevâzîn-i 'iyâr-ı mazmûn, mizân-ı çeşm-i rağbet, i'mâl-i terâzû-yı nazar, çeşm-i terâzu-çeşm-i terâzu-ı kemâl gibi tamlamalar içinde işlenen bu ölçü âletleri soyut olarak şürde yer almıştır. Ayrıca terazinin her bir gözü için kullanılan kefe, "keffe-i nazm" tamlaması içinde ve "kifâr" şeklinde göğül ismi ile de kullanılmıştır.

aa. Mizan, Terazi, Kefe

g. Ölçü Âletleri

Hünerin revac bulması gamın fazlalığı ileldir; altın ile gümüş arasındaki fark

Fark-ı zer seng-i imtihan ileldür (G21/2)

Sahit-i gamladur revac-ı hüner

Bunların dışında bir de kuyumculukta kullanılan "ölçme" şekli beytilere taşınmıştır. Şair, insanın hünerinin yaşadığı gamın sertliği ile ölçüldüğünü anlatmak için, altının da sert taşla ayarının ölçülmesinden faydalanmıştır.

cc. Diğer Ölgüler

Görmeyen gözün bakış ışığının pergelinin ayağı, gece karanlığında karnincanın ardında bıraktığı nakşın noktasına konardı.

Pay-ı pergar-ı şur'a-ı nazar-ı çeşm-i darî (T6/38)

Nokta-ı nakş-ı pey-ı mûra konardı şebde

Aşağıdaki şu beyitte de yine bakış, ancak bu defa memdühun bakışı, pergelin ayağı olarak düşünülmüş ve işlenmiştir:

Nigeh çeşmüde hem çün gerdiş-ı pergardur sensüz (G29/4)

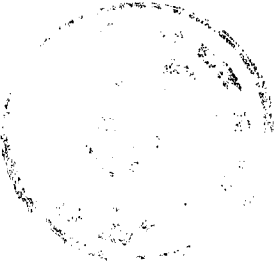
Medâr-ı halka-ı merdümeden olmaz pâ-birun hergiz

Perğâr, çember ve yay ölçmekte ve çizmekte yararlanılan âleldir. Divan'da bir beyitte, sevgili olmayınca (onu aramak için) bakışın gözde pergel gibi döndüğü söylenerek işlenmiştir:

cc. Perğâr

Münîr olsun hele peymüde-i endâze-i devlet (G6/8)

Cihan kalâ-yı bendergâh-ı istîdadını aňlar

sınamakla belli olur.

h. Oyun Aletleri

aa. Oyuncak (Bazıçe)

Bazıçe; oyuncak, oyun, eğlence anlamlarındadır. Asık ile adeta oyun oynayan sevgilinin sacı, saba rüzgârı ile seher vakti aşığa haber gönderip aşığın gönülünden istediklerini bildirmiştir.

Tura bazıçesini söyledi dilden bu gıce

Çın seher peyk-i sebük-seyr-i saba geldi baña (G1/2)

bb. Tavla ve Güy u Cevgân Oyunu

Beytlerde bahsedilen iki oyun türünden biri tavla oyunudur. Kaza ve kader elinde dünya, tavla zarına teşbih edilmiştir.

Oldı bu şes-der-i 'ibrede kaza vü kaderün

Kabza-i best ü güşâdında cihân zar u zebûn (K22/11)

Diğeri ise pek çok şirde geştîli şekillerde hayal oyunları içinde işlenmiş olan "güy u cevğân" oyunudur. Avrupalıların polo oyununa benzer şekilde, meydanadaki topun uçları eğri değneklerle atılar tarafından atılması üzerine kurulu bir oyundur. Divan şirinde sık olarak işlenmiş unsurlardandır.

Şair, güneş topunun bir oyun alanı olarak düşündüğü yaratılışında yuvarlandığını, tavla zarı olarak gördüğü Ay'ın açılıp kapanmasının da yine kendi elinde olduğunu söyler: